

MÛSİKÎ İLE İLGİLİ 40 HADİS VE ŞERHİ

İslâm öğretileri içinde peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) 'den buyana Kırk Hadis geleneği devam edip gelmiştir. Bu uygulamanın amacı, her hangi bir konu ile ilgili Peygamberimizin kırk tane hadisini öğrenmek öğretmek ve yaşanmasını sağlamaktır.

Her meslekten ve alandan onlarca âlim tarafından kırk hadis demeti oluşturularak İslâm dünyasında bu gelenek devam ettirilmiştir. Biz de hem ilâhiyatçı ve hem de mûsikî sanatı ile ilgilenen bir akademisyen olarak böyle bir çalışma yaptık. Müslümanlar arasında yüzyıllar boyu tartışılan ve üzerinde çokça kitaplar yazılan eğlence ve mûsikî konusuna açıklık getirmek istedik. Elinizdeki bu kitapçık böyle bir gayretin sonucu olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Konu ile ilgili lehte ve aleyhte olan hadisleri toplayıp, bunların kaynaklarını verdik, güvenilirlik konusunda da durumlarını ortaya koyarak sonucu okuyucuya bırakmak istedik, bunlar hakkında peşin hüküm vermekten kaçınmaya çalıştık.

İslâm kaynakları arasında değişik alanlarda ortaya konulmuş birçok kırk hadis çalışması görebilirsiniz.

Biz de bu mütevâzi çalışmamızda mûsikî ve eğlence konusuyla ilgili Hz. Peygambere atfedilen sözleri bir kitapta toplamaya çalıştık, hadislerden sahih olan ve Hz. Peygamberin sözü olanları açıklamaya çalışarak şerhlerini oluşturduk. Elinizdeki bu kitap, alanında biricik kaynak olma gayretiyle hazırlanmıştır.

Doç. Dr. Bayram AKDOĞAN

9 786056 109555

MÛSİKÎ İLE İLGİLİ 40 HADİS VE ŞERHİ

Doç. Dr. Bayram AKDOĞAN

MÛSİKÎ İLE İLGİLİ 40 HADİS VE ŞERHİ

Doç. Dr. Bayram AKDOĞAN
ANKARA 2017

MÛSİKÎ İLE İLGİLİ KIRK HADİS VE ŞERHİ

Doç. Dr. Bayram AKDOĞAN
A.Ü. İlahiyat Fakültesi
Türk Din Mûsikîsi Anabilim Dalı
Başkanı

ANKARA 2017

II • Doç. Dr. BAYRAM AKDOĞAN

MÛSİKÎ İLE İLGİLİ KIRK HADİS VE ŞERHİ

Doç. Dr. Bayram AKDOĞAN

© *Bu kitabın bütün hakları Bayram AKDOĞAN'a aittir. Şekil ve muhteva yönüyle taklidi ve kopyası yasaktır. Kaynak gösterilmeden alıntı yapanlar sorumludur.*

ISBN : 978-605-60935-5-5
Kapak : ask
Dizgi : Bayram AKDOĞAN
Baskı : Mans Medya Yapım Ltd. Şti.
Oğuzlar Mah. 1364. Sk. No: 2/4 Balgat-Çankaya
ANKARA
Tel: (0312) 287 77 35
İsteme Adresi : Bayram AKDOĞAN
A.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
06500 Beşevler / ANKARA
Fakülte Tel: (0312) 212 68 00 / 1278
Mobil: 0546 233 90 90
E-mail: akdogan@divinity.ankara.edu.tr
URL: www.bayramakdogan.com

MÛSİKÎ İLE İLGİLİ KIRK HADİS VE ŞERHİ • III

MÛSİKÎ İLE İLGİLİ KIRK HADİS VE ŞERHİ

Bayram AKDOĞAN

Doç. Dr. Bayram AKDOĞAN

Aslen Trabzon / Çaykara kökenli olup 1956'da Sivrihisar / İlören'de doğdu. Erken yaşlarda müziğe ilgi duydu. Hânende olan annesi Şehriye Hanım'ın İlâhilerini ve onun sık sık okuduğu Muhammediye'sini duyarak etkilendi. İmamlık görevi yapan babası Hâfız Ali Hoca Efendi'nin güzel sesle okuduğu Kur'an, Mevlîd ve Kasîde gibi çeşitli dini formlarını dinleyerek büyüdü. İlk enstrümanı olan Bağlama'yı ağabeyi Hasan'dan öğrendi, erken yaşlarda sesini ve sazını kullanarak Türk Halk Mûsikîsiyle ilgilendi.

İlköğrenimini Kaynaşlı İlkokulu'nda, Orta ve Lise öğrenimini Düzce İmam-Hatip Lisesi'nde tamamladı. Öğretmenleri Dr. Mustafa Kılıç, Ahmet Tezcan, Mustafa Koçyiğit ve Aybeniz Tümer adlı hocaların sesli dini mûsikî çalışmalarından istifade etti. Özellikle Dr. Mustafa Kılıç'ın tüm müzik çalışmalarına katıldı, hocasının özel ilgisine mazhar oldu. Yine buradaki eğitimi devam ederken Türk Tasavvuf ve Mehter Mûsikîlerine ilgi duydu. Mehter sazları üzerinde uygulamalar yaptı. Öğrenimi süresince bir yandan da hıfza çalıştı.

1977 yılında Bursa Yüksek İslâm Enstitüsü'ne girdi. Enstitü'de Fıkıh-Kelâm Bölümündeki eğitimi boyunca bir yandan da Öğretim Üyesi Yunus Vehbi Yavuz Bey tarafından 4 yıl boyunca kesintisiz yürütülen medrese usûlü Arapça, Fıkıh, Tefsir, Hadis, Ferâiz ve Kasîde-i Bürde çalışmalarına katıldı ve başarılı olarak icâzet aldı. 1981 yılında Bursa Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun oldu. Üniversitedeki öğrencilik yıllarında Bursa / Ruscuk Câmii İmam-Hatibi Hâfız Ahmet Argun Aktuğ Hoca Efendi'den Ney, Ud ve Türk

Mûsikîsi makam dersleri aldı. Bu arada Câmi Mûsikîsi formları üzerinde Bursa / Emir Sultan Câmii Müezzini Hâfız Hüsametdin Fındıkoğlu ile uygulamalar ve çalışmalar yaptı. 1977-81 yılları arasında Bursa Mevlithanlar Derneğindeki dini mûsikî çalışmalarına katıldı.

1982 Tuzla Piyade Okulundaki Yedek Subay Öğrencilik eğitimini tamamladıktan sonra Çorlu 176. Piyade Alayında subay olarak çalıştı. 1983 yılında silâh takım komutanı olarak askerlik görevini tamamladı.

1983-87 yılları arasında muhtelif orta dereceli okullarda idarecilik ve öğretmenlik görevinde bulundu, çeşitli müzik çalışmalarını yönetti.

1988'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk Din Mûsikîsi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi oldu. Hocası Yrd. Doç. Dr. Ruhi Kalender'den uygulamalı Kanun dersleri aldı ve onun danışmanlığında akademik çalışmalarını sürdürdü.

1991 yılında “İsmâil-i Ankaravî'nin Huccetü's-Semâ' Adlı Eserine Göre Mûsikî Anlayışı” adlı teziyle Yüksek Lisansını tamamladı. Tunus ve Mağrib ülkeleri mûsikîsi üzerinde araştırmalarda bulunmak, Arapça ve Fransızca dilleri üzerinde pratikler yapmak üzere on ay süre ile Tunus'a gitti. Tunus'ta kaldığı sürece Konservatuar ve müzik çevreleriyle yakın temaslarda bulundu. Türk Mûsikîsini tanıtıcı resitaller verdi.

1996 yılında “Fethullah Şîrvânî ve Mecelletun fi'l-Mûsîka Adlı Eserinin XV. Yüzyıl Türk Mûsikîsi Nazariyatındaki Yeri” adlı teziyle doktorasını tamamladı.

1999 yılında Yrd. Doç. Dr. unvanını alan Bayram Akdoğan'ın İslâm ve Müzik konularında Türkçe, Fransızca, Arapça ve İngilizce olmak üzere yayımlanmış birçok kitabı ve makalesi bulunmaktadır. Uygulama alanı olarak Türk Mûsikîsi sazları, bilimsel çalışma alanı olarak da İslâm ve Müzik Sanatı konularında uzman olan Bayram Akdoğan, yurt içinde M.E.B. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü

tarafından açılan Hizmet içi Eğitim Kurslarında Öğretim Üyesi olarak; Diyanet İşleri Başkanlığı'nca tertip edilen Din Görevlilerinin Müsiki Eğitimi için açılan çeşitli kurs ve seminerlerde Öğretim Görevlisi olarak hizmetlerde bulundu.

Çeşitli Radyo Televizyon konuşmaları yanında, yurt dışında başta Tunus, Yunanistan, Almanya, İngiltere, İsviçre, Avusturya, Fransa, Güney Afrika Cumhuriyeti, Avustralya, Kazakistan, Kırgızistan ve Norveç olmak üzere çeşitli ülkelerde Kanûn, Ud ve Ney sazlarıyla konserlere katıldı ve resitaller verdi, Türk Müsikîsini, inanç ve kültürünü tanıtıcı çalışmalarda bulundu.

23 Eylül 2011 tarihinde *Mevlevîlik ve Müsiki (Er-Risâletü't-Tenzîhiyye fi-Şe'ni'l-Mevleviyye)* adlı Doçentlik takdim teziyle Doçent unvânı aldı.

Halen adı geçen Fakültede çok yoğun bir eğitim öğretim görevi ve telif çalışmaları yanında Profesörlük unvanına hazırlanmakta ve Türk Din Müsikîsi Anabilim Dalı Başkanı olarak resmi görevini sürdürmektedir. Bayram Akdoğan evli olup, ikisi kız, biri erkek üç çocuk babası ve iki de torun dedesidir.

MÛSİKÎ İLE İLGİLİ
KIRK HADİS VE ŞERHİ

Bayram AKDOĞAN

*“Şefkatiyle, merhametiyle
Hayat boyu daima yanımda olan biricik Annem
cennetmekân*

Hacı Şehriye AKDOĞAN Hanım Efendi

Ve

*Sebeb-i hayatım olan,
maddî ve mânevî desteğini hiç bir zaman
esirgemeyen*

Değerli varlığım Babacığım

Hacı Hâfız Ali AKDOĞAN Hoca Efendi'nin

*Aziz ruhlarına ithaf olunur.
Rabbim onlardan ebediyen razı olsun âmin”*

B. AKDOĞAN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KISALTMALAR	XIII
ÖNSÖZ	XV
GİRİŞ	1
A- Kırk Hadis Geleneği nedir?	1
B- Kırk Hadis'in önemi	3
C- İslâm Tarihi Boyunca Kırk Hadis Geleneği	6
D- İslâm Terbiye ve Eğitiminde Kırk Hadis	7

BİRİNCİ BÖLÜM

MÛSİKÎ'NİN LEHİNDE OLAN HADİSLER VE ŞERHLERİ

HADİS: 1	12
HADİS: 2	16
HADİS: 3	23
HADİS: 4	28
HADİS: 5	32
HADİS: 6	35
HADİS: 7	39
HADİS: 8	44
HADİS: 9	47
HADİS: 10	49
HADİS: 11	51
HADİS: 12	53
HADİS: 13	55

HADİS: 14	58
HADİS: 15	62
HADİS: 16	65
HADİS: 17	68
HADİS: 18	73
HADİS: 19	77
HADİS: 20	79
HADİS: 21	81
HADİS: 22	84
HADİS: 23	87
HADİS: 24	89
HADİS: 25	94

İKİNCİ BÖLÜM

MÛSİKÎ'NİN ALEYHİNDE OLAN HADİSLER VE ŞERHLERİ

HADİS: 26	99
HADİS: 27	104
HADİS: 28	107
HADİS: 29	111
HADİS: 30	115
HADİS: 31	117
HADİS: 32	121
HADİS: 33	124
HADİS: 34	128

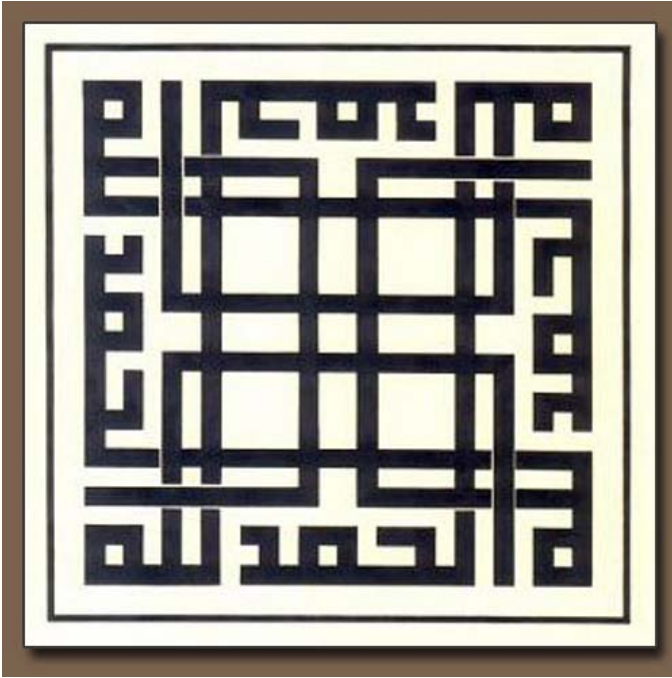
HADİS: 35	135
HADİS: 36	137
HADİS: 37	138
HADİS: 38	140
HADİS: 39	142
HADİS: 40	144
SONUÇ	152
GENEL İNDEKS	155
KAYNAKLAR	161

KISALTMALAR

- (c.c.) : Celle celâlühû = Şânı Yücedir.
 (s.a.v.) : Sallallahu aleyhi ve sellem, Allah'ın Rahmeti ve selâmı ona olsun.
 (a.s.) : Selâm ona olsun.
 (r.a.) : 1-Rahmetu'llahi aleyh, Allah'ın rahmeti ona olsun.
 2-Allah ondan razı olsun
 s. : Sayfa.
 c. : Cilt.
 (k.s.) : Kaddesa'llahu sırrahu = Allah sırrını mukaddes kılsın.
 ...../..... : Sûre numarası / âyet numarası.
 Haz. : Hazırlayan.
 Bkz. : Bakınız.
 Ysz. : Yersiz, baskı yeri verilmemiş.
 Tsz. : Tarihsiz, baskı tarihi verilmemiş.
 B.A. : Bayram Akdoğan'a ait açıklama ve notlar.
 Bsk. : Baskı.
 No : Numara.
 H. : Hicrî.
 M. : Mîlâdî.
 M.Ö. : Mîlattan önce
 Terc. : Tercüme eden.
 Çev. : Çeviren.

Neşr	: Neşreden
Yay.	: Yayımlayan, yayınevi.
v.	: Vefâtı, ölümü.
a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.m.	: Adı geçen makale.

ÖNSÖZ

İslâm'ın kendine özgü eğitim ve öğretim sistemi vardır. Müslümanlar çok çeşitli eğitim öğretim müessesleri ve yollarına sahiptirler. Bu dinin geleneksel öğretilerinden birisi de Kırk Hadis geleneğidir.

Hicrî II. (VIII) yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmış bu derleme faaliyeti, İslâm Tarihi boyunca her meslekten âlimler Peygamberimiz Hz. Muhammed'in belirli bir alanla ilgili sözlerini bir araya toplayarak kırk hadis oluşturmuş ve böylece kırk hadis geleneği yüzyıllardır İslâm Dünyasında sürüp gitmiştir. Belli bir konuyla ilgili kırk tane hadisi okuyan Müslümanlar da mutlaka bu hadislerden bazılarını hafızalarında tutarak Hz. Peygamberin o konudaki sünnetine uymaya çalışmışlar ve onun mübarek sözlerini uygulama alanı oluşturmuşlardır.

Mûsikî konusunda da lehte ve aleyhte çok şeyler söylenmiş ve yazılmıştır. Halen de bu konudaki tartışmalar bitmiş değildir. Kâtip Çelebî'nin *Mizânü'l-Hakk fi İhtiyâri'l-Ehakk* adlı eserinde "İslâm ve Mûsikî" bahsinde de belirttiği üzere bu münazaalar bitecek de değildir. Kanaatimizce bu konuda açıklayıcı çalışmalar yapıldıkça gerçekler açıklandıkça insanların bilgilerine doğru araştırmalar sunuldukça insan aklının ve izanının kabul etmemesi için bir neden kalmayacaktır.

Her ne kadar elimizdeki materyaller açık ve net olsa da insanlardaki anlayışın farklı olması nedeniyle, takva konusundaki yorumlar ve anlayışlar da farklılık arz etmektedir. Dini konulardaki samimiyet gündeme gelince maalesef bir Müslüman olarak bazen birbirimize tahammülümüz yokken, bazılarımız ne yazık ki Hz. Peygamber'e bile takva öğretecek kadar aşırılığa gitmektedir. Bu nedenle oyun, eğlence ve mûsikî konularında Peygamberimizden bize gelen haberleri bir inceleme ortamına alarak ve bu konuda da ümmetin kulaklarında kalabilecek nitelikteki sözleri bir araya toplayarak böyle bir hadis buketini oluşturmak istedik.

Amaçlarımızdan birisi, ümmet arasında mûsikî ve eğlence konusunda var olan farklı anlayışlara ve tartışmalara bir çözüm getirerek Müslümanların birbirlerini ayıplamalarına ve suçlamalarına son verip bir anlaşma zemini oluşturmaktır. Dolayısıyla eğlence ve mûsikî konusunda insanlara neler yapıp yapamayacakları hususunda bilgi vermektir. *“Andolsun ki, Allah elçisinde, sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok ananlar için güzel bir örnek vardır.”* (Ahzâb sûresi: 33/21) Âyet-i kerîmesi gereğince bizler için yaşantısıyla numûne teşkil eden bir rehberimiz vardır. Mûsikî ve eğlence konusunda neler yapıp yapamayacağımızı da ondan öğrenmemiz gerekmektedir. Müslüman olarak O'nu takip etmemiz gerekmektedir. Onun dışında bazı insanların kişisel uygulama ve din anlayışlarını kendimize Müslüman olarak örnek almak

zorunda olmadığımızın bir kere daha farkında olmamız gerekmektedir. Çalışmamızı teknik olarak inceleme lütfunda bulunan, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kâmil Çakın Bey'e burada teşekkür etmeyi ahde vefa kabul etmekteyim.

Yukarıda geçen düşünce ve niyetlerimizle oluşturduğumuz bu kitapçığın tüm ümmet ve insanlık için hayırlı ve faydalı olmasını ümit ve dua ediyoruz. Gayret bizden, muvaffakiyet Allah'tandır.

Bayram AKDOĞAN
04 Ocak 2017
Beşevler

GİRİŞ

Âlemlerin Rabbı olan Allah'a hamd ve O'nun Yüce Elçisi Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa'ya salât ve selâm olsun. Kırk Hadis geleneğinde olduğu üzere biz de bu çalışmamıza aynı prensiplere bağlı kalarak başlamayı uygun görmekteyiz. Sözleriyle, uygulamalarıyla ve takrirleriyle dînî ve dünyevi hayatımıza yön veren en büyük rehberimizin mesajlarını doğru anlamayı ve anlatmayı Rabbim bizlere nasip eylesin.

A- Kırk Hadis Geleneği nedir?

Müslümanların Hicrî II. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren konularına göre tasnif etmeye başladıkları bu hadis derleme faaliyeti¹, İslâm geleneği içerisinde zamanla ilmi uygulamalardan biri haline gelmiştir. Hemen hemen her meslekten farklı kişiler, kendi ilgileri ve mesleki alanları doğrultusunda Kırk Hadisi toplayıp şerh etme ve

---

¹ M. Yaşar Kandemir, "Kırk Hadis", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara 2002, c. XXV, s. 467.

yayımlama işlemini yapmışlardır. Böylece hadislerle kendi mesleklerine ilgi çekmeye ve gayret sarf ettikleri alanların kıymetini takdir etmeye çalışmışlardır. Her meslek erbabının kendi işini sevmesi ve onu güzel yapmaya çalışması takdire şayan bir konudur. Eğer böyle olmasaydı toplumda iş bölümü olmaz, farklı işler değişik kişilerce icra edilmeseydi toplumların kalkınmasından ilerlemesinden, bunca çeşitli sanatların gelişmesinden söz edilemezdi. İşte biz de bu yüzden, alanın uzmanı İlâhiyatçı ve müzik sanatıyla ilgilenen bir akademisyen olarak, mûsikînin lehinde ve aleyhinde olan, Hz. Peygamberin sözü olup, hadis olarak kaynaklarda zikredilen, ilim erbabının dillerinde dolaşan haberlerden bir demet oluşturmayı düşündük ve böylece “Mûsikî ile İlgili Kırk Hadis” adlı bu çalışmamız meydana gelmiştir.

Bu gelenek zayıf da olsa birkaç şekilde rivâyet edilen bir hadise dayanmaktadır. “*Ümmetimin dînî işlerine dair kırk hadis derleyen kimseyi Allah Teâlâ fakihler ve âlimler topluluğu arasında diriltir*”² Hadisin genellikle rivâyeti “*Men hafıza alâ ümmetî*”, bazıları da “*Men hamele min ümmetî*” veya “*Men taalleme erbaîne hadîsen*” ifadeleriyle nakledilmektedir.³ Bu sebeple kıyamet gününde âlimlerle haşır olmak arzusu, Hz. Peygamber’in şefaatine nâil olmak dileği, fakihler

² Ahmed b. el-Huseyn b. Ali b. Musa el-Husrevgirdî el-Horasânî, *Şuabü'l-Îmân*, 1. Bsk., Bombay 2003, Faslon fî Fadlî'l-İlmi ve Şerafi Mikdârihi, c. III, s. 239.

³ Kandemir, a.g.m., aynı yer.

zümresine yazılmak idealiyle çeşitli konularda birçok Kırk Hadis derlemesi yapılmıştır.

Kırk Hadis yazma geleneği yerleştikten sonra da bu geleneği devam ettirmek isteyenler, birilerinin bunları okuyarak kendilerine dua etmesini bekleyerek veya bu vesile ile bir hastalıktan şifa bulmayı ümit ederek Kırk Hadis derlemişlerdir. Yukarıda beyân edildiği üzere konu ile ilgili hadis zayıf da olsa, burada bir bahane ile Resûlullah (s.a.v.) Efendimizin kendisinden duyulanların tebliğ edilmesi, duymayanlara ulaştırılması gibi çok önemli bir husus vardır. Bu görevin Müslümanlarca yerine getirilmesinin çeşitli yolları vardır. Bunlardan bir tanesi de Kırk Hadis adı altında Yüce Peygamber'in mesajlarının sadece Müslümanlara değil, tüm insanlığa duyurulması vardır.

B- Kırk Hadis'in önemi

İslâm âlimleri, Müslümanların bilmesinde fayda gördükleri konuları, öğrenme açısından pratikliği olan bu yolla halka ulaştırmak ve öğretmek istediklerinden kırk veya kırktan fazla rivâyeti, farklı metotlarla bir araya getirmişlerdir. Kimi îtikat, âhiret; kimi fıkıh ve ahkâm ile ilgili konuları; kimi zühd, ahlâk, nefis terbiyesi, zikir ve dua; kimileri de daha başka konularda olmak üzere Kırk Hadis derlemeleri yapmışlardır.⁴

---

⁴ M. Yaşar Kandemir, "Kırk Hadis", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara 2002, c. XXV, s. 468.

Çalışmamızda mûsikînin lehinde ve aleyhinde olan, gerek kaynaklarda ve gerekse dillerde dolaşan hadislerin tamamına yakın bir kısmını kırk sayısı içerisinde yorumlamaya ve sunmaya çalıştık.⁵ Lehte olan hadislerde de aleyhte olan hadislerde de gerek rivâyet ve gerekse kaynak bakımından zayıf olan bazı haberleri de yorumlama açısından faydası olur düşüncesiyle hadis demetimize katmayı uygun gördük. Çünkü bunlardan bir kısmı sağlam olmamasına rağmen, halk arasında o kadar çok biliniyor ki, dolayısıyla okuyucunun, müellif işine gelen haberleri almış, diğerlerini terk etmiş gibi bir anlayışı ve peşin fikri hakkımızda kullanmaması için böyle bir üslubu tercih etmiş bulunuyoruz.

Gerek ilâhiyatçı olmamız ve gerekse mûsikî alanına âşina olmamız nedeniyle Peygamberimizin yaşantısını ve devr-i saâdeti tahayyül ederek yaşamaya çalışan bir düşünce içerisinde, günümüze kadar ulaşan hadisleri, risâlet programı içerisinde değerlendirmeye çalıştık.

Hız. Muhammed (s.a.v.) döneminde yaşanan mûsikî ve eğlencelere ait olayları İslâm Tarihi çerçevesinde değerlendirebilmek ve bu hadislerde geçen sanat ve folklorik aktivitelere tarafsız olarak bakarak, Arap örf ve âdetleri içerisinde, Allah'ın emir ve yasakları

---

⁵ Kırk Hadis diye isimlendirilen bu türden kitaplarda kırktan fazla hadis bulunması, onların el-Erbaûn diye adlandırılmasına engel teşkil etmemektedir. [Bkz. Kandemir a.g.m., s. 468.] Nitekim biz de bu Kırk Hadis adlı kitabımıza altmışa yakın hadis ve mûsikî konusunda hadis diye rivâyet edilen haberleri almış bulunuyoruz.

doğrultusunda en uygun nasıl olursa, olması gerektiği şekilde değerlendirmeye çalıştık. Kendi kişisel kanaatlerimizle birlikte özellikle bu olaylar hakkında İslâm âlimlerinin ve sûfilerinin görüşlerini de sunmaya çalıştık.

Peşin fikirle hareket edip, olayları zorlamadan, hadisleri ve tarihi vakaları kendi düşüncelerimizi ispat edecek şekilde yorumlamaktan mümkün olduğu kadar uzak durmaya çalıştık ki, mûsikî konusunda elimizde yeterli miktarda doküman vardır, bunlar zaten açıktır. İnadî bir durum ve iddia söz konusu olmadıkça bu hadislerin anlaşılmasında da bir sıkıntı olmayacaktır. Bu açıklamaları yaparken de mücerret olarak bir iki hadis'e bakarak değil de, İslâm'ı ilgilendiren konularda genel bir ilâhiyatçı izlenimiyle, âyet ve sahih hadisleri göz önünde bulundurarak, İslâm tarihinde olayları gözlemleyerek sonuçlara öylece varmaya çalıştık. Bu yapmış olduğumuz işlem, müstakil uzmanlık gerektiren bir alandır. Her Müslüman'ın veya takva ehlinin yapabileceği bir iş değildir. Çalışmamızı inceleyen okurlarımızdan istirhamımız, bu konudaki hakkımızı korumaları ve buna rağmen eğer gözden kaçan bir eksiklik olmuşsa onları samimiyetimize binaen bizlere bir şekilde bildirmeleridir.

Kırk Hadis geleneğinde olduğu üzere, biz de hadislere birer numara verdik. Hadisler arasında bazı konularda birbiriyle ilgili olanları da bu referans numaralarıyla belirtmeye çalıştık. Mûsikî uygulamaları konusunda gerek lehte ve gerekse aleyhte ileri sürülen

hadisleri bir bütün içerisinde değerlendirmeye tabi tutarken, bunları ayrı bölümlerde vermeye çalıştık.

C- İslâm Tarihi Boyunca Kırk Hadis Geleneği

Kırk Hadis, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz'in mübârek sözlerinden toplayarak konusuna göre veya isteyenin arzusuna göre bir demek hazırlayıp bunları insanların istifadesine sunmak suretiyle, insanların bu hadisleri öğrenmelerini sağlamaktır. İslâm âlimlerinin tarih boyunca uygulamaya geldikleri bir gelenektir. Bu da bir eğitim öğretim şeklidir.

Âlimlerin böyle bir işe tevessül etmelerinin sebebi hadis olarak rivâyet edilen bir habere dayanmaktadır. “*Kim ümmetimin fesâdı zamanında sünnetime sarılırsa ona yüz şehit sevabı vardır.*”⁶ Böyle bir hadiste vaat edilen

---

6 مَنْ تَمَسَكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ Hadis hem böyle hem de

şeklinde rivâyet edilmektedir.

Ebü'l-Kâsım Abdi'l-Melik b. Muhammed b. Abdillâh b. Beşrân el-Bağdâdî, *Emâli İbn Beşrân*, Dâru'l-Vatan, 1. Bsk., Riyad 1997 / 1418, c. I, s. 218. Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb b. Mutîru'l-Lahmî eş-Şâmî, Ebu'l-Kâsım et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, Tahkîk: Târik b. Avdullah b. Muhammed, (10 cüz), Dâru'l-Harameyn, Kahire, Tsz. Hadis: 5414, c. V, s. 315; Zeynu'd-Dîn Muhammed el-Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi's-Sağîr*, (6 cüz), Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, 1. Bsk., Mısır 1356 c. VI, s. 261. Bu rivayetler, hadis âlimlerince senet açısından “zayıf” ve râvileri de “mechûl” (bilinmiyor olarak) değerlendirilmiştir. Bkz. Ebû Ahmed b. Adıyy el-Cürçânî (v. 365), *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, (9 cüz) Tahkîk: Âdil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Muavviz, *El-Kütübü'l-İlmiyye*, Beyrut 1418/1997, c. III, s. 174; Şihâbu'd-Dîn ebi'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacerü'l-Askalânî (v.

mükâfata nâil olmak için âlimler böyle bir görevi severek üstlenmişlerdir. Bu hadis zayıf olsa da⁷ Hz. Peygamberin bir hadisiyle amel etmenin veya O'nun bir hadisinin öğrenilmesine ve uygulanmasına vesile olacağı için bunun sevabı ve mükâfatı elbette ki çok büyüktür. Nitekim bir başka hadiste: “*Kim sünnetlerimden birini ihyâ eder ve insanlar da onunla amel ederlerse, o sünneti işleyen kişiler kadar sevap alır ve onların sevaplarından da bir şey eksilmez....*”⁸ Bu yüzden İslâm âlimleri arasında her dönemde o büyük ödüle ulaşmak gayesiyle Kırk Hadis derleyenler olmuştur.

D- İslâm Terbiye ve Eğitiminde Kırk Hadis

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) tüm Müslümanlar için en güzel ahlâk örneğidir. İslâm ahlâkının yaygınlaştırılması için en güzel yollardan birisi de Rehberimiz, Önderimiz, Efendimiz'in sözlerini, uygulamalarını ve O'nun İslâm anlayışını yaymaktır.

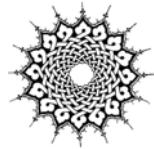
852), *Lisânü'l-Mizan*, Matbaatü Meclisi Dâireti'l-Meârif en-Nizâmiyyeti'l-Kâineti fi'l-Hind, (6 cilt 3 mücellled), Haydarabad H. 1329-1331, c. II, s. 246.

⁷ Şüphesiz ki özelliğimiz sağlam rivâyetli hadislerdir ancak böyle olmadığı zamanlarda kaynak olarak ihtiyaç duyulur ve kaçınılmaz olursa o zaman zayıf olan da hemen atılmamalıdır diye düşünüyoruz. Yoksa zayıf hadisleri kendimize rehber edinelim anlamında anlaşılmalıdır. B.A.

⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünnen-i İbn Mâce*, Tahkîk: Şuayb el-Arnaût, Dâru'l-Risâleti'l-Âlemiyye, 1.Bsk., Ysz., 2009, Bâbun men ahyâ sünneten kad ümîtet, c. I, s. 143.

Kırk Hadis uygulamaları Müslümanlara çok sevdikleri peygamberlerinin yolunu ve ahlâkını benimsetmede en güzel uygulamalardan birisidir. Kırk tane sayılı hadisi öğrenmek de çok kolay olmaktadır. 40 sayısı insanın ezberleme kapasitesi açısından da fazla olmayan bir sayıdır. Bir de bu sayı halk arasında dini açıdan da hayırlı ve bereketli kabul edilir. Bu bakımdan birkaç alanda Kırk Hadis okuyan kişilerde günlük hayatla ilgili epeyce bir hadis birikimi olacaktır. Dolayısıyla ümmeti olduğumuz peygamberin sözleriyle de iç içe olmanın vereceği bereket ve huzur da kendini gösterecektir. Böylece Müslüman olarak da sahip olduğumuz değerlerin mutluluğunu yaşayabileceğiz.

Bu sebeptendir ki İslâm'da eğitim ve öğretim faaliyetleri içerisinde Kırk Hadis uygulamalarının toplum ahlâkı ve bilinci üzerinde çok büyük tesirleri olmuştur. Hatta Kur'ân-ı Kerîm hâfızlığı dışında ayrıca hadis ezberleme uygulamaları da Türk-İslâm kültüründe yüzyıllar boyu icra edile gelmiştir. Bu açıklamalardan sonra kitabımızın Birinci Bölümüne geçiyor öncelikle mûsikînin lehinde olan hadisleri ve açıklamalarını sunmak istiyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM
MÛSİKÎ'NİN LEHİNDE OLAN
HADİSLER VE ŞERHLERİ

BİRİNCİ BÖLÜM

MÛSİKÎ’NİN LEHİNDE OLAN HADİSLER VE ŞERHLERİ

Mûsikînin lehinde ve aleyhinde olanlar kendi kanaatlerini kuvvetlendirmek için bir takım âyetleri kendilerine delil olarak kabul ettikleri gibi, hadislerden de kendilerine uygun kaynaklar bulmuşlardır. Hatta İslâm tarihi içerisinde özellikle Emevîler döneminde şarkılı ve çalgılı işret âlemleri artınca, ulemâ ve idareciler bu serkeşliğin önünü, mûsikî sanatına haram fetvasını vererek almaya çalışmışlar,¹ şarkıcılar, çalgı âletleri ve çalgıcılar hakkında en ağır tenkitler ve sözler hukuk kitaplarına ve hadisler arasına girmeye başlamıştır. Araştırmalarımız sonucunda maalesef mûsikî konusunda en çok bu dönemde hadis uydurulduğunu görmekteyiz.

Mûsikînin mübâh olduğunu savunanlar birçok hadisi kendi kanaatlerini desteklemek için delil olarak getirmişlerdir. Şimdi kaynaklarda geçen bu hadislerden bazıları burada vermek istiyoruz. Ayrıca bu hadisler hakkında âlimlerin kanaatlerini ve çalışmalarımız sonucu bu rivâyetlerin bizlerde oluşturduğu duygu ve düşüncelerimizi paylaşmak istiyoruz. Arapça metinleri de

---

¹ İrfân Aycan; “İslâm Toplumunda Eğlence Sektörünün Ortaya Çıkışı”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XXXVIII. s. 193.

çalışmamızda almamızın yararlı olacağı konusunda meslekten bazı hoca arkadaşlarımızın tavsiyelerini de göz önünde tutarak, Arapça bilenler için daha doyurucu ve ikna edici olduğunu düşündük. Bir de ilgili kaynağa ulaşmada bazı Arapça kelimelerin anahtar olarak kullanılabileceğini ve bu metinleri de araştırmaya koymamızın daha yararlı olacağını ümit ederek onları da almaya karar verdik. Şimdi mûsikînin lehinde rivâyet edilen hadislere ve onların yorumlarına başlamak istiyoruz.

HADİS: 1

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا فَسَمِعْنَا لَغَطًا وَصَوْتِ صَبِيَّانِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا حَبَشِيَّةٌ تَرْفُزُ وَالصَّبِيَّانُ حَوْلَهَا، فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ تَعَالَى فَانظُرِي.

Hız. Âişe'den rivâyet edilmiştir: Resûlullah (s.a.v.) evde oturmakta idi. Bir gürültü ve çocuk sesleri işittik. Hız. Peygamber ayağa kalktı, bir de baktı ki, Habeşli bir kadın raks etmekte ve etrafında da çocuklar toplanmış bulunmaktaydı. Resûlullah (bana): “Ya Aişe, gel de

seyret” diye buyurdu². Evet, demem üzerine usanana kadar bana onları seyrettirdi.³ Aynı hadis daha değişik şekillerde de rivâyet edilmektedir.

Hız. Aişe (r.a.)’den şöyle dediği rivâyet ediliyor: “*Nebi (s.a.v.) beni ridâsıyla örtüyor ve ben de mescitte oynayan Habeşlilere bakıyordum. Ta ki usanıncaya kadar onları seyrettim*”⁴. Bu hadiste Hız. Aişe’nin “*usanıncaya kadar onları seyrettim*” sözü, onun bir anlık bu uygulamalara gözüne takıldığına ve hemen oradan yüz çevirip gittiğine değil, uzun müddet Habeşlileri seyrettiğine işarettir. Bir başka rivâyette Hız. Aişe (r.a.): Resûlullah bana, “*arzu eder misin?*” buyurdu, ben de evet dedim, yanağım onun yanağına değer vaziyette usanıncaya kadar beni durdurdu, sonra “*yeter mi?*” buyurdu. Ben de evet dedim. “ O halde artık git” buyurdu⁵. Müslim’in Sahîh’inde Hız. Aişe: “*Başımı Resûlullah’ın omuzuna*

² Tirmizî, (Ebû İsa) Muhammed b. İsa b. Sevre; *Sünenü’-t-Tirmizî*, (c. I-VI), Tahkik: Beşşâr Avvâd Ma’rûf, Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, Beyrut 1998, Bâbu fî menâkıbı Ebi Hafs Omer, c. VI, s. 62.

³ Ebu’l-Hüseyn b. El-Haccâc el-Müslim, *Sahîhu Müslim*, (c. I-V), Beyrut, Tarihsiz, Bâbu’r-ruhsati fi’l-la’b ellezî lâ ma’siyete, c. II, s. 609; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, pub. By Al-Maktab Al-Islaami, Beirut 1398 H. / 1978, c. III, s. 152; c. VI, s. 116.

⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahîhu Buhârî*, (8 cüz), İstanbul 1979, Salât: 69,c. I, s. 117; İdeyn: 25, c. II, s. 11; Cihâd: 79, c. III, s. 227; Menâkıb: 15, c. IV, s. 161; Nikâh: 114, c. VI, s. 159. Müslim Ebu’l-Hüseyn b. El-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, Beyrut, Tarihsiz, İdeyn: 17.21.22, c. II, s. 608, 610.

⁵ El-Buhârî, a.g.e., İdeyn: 13, bâb: 2, c. II, s. 3.

koydum ve ayrılıp gidinceye kadar onların oyunlarına baktım”⁶ demektedir.

Olayın açıklaması üzerinde şunları söylemek mümkündür. Hz. Peygamber, Hz. Aişe (r.a.)’nin hücrelerinden mescide bakan pencere gibi dar bir alandan bu aktiviteleri görünce Hz. Aişe’yi çağırdı. Alan pek müsait olmayınca Hz. Aişe, Hz. Peygamberin arkasına gelerek, çenesini de O’nun mübarek omzuna koymuş, dolayısıyla yanağı da Hz. Peygamberin yanağına değer vaziyette bu oyunu seyretmiştir. Muhtemelen bu arada Hz. Aişe’nin çok abanması sebebiyle Hz. Peygamber de yorulmuş olmalı ki, “*Yeter mi Ya Aişe, doydun mu?*” anlamında sözü söyleyerek, bir an önce omzuna binen bu yükten rahatlamak istemiştir. Aslında burada yorulmaktan başka seyretmeyi engelleyecek dini bir sakınca olsaydı, ne kendisi seyrederek ve ne de Hz. Aişe’ye seyrettirirdi.

Ankaravî bu hadisleri izah ederken: Eğer raks, eğlence ve oyun mutlak haram olsaydı, Hz. Aişe raks eden Habeşlilere bakmazdı⁷ demektedir.

Oyun ve eğlence ile ilgili olarak Hz. Enes’ten nakledilen başka bir rivâyette: “Resûlullah (s.a.v.) Medine’ye teşrif ettikleri zaman, Onun gelişinden

⁶ El-Müslim, a.g.e., İdeyn, bâb: 4, Hadis: 20, c. II, s. 610.

⁷ İsmâil b. Ahmed er-Rusûhî el-Mevlevî el-Ankaravî; *Hüccetu’s-Semâ’*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa K. 255/2, yk. 5/b.

duydukları memnuniyeti ve sevinci ifade etmek için Habeşliler harbeleriyle oynamışlardı.” denilmektedir.⁸

Yukarıda geçen bu iki habere göre Hz. Peygamber ve O’nun teklifiyle zevcesi Hz. Aişe’nin bu folklorik olayı hiçbir dini endişe ve sakınca duymadan seyrettiğine şahit oluyoruz. Eğer burada dine ve inanca ters olan en ufak bir uygulama olsaydı, Hz. Peygamber böyle bir aktivitenin öncelikle mescitte yapılmasına müsaade etmezdi. Ayrıca bir İslâm Devletinin birinci sıradaki sorumlu idarecisi olarak hemen bu olayı yok sayar ve bunları derhal ortadan kaldırılabilmeyi emredebilirdi. Diğer yandan toplumun bir Peygamberi olarak, onların hem dünya ve hem de ahretlerinden sorumlu bir din mübelliği olarak, şayet bu uygulamada bir hata varsa hemen düzeltmesi gerekirdi. Demek ki burada hem de bir kadın tarafından icra edilen yöresel bir oyun ve eğlenceyi dinen ve ahlâken sakıncalı görmemiş, kendisi seyrettiği gibi zevcesi Hz. Aişe’ye de seyrettirmiştir. Olay bu kadar açık ve nettir. Aynı hadisin diğer bir rivâyet şeklinde Hz. Peygamberin, eşi Hz. Aişe’yi “*seyretmek ister misin*” diyerek dâvet etmesi de yine bu durumun meşru oluşu ve bunda bir sakınca bulunmayışına bir delil teşkil etmektedir.

---

⁸ Ebû Dâvud Süleyman b. Eş’as es-Sicistânî; *Sünen-i Ebî Dâvud*, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, Beyrut, Tarihsiz. Kitâbu’l-Edeb, Bâb: Fi’n-Nehyi ani’l-Ğinâ, c. II, s. 579.

Bu hadisten bir sonuç çıkarmak gerekirse, bu tip oyunları, folklorik aktiviteleri, İslâm'ın tesettür konusundaki emrine uygun olarak yerine getirdikten sonra, erkek olsun kadın olsun uyulması gereken tavır ve hareketlere ters düşmemek kaydıyla seyredilmesinde bir sakınca görülmemiştir. Bu arada kişiler kendilerini kontrol etmek durumundadır. Her ne olursa olsun bir kimse bu çeşit oyun ve eğlencelerden kendisi için iyi bir şeyler değil de nefsâni hazlar hissediyor ve rûhu bundan rahatsız oluyorsa o zaman hükmünü kendisi vermelidir. Nefsin kademelerinde yol alamamış, nefs-i emmâre'de takılıp kalmış insanlar için bu tip faaliyetler tehlikeli ve zararlı olabilir. Nefis terbiyesinde sınıf geçmiş insanlar için bu tip faaliyetler zararlı olamaz, bilakis bu çeşitten faaliyetler onlara daima Cenâb-ı Hakk'ın yüceliğini ve dünyanın fâniliğini, eğlenirken de Allah'ı unutmamayı hatırlatır.

HADİS: 2

عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ، دَخَلَ عَلَيْهَا وَالتَّبِيُّ صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَهَا يَوْمَ فِطْرِ أَوْ أَضْحَى، وَعِنْدَهَا قَيْنَتَانِ
تُغْنِيَانِ بِمَا تَقَاذَفَتِ الْأَنْصَارُ يَوْمَ بُعَاثٍ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ:

مَرْمَارُ الشَّيْطَانِ؛ مَرَّتَيْنِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
 «دَعُهُمَا يَا أَبَا بَكْرٍ، إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيدًا، وَإِنَّ عِيدَنَا هَذَا
 الْيَوْمُ».

Buhâri ve Müslim'in Hz. Aişe (r.a.)'den ittifakla rivâyet ettikleri bir hadis-i şerifte Hz. Aişe şöyle anlatıyor: (Babam) Hz. Ebû Bekr bize geldi, benim yanımda, Ensar'ın Büas harbinde⁹ söyledikleri karşılıklı atışmaların sözleriyle terennüm eden iki câriye vardı. Resûlullah (s.a.v.) de kaftanına bürünmüş yatıyordu. Ebû Bekr: “Resûlullah'ın evinde şeytanın mizmarı ne gezer” diye beni azarladı. Bu olay bayram gününde cereyan etmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) yüzünü açtı ve: ” (*Birak*) ey Ebû

⁹ Hz. Peygamber Medine'ye göç etmeden önce burada Medine halkından Evs ve Hazrec denilen iki kardeş kabile vardı. Bunlar yine Medine'de yaşayan Yahudiler tarafından kışkırtılarak gereksiz yere birbirlerine zaman zaman savaş açarlar ve bir sürü insan bu çarpışmalarda telef olur giderdi. Arap savaşlarında öncelikle her iki taraftan şâirler ve güzel söz söyleme sanatını bilenler devreye girer, bunlar birbirlerine meydan okurlardı. İşte kahramanların bu karşılıklı atışmalarında kullandıkları sözleri güfte yerine kullanan müzisyenler vardı.

Bekr, her milletin bir bayramı var, bugün de bizim bayramımızdır” buyurdu.¹⁰

Mûsiki dinlemenin câiz olduğunu söyleyenler bu hadisi kaynak olarak göstermektedirler. Cevâzını kabul etmeyenler de: Bunda tartışma yoktur, çünkü bu mûsikî, savaşta cesaret ve maharet gösterme ve bunun gibi şeyler hakkındadır ki bunda itiraz yok, bu câizdir. Zira bunda fesat yoktur¹¹ demektedirler.

Bu hadisi kaynak ve rivâyet bakımından ele aldığımızda sıhhat yönünden öncelikli kaynaklarda zikredildiği ve senet bakımından da bir problemi olmadığını açıkça görmekteyiz. Bu hadisi birçok yönden değerlendirmek gerekmektedir. Bu hususta şunlar akla gelmektedir:

Hadiste geçen “Câriye” kelimesi kadın köle anlamına geldiği gibi, genç kız ve ayrıca gemi anlamlarına da gelmektedir.¹²

Hz. Aişe, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)’in en genç olan hanımı idi. O’na olan ilgisi, diğer hanımlarından daha fazla idi. Hz. Aişe zaman zaman

---

¹⁰ El-Buhârî, a.g.e., İdeyn: 3, c. II, s. 3; İbn Mâce (Ebû Abdillâh) Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünen-i İbn Mâce*, Nikâh: 21, Hadîs: 1898, c. I, s. 612.

¹¹ Ankaravî, a.g.e., yk. 25/b.

¹² *El-Mu’cemu’l-Arabîyyu’l-Esâsiyyu*, Hazırlayan: Arap Dilcilerinden oluşan bir komisyon, Larousse Yayımı, Tunus 1989, s. 244.

arkadaşlarını evine davet eder onlarla oyunlar oynar ve eğlenirdi. Bir defasında da arkadaşlarını çağırmış ve onların def ile bir şeyler çalıp söylemelerini istemiştir. Bu kızlar da güfte olarak Evs ve Hazrec kabileleri (iki kardeş kabile) arasında geçen savaşlardaki cengâverlikleri anlatan şiirleri besteli olarak defle çalıp söylüyorlardı. Hz. Peygamberin evinde -günümüzde bizim evlerimizde olduğu gibi- öyle çok oda olmadığı için, O da aynı mekân içinde uzanmış dinleniyor fakat bakış ve izlemeyle onları rahatsız etmemek için kendi haliyle ilgileniyor ama her haliyle onların söyledikleri ve çaldıkları O'nun mübarek kulaklarına geliyor ve ses etmiyordu. Bu olayı da dine muhalif olarak görmediği için de Hz. Aişe'ye: "Bunları sustur veya gönder gitsinler" demiyordu. Çünkü öyle yüce bir şahsiyete sahip olan bir Peygamberin, bir iki kadın türküsü ve şarkısıyla imanı ve inancı bozulacak gibi basit değildi. Fakat her hal ü kârda genç bir kadın olan eşinin arzularını da -İslâm'a ters düşmediği sürece- kıracak kaba bir insan da değildi.

İşte böyle bir durumda evlerinde dinlenirken birden Hz. Ebû Bekir'in sesi kapıda duyuldu. Hz. Aişe hemen karşılamak için kapıya koşunca babası Ebû Bekir: Hz. Peygamberin evinde çalgı türkü olur mu, bu nedir diye bağırınca, Hz. Peygamber zaten uykuda değildi. Olayı anladı, hem arkadaşı ve hem de kayınpederi olan Hz. Ebû Bekir'e müdahale ederek sâkin olmasını rica etmiş ve

ondan, def çalıp türkü söyleyen bu kızları serbest bırakmasını istemiştir.

Bu hadis üzerinde çokça konuşmak mümkündür. Evde başka bir oda olsaydı acaba Peygamberimiz öbür odaya geçer miydi veya öbür odaya geçse bile acaba bu kızların türkülerini duymaz mıydı? Burada koskoca bir Peygamberin basit nağmeler karşısında dininden imanından olmayacağı bir hakikattir. İkinci bir husus da onun bu konuda toleranslı davranması ümmeti için bir rahmettir.

Arap milletinin oyun, eğlence ve müzik konusunda ne kadar duyarlı olduğunu anlamak için bu milletin biraz kültürüne âşina olmak gerekir. Direkt olarak dine ters düşen bir durum olmadığı sürece, Hz. Peygamberin mûsikî icraatları konusunda müsamahakâr davranması, O'nun bu milletin kültürüne hâkimiyetinden ileri gelmektedir. Şayet bu konuda gereksiz yere emirler ve yasaklar yağdırsaydı, bu milletin birçok konuda olduğu gibi mûsikî konusunda da durumlarının sıkıntıya düşebileceğini çok iyi biliyordu bunun için de fitratlarının gereğini yapmaları konusunda onlara müdahalede bulunmuyordu. Hz. Peygamberin bu anlayışını ve toleransını hayatı boyunca devam ettirdiği bir hakikattir. O'nun bu olayda göstermiş olduğu bu müsamahayı bir takım bahanelerle kimse kısıtlamaya

kalkmamalıdır, çünkü her şey ortadadır, gayet net ve açıktır.

Bu hadisle ilgili bir itiraz noktası da bu olayın bir bayram günü cereyan etmiş olmasıydı. Şu var ki, bayram günü câiz ve mübah olan bir durum, sair günlerde niçin mübâh ve câiz olmasın? Bu iddiayı savunanları anlamak gerçekten çok zor gözükmektedir. Haram olan hiçbir şey, yılın bazı günlerinde câiz değildir. O halde bayram günlerinde yapılması meşru olan bir işin, bayram dışındaki günlerde yapılmasına engel bir husus olamaz. Dolayısıyla bu uygulamalar, mûsikî konusunda bir vüsat ve serbestlik olduğu hakkında İslâm Tarihi açısından önemli vesikalardır.

Bu hadisten çıkarılabilecek dersler şunlardır:

a- Öncelikle böyle bir olay Hz. Peygamberin evinde geçmektedir. Bunları engellemeye muktedir olan Peygamberimiz, böyle bir müzik faslına, hem de Hz. Aişe'nin arkadaşları olan kadınlar tarafından icra edilmesine karşı çıkmamıştır.

b- Hz. Peygamber bunlardan rahatsızlık duysaydı ya Hz. Aişe'ye bunları göndermesini emreder veya eşinin dinleme arzusunu kırmamak için “*siz eğlenenize devam edin, ben başka bir yerde dinleneyim*” bari der ve diğer hanımlardan birinin hücreğine gider, orada dinlenir ve bunları kendi haline bırakırdı.

c- Hz. Ebû Bekir'in özellikle "Peygamber'in evinde Şeytan'ın mizmarı ne gezer" sözleriyle müdahale etmesine rağmen, Hz. Aişe'nin bu arzusunu kırmamış ve bu kızların def çalıp türkü söylemelerine engel olmamış, aksine Hz. Ebû Bekir'in karşı çıkmasına suskun kalmamıştır.

d- Şayet evdeki bu icraatta dinen bir sakınca olsaydı, Hz. Peygamber bunu engelleyemez miydi? Veya Hz. Peygamber'in yerinde başka bir erkek olsaydı karısı kocasını kıskanıp, onun şarkıcı kadınları dinlemesine müsaade eder miydi?

Bir başka husus da şudur: Bir peygamberin hanımı, kocasının ne görevi ile bu âleme gönderildiğinin farkında olmayacak kadar onun işlerinden gafil olabilir mi? Yahut da onun risâletini, kendi zevki ve bir anlık eğlencesi için hiçe sayabilir mi?

Yüce Peygamber, kendi öz kızına bile bazı konularda uyarı ve îkaz yaparken -ne kadar çok sevse de- eşine bu icraatın, O'nun Yüce Risâlet görevine ve İslâm'a ters düştüğünü söyleyemez miydi?

e- Bir diğer husus da Resûlullah'ı takvâ cihetiyle eleştirenlerdir. Bizlere İslâm'ı, dinin nasıl yaşanılacağını, Allah'a yakın olmanın yollarını öğreten bir peygambere takvâyı kim öğretebilir ki. Hangi şeyh, kendinin mürşid olduğunu iddia eden hangi tarikat lideri böyle bir kabalığı yapabilir ve kendisinin Hz. Peygamber'den daha takvâ olduğunu iddia edebilir ki? Hadis bu kadar açık ve net iken, bu söylenenlerin hangisi inkâr edilebilir? Eğer bu

hadis ve rivâyeti doğru olmasaydı zaten böyle bir yoruma ve açıklamaya da gerek kalmazdı. O halde bu hadisin üzerinde akıllıca çok düşünmek gerekmektedir.

HADİS: 3

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي بُرَيْدَةَ، يَقُولُ:
 خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ مَعَازِيهِ،
 فَلَمَّا انْصَرَفَ جَاءَتْ جَارِيَةٌ سَوْدَاءُ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ
 إِنِّي كُنْتُ نَذَرْتُ أَنْ رَدَّكَ اللَّهُ سَالِمًا أَنْ أَضْرِبَ بَيْنَ يَدَيْكَ
 بِالْذُّفِّ وَأَتَعْنَى، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنْ
 كُنْتُ نَذَرْتُ فَاضْرِبِي وَإِلَّا فَلَا. فَجَعَلَتْ تَضْرِبُ، فَدَخَلَ
 أَبُو بَكْرٍ وَهِيَ تَضْرِبُ، ثُمَّ دَخَلَ عَلِيٌّ وَهِيَ تَضْرِبُ، ثُمَّ
 دَخَلَ عُثْمَانُ وَهِيَ تَضْرِبُ، ثُمَّ دَخَلَ عُمَرُ فَأَلْقَتِ الذُّفَّ
 تَحْتَ اسْتِهَا، ثُمَّ قَعَدَتْ عَلَيْهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ: إِنَّ الشَّيْطَانَ لِيَخَافُ مِنْكَ يَا عُمَرُ، إِنِّي كُنْتُ جَالِسًا

وَهِيَ تَضْرِبُ فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ وَهِيَ تَضْرِبُ، ثُمَّ دَخَلَ عَلِيٌّ
 وَهِيَ تَضْرِبُ، ثُمَّ دَخَلَ عُثْمَانُ وَهِيَ تَضْرِبُ، فَلَمَّا دَخَلَتْ
 أَنْتَ يَا عُمَرُ أَلْقَتِ الدُّفَّ.

Abdullah b. Büreyde, babası Büreyde'den rivâyet etmektedir. Büreyde (r.a.) şöyle söylemektedir:

Resûlullah (s.a.v.) gaza maksadıyla Medine'den ayrılmışlardı. Medine'ye dönünce siyah bir câriye, huzuruna gelerek:

-Yâ Resûlallah, Allah seni sağ-sâlim ve muzaffer olarak gönderirse huzurunda def çalacağım ve türkü söyleyeceğim diye nezretmiştim. Şimdi ne yapmamı emir buyurursunuz? Resûlullah (s.a.v.):

- “ Eğer böyle bir adak adadıysan nezrini yerine getir, aksi halde yapma!” buyurdu. Bunun üzerine câriye çalgı çalmaya başladı. Bu sırada Hz. Ebû Bekir geldi. O çalmaya devam ediyordu. Sonra Hz. Osman geldi ve câriye yine çalmaya devam etti. Daha sonra Hz. Ali geldi, o yine çalıyordu. En sonunda Hz. Ömer geldi. Câriye onun geldiğini görünce defî altına aldı ve üstüne oturdu. Bunu gören Resûlullah (s.a.v.):

- “Yâ Ömer! Şüphesiz ki şeytan seni görünce girmeye delik arıyor. Ben burada oturuyordum ve o çalıyordu, Ebu Bekir geldi, o yine çalıyordu. Sonra Ali

geldi, yine çalılıyordu. Sonra Osman geldi yine çalılıyordu, ne zaman ki sen geldin, defî kaldırdı.” buyurdu ve durumu Hz. Ömer’e hikâye etti.¹³

Bu hadise baktığımız zaman şunları görmemiz mümkündür:

Öncelikle ne olursa olsun bir kadının Hz. Peygamber gibi yüce bir şahsiyetin huzurunda defle türkü söylemeye kalkması, birilerini iman noktasında endişelere düşürebilirdi. İnsan tabiatında karşı cinse ait bir ilginin olmaması mümkün değildir ancak, burada söz konusu olan bütün insanlığın kurtarıcısı ve müjdecisi olan bir peygamberdir. O’nun şahsiyetinden ve imanından yana bir sıkıntı yoktur ama orada zayıflığın ve zerâfetin sembolü olan bir kadının, bir abd-i âcizin nezri vardır, o verdiği sözü yapmadığı takdirde iman açısından kendisini rahat ve mutlu kabul edemezdi. Çünkü Kur’ân-ı Kerîm’de “...Adaklarını yerine getirsinler...”¹⁴ diye emredilmektedir. Bu durum karşısında kadın, Hz. Peygamber’den “*Mademki böyle bir şeyi adadın, o zaman haydi yap*” emrini alır almaz hemen defîyle çalıp türküsünü söylemeye başlamıştır.

¹³ Tirmizi, *Sünen*, Kitâbu’l-Menâkıb, Bâb: 71; Ebû Dâvud, *Sünen*, Kitâbu’l-Eymân ve’n-Nüzûr, Bâb: Mâ Yu’meru bihi Mine’l-vefâ ani’n-Nezr, c. II, s. 213; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. V, s. 353. Tirmizî bu hadis için “Sahîh ve Garîb” demektedir.

¹⁴ Hac sûresi: 22 / 29.

Bu olayın başlamasından sonra çiharyâr-i güzîn (seçkin dört arkadaşı)'ın o mekâna birer birer gelmesiyle oluşan bu toplantıda, Resûlullah bu durumu sakıncalı bulmayıp dinledikten sonra, diğerlerinin müdahale etmek gibi bir saygısızlık yapmaları mümkün olamazdı. Ancak Hz. Ömer (r.a.) müzik olayını bir ciddiyetsizlik ve lâubalilik kabul eder, bu konuda müsamaha etmezdi. Resûlullah Hz. Ömer'in bu anlayışını bildiği için ve onu kırmamak amacıyla, sanki onun yapacağı müdahaleyi doğru kabul ederek, kadının Hz. Ömer'den çekinerek defî saklamasını ve türküyü de kesmesini bir nükte ile kapatmıştır.

Sağlam rivâyetle nakledilen bu haberde Hz. Peygamber'in "*Yâ Ömer! Şüphesiz ki şeytan seni görünce girmeye delik arıyor*" sözündeki Şeytan'a aklımız takılıyor. Gerçekten burada Şeytan var mıdır veya Şeytânî bir iş mi yapıyordu? Şeytan kimdir? Türkü söyleyen kadın mıdır, söylediği türkü müdür, yoksa çaldığı def midir diye sorarsanız, biz deriz ki hiç birisi değildir. Hz. Peygamber şayet kadının türkü söylemesinde dinen sakınca görseydi veya onun yaptığı şu icraatı Şeytan ameli olarak görseydi, ona müsaade etmezdi. Türkü söylerken birden def çalmayı ve türkü söylemeyi kesen kadına devam et deseydi, bu defa çok sevdiği ve otoriter bir karaktere sahip olan ve geleceğin muktedir bir idarecisini hafife alıp, onun halkın huzurunda pasif konuma

düşmesine sebep olacaktı. Her konumda örnek davranmasını bilen Peygamberimiz, böyle bir nükte ile olayı noktalamıştır.

Burada bilinmesi gereken bir husus, her milletin kendi dilinde kullandığı bazı espriler, şakalar ve deyimler vardır. Bunları o dilde kavrayacak kadar dilin inceliğini bilmeyenler, bazı olayları yanlış olarak değerlendirebilirler. Meselâ biz Türkçede çok güldüren bir olay karşısında “az kalsın gülmekten ölüyordum” sözünde kastettiğimiz şey ziyâdesiyle gülmektir. Arapçada müzikle ilgili bir söz vardır: “*Kim mûsikiyi kemâl-i edâ ile dinlerse coşmaktan ölür*” sözünde olduğu gibi yani “coşmaktan ölmek” coşmanın zirvesine ulaşmak demektir. İşte bu hadisten de anlaşılması gereken bir nükte vardır, yoksa orada Şeytan’ın bizzat kendisinin veya onun amellerinden bir işin olması değildir. Hz. Peygamberin huzurunda, O Yüce Şahsiyetin yanında Şeytan veya onun ameli ne gezer?

Arap toplumunda toplantıların olmazsa olmazı müziktir. Aslında diğer milletlerde de bu gelenek vardır. Bu olayda yaşanan bir savaştan sonra çok sevilen bir şahsiyetin sağ salim dönmüş olma şerefi ve bunun için kendine bir şeyleri görev addetmiş bir kadın görüyoruz. Bu kadının, şayet Resûlullah bu savaştan sağ dönerse Allah’a vermiş olduğu bir sevinç ahdi vardı. O’nun Yüce Peygamberine kavuşmanın sevincidir bu. Gerçekten de

Peygamber sağ salim dönmüş ve kadın da bu nezrini söyleyip Resûlullah'tan ne yapması gerektiği konusunda hüküm istemişti. Hz. Peygamber –peygamber de olsa- bir kadının yabancı bir erkeğin huzurunda böyle bir aktiviteyi gerçekleştirmesinin doğru olmayacağını söyleyebilir ve kendisine yapılacak bu iltifata teşekkür edip, onun müzik icraatını engelleyebilirdi. Demek ki bunda bir sakınca görmemiştir. Ama O bir peygamberdir, böyle şeylerden etkilenmez şeklinde diyenler olursa, Biz de: Hz. Peygamber'e ümmet olduğunu ve O'nun yolundan gittiğini söyleyenlere deriz ki, nerede kaldı sizin ahlâkınız ve nefsinize hâkimiyetiniz? Müslüman bu kadar zayıf karakterli olmamalıdır. “Yok, ille de ben kendime hâkim olamam” diyenlere söylenecek bir şey olmaz, onlar kendilerini korumaları gerekir diye düşünüyoruz.

Hadisler içerisinde özellikle Kur'ân-ı Kerîm'in güzel sesle okunması hususunda Peygamberimiz (s.a.v.)'in emir ve tavsiyeleri vardır. Şimdi bunlara örnekler verelim.

HADİS: 4

عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «رَبِّتُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ».

Berâ' b. Âzib (r.a.) 'dan Resûlüllah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

*”Kur’ânı seslerinizle süsleyiniz. Çünkü güzel ses, Kur’ânın güzelliğini artırır.”*¹⁵

Bu hadis muteber kaynaklarda geçmektedir ve sağlamdır. Ancak Arapça bildiğini zanneden bazı maksatlı kişilerce çevirisi saptırılmaktadır. Kur’ân çirkin değildir ki insan, sesini kullanarak onu güzelleştirsin gibi anlamları bu hadise vermeye çalışarak bir yerde fesada yol açmaktadırlar.

Kur’ân güzeldir, güzel olan böyle bir kelâmı Cenâb-ı Hakk’ın zatına yakışır şekilde bir özen göstererek ve itina ile okumak lâzımdır. Kur’ân’ın güzel okunması için Hz. Peygamberimiz bizzat sağlığında bunu teşvik etmiş ve içinde bulunduğu topluluklarda, ashaptan Ebû Musa’ya Kur’ân’ı okuttuğu bilinmektedir. Çünkü Ebû Musa’nın sesi güzeldi ve Kur’ân’ı okurken de o en güzel sesini kullanırdı.

Günümüzde bazı mezhep taraftarları da bu hadisi doğru anlamamışlardır. Özellikle Ezân ve Kur’ân-ı Kerim kıraatini en çirkin sesle yaparak güya dindarlığın gereğini yaptıklarını zannetmektedirler. 1992 yıllarında Tunus ve Mağrip ülkeleri mûsikîleri üzerinde araştırmalarda

¹⁵ El-Buhârî, a.g.e., Kitâbu’t-Tevhîd, bâb: 52; Ebû Dâvud, *Sünen*, Kitâbü’s-Salât, Hadis: 1468, c. II, s. 74.

bulunmak, Arapça ve Fransızca dillerinde pratikler yapmak üzere 10 ay süreli olarak gitmiş olduğum Tunus memleketinde maalesef bu anlayışı gördük. Dînî formlardan olan Ezân ve Kur'ân-ı Kerim kıraatini en çirkin sesle yaparak güya sünnete uygun tavır gösterdiklerini zanneden bu insanlara her gittiğimiz yerde makamlı ve nağmeli Türk okuyuşuyla Ezân ve Aşirler dinlettik. En katı olanların bile bizim kıraat ve okuyuşlarımızı takdir ettiklerini ama ne yapalım bizim mezhebimizde böyle deyip geçiştirdiklerini gördük.

Özellikle anlamını doğrudan anlayacak Arapça dil bilgisine sahip olmayan insanların Kur'ân'ın makamsız ve nağmesiz okunan kelimelerinden etkilenmeleri mümkün değildir. Bu yüce kelâm sözlerle ifade edilemediği zaman makam ve nağmeler devreye girmekte ve insanları etkilemekte ve bu etki onları manayı anlamaya sevk etmekte, meâl ve tefsir okumalarına vesile olmaktadır. Kısaca Kur'ân bizatihi sözlerin en güzelidir. Sözlerin en güzelini de en güzel seslerle okumak gerekir. Bu yüce kelâmı çirkin sesle okuyup insanları bundan nefret ettirenler vebal ve sorumluluk içindedirler. Kur'ân'ı okurken kendini gösterme gayreti içinde olup da tecvit ve erkâna uymayarak şarkı veya başka besteler gibi okumaya kalkanlar da pişman olurlar ve böylelerin ahrette hesapları çok çetin olacaktır. Çünkü Kur'ân kişisel duygu ve yeteneklerimizin sergileneceği, üzerinde beste denemesi

yapılan sıradan bir güfte değildir. Bunları çok iyi anlamak gerekmektedir.

Bu hadisten alınacak bazı dersler vardır:

a- Öncelikle Kur'ân-ı Kerîm Allah'ın kelâmıdır, nasıl okunması gerekiyorsa öyle bir özen içerisinde okunmalıdır. Burada okuyan kişinin benliğinden sıyrılması ve tamamen Hakk'ın rızasını gözeterek ve düşünerek okuması gerekir. İşin içine, kendi sanatını göstermek veya kendini arz etmek girdiği anda bunun anlamı, feyzi, bereketi, sevâbı, ihlâsı ve daha neler varsa hepsi kaybolur. Kur'ân-ı Kerîm âyetleri, müzisyenlerin mesleki yetenek ve kabiliyetlerini üzerinde teşhir ettikleri güfteler değildir. Her ne olursa olsun onun kıraatinde asıl olan tecvittir, tevâzudur, ihlâstır.

b- Kur'ân-ı Kerim kıraati özel bir eğitim gerektiren bir iştir. Bu icraat kısa sürede öğrenilebilecek bir şey değildir. Mûsikî sanatı da sıradan herkesin yapabileceği bir iş değildir. Makamların yapısı ve neler ifade ettiklerini bilmek ve âyetlerin ifade etikleri anlamlara uygun makamların seçilmesi, ayrıca hangi âyetlerde ses tonunun yükseltilmesi ve nerelerde de düşürülmesi gerektiği bilinmelidir. Bunlar da özel ihtisas işidir. Kıraat esnasında rastgele yerlerde bağırıp çağırılmaz, güzel okuyacağım hevesiyle, insanların iltifatına mazhar olma arzusuyla bilmeden yapılan bir kıraat, insanlarda huşû ve tevâzu yerine, nefret ve tenkit arzusu getirir. Bütün kârîler

bilmelidirler ki okunan metin Yüce Rabbimizin kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîmdir. Bunun şuurunda olarak okuduğumuz zaman sıkıntı olmaz diye düşünüyoruz. Öncelikle eğitim almak çok önemlidir. Bunu unutmamak gerekmektedir. Bunun eğitim ve öğretimine de iyi bir üstat önünde çok küçük yaşlarda başlanması gerekmektedir.

HADİS: 5

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«لِكُلِّ شَيْءٍ حِلْيَةٌ، وَحِلْيَةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ.»

Enes (r.a.)'dan rivâyet edilmiştir ki, Resulullah (s.a.v.)'in şöyle buyurmuştur:

”Her şeyin bir süsü vardır. Kur'ânın süsü de güzel sestir.”¹⁶

Yazıları güzel yapan şeyler vardır. Bunları edebiyatla meşgul olanlar bilirler. Elbiseleri güzel yapan şeyler vardır bunları da terziler bilirler. Evleri güzel

¹⁶ Celâleddin Abdurrahman Es-Suyûtî; *el-Câmiu's-Sağîr fî Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr*, Mısır 1954. c. II, s. 125. Bu hadis sadece Hicrî 911 'de vefat eden Suyûtî'de geçtiği için ihtiyatla karşılanması gerekir denilmektedir. Elbânî bu hadis için “Zayıftır” demektedir. Bkz. Şâmile, Abdurrahman b. Ebî Bekr Celâlu'd-Dîn es-Suyûtî, *Sahîhu ve Daîfu'l-Câmiî's-Sağîr ve Ziyâdetuhû*, Nâsuriddin Elbânî'nin *Ahkâm* kitabıyla birlikte, basılı değildir, elektronik kitaptır.

gösteren ve mimari ile ilgili olan bir takım hususlar vardır ki bunları da inşaat ustaları bilirler. O halde her şeyin süsü olduğu gibi Kur'ân'ın da süsü mutlaka olmalıdır ve Hz. Peygamberimiz Kur'ân'ın süsünün güzel ses olduğunu söylemiştir ve Kur'ân'ı güzel sesle okumayı emretmiştir. Kur'ân'ın güzel sesle okunması meselesi bizzat Hz. Peygamberin huzurunda yapılan icraatlarla sabittir. O, huzurunda okunan Kur'ân'ın güzel sesle okunmasını temin ettiği gibi, O'nun bulunmadığı yerlerde Kur'ân okuyacak olanların da güzel seslerini kullanarak okumalarını emretmiştir. Burada güzel sesteki maksat, edâ ve tavır olarak Kur'ân'ın özelliğiyle uyuşan, anlamına uygun makam ve nağmelerle insan rûhuna ve kalbine tesir edecek tarzda bir okuyuştur. Böyle makbul bir kıraate ve övülen bir icraata nâil olabilmek öyle çok kolay bir iş değildir. Bunun da eğitim ve öğretimine erken yaşlarda iyi bir üstat ile başlamak gerekmektedir. Burada kastedilen güzel ses, hüdâ-yi nâbit bir ses değildir, eğitilmiş ve bilinçli olarak okunan güzel sestir. Hem tecvit ilmi ve hem de mûsikî nazariyatı bakımından uzun sürede kazanılan bir yetenek ve kabiliyettir. Yoksa her elini kulağına atanın bağıra çağıra okuyabileceği bir uzun hava veya bozlak türü bir lâ-dînî mûsikî formu değildir.

Bunları söyledikten sonra şöyle bir soru akla gelebilir. Herkesin sesi güzel olmayabilir. Herkes Kur'ân-ı Kerîm kıraatini güzel yapamayabilir. Okunması aynı

zamanda bütün Müslümanlar için bir ibadet olan Kur'ân'ı sadece sesi güzel olanlar mı okuyacaklardır? Şayet kişinin sesi güzel değilse o zaman ne yapmalıdır diye bir soru akla gelebilir.

“*Kur'ân'ı nağme ile okumayan bizden değildir*” hadisini nakleden İbn Ebî Melike'ye bu durum sorulduğunda cevap olarak: o halde okuyucu elinden geldiğince sesini güzelleştirmeye çalışmalıdır diye cevap vermiştir. Yani sesi çirkin olan Kur'ân okumasın denilemez. Bu durumda olan kişi başkalarına okuyuşunu dinleterek insanlara eziyet etmemeli¹⁷ ama kendisi için okumalı ve elinden geldiğince de sesini güzelleştirmeye çalışmalıdır.

Burada Kur'ân'ın güzel sesle okunması Hz. Peygamberin bir emri ve tavsiyesi ise, O Yüce Peygamberin emrini ve tavsiyesini yerine getirmek için gerekirse ses eğitimi alınır ve Kur'ân'ı en güzel şekilde okumak için ne gerekiyorsa yapılır. İstenildiği zaman ne

---

¹⁷ Konuyla ilgili bir hikâye anlatılır. Çirkin sesli Hâfızın biri, Câmilerden birinde Kur'ân okuyormuş ama sesi insanları o kadar rahatsız ediyormuş ki, yaşlı bir adam mihraba bu Hâfızın yanına doğru gitmiş ve kulağına usulca: Hâfız efendi, bu okumadan kaç lira alıyorsun diye sormuş. Hâfız da gayet soğukkanlı bir şekilde: Para almıyorum, sadece Allah rızası için okuyorum amca deyince, adamcağız: o zaman Allah rızası için sus evlâdım demiş. Çünkü çirkin sesin insan kulağında yapacağı eziyet ve tahribat başka işkencelerden ve zulümlerden çok daha fazladır.

yapılamaz ki? Yeter ki cehâlete dayalı bir dindarlık ve inâdî bir durum olmasın.

Burada bir hususa dikkatleri çekmek istiyoruz. Özellikle Müslüman Türk toplumunda Kur'ân okunurken anlamını bilebilecek Arapça bilen kişiler çok azdır. Cemaat Kur'ân'ın anlamından daha çok onun güzel sesle okunmasından etkilenmektedir. Dolayısıyla insanların nazarında Kur'ân'ın bir saygınlığı ve değeri vardır. Bunu âyetlerin ifade ettiği anlama uygun makam ve güzel sesle, bir ciddiyet ve vakar içinde okumak gerekmektedir. Kıraati yapan kişinin, neşeli bir müzik parçasını okur gibi değil de ciddi ve ihlâs ifade eden jest ve mimiklerle icrâ etmesi gerekmektedir.

HADİS: 6

عَنْ حَذِيفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ
 اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَقْرَأُوا الْقُرْآنَ بِلُحُونِ الْعَرَبِ
 وَأَصْوَاتِهَا وَلَا تَقْرَأُوا الْقُرْآنَ بِلُحُونِ أَهْلِ الْعِشْقِ وَأَهْلِ
 الْكِتَابِينَ، فَإِنَّهُ سَيَجِيءُ مِنْ بَعْدِي قَوْمٌ يُرْجَعُونَ بِالْقُرْآنِ

تَرْجِيعِ الْغِنَاءِ وَالرَّهْبَانِيَّةِ وَالنُّوحِ، لَا يُجَاوِزُ إِيمَانَهُمْ
حَنَاجِرَهُمْ، مَفْتُونَةٌ قُلُوبُهُمْ وَقُلُوبُ الَّذِينَ يُعْجِبُهُمْ شَأْنُهُمْ».

Huzeyfe b. el-Yemân (r.a.)’dan rivâyet edilmiştir ki Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

”Kur’ânı Arapların nağmeleri ve sesleri ile okuyunuz.”¹⁸

Hadisin devamında: “ ...Ehl-i Kitabeyn (Yahudi ve Hıristiyanların) ve fîsk ehlinin nağmeleri ile okumaktan kaçının. Bir takım kavimler gelecektir, Kur’ânı şarkı ve ruhbâniyet okur gibi okuyacaklardır, okudukları kalplerine gitmez, bunların yaptıklarını beğenenlerin de (durumu) böyledir” denilmektedir.

¹⁸ Es-Suyûtî, a.g.e., II/52. Abdurrahman b. Ebî Bekr Celâleddin es-Suyûtî; *El-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Tahkîk: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, 1394/1974, Bâb: En-nev'u'l-hâmis ve's-selâsûn fî âdâbi tilâvetihi, c. I, s. 373. Bu hadis sadece Hicrî 911 'de vefat eden Suyûtî'de geçtiği için ihtiyatla karşılanması gerekir denilmektedir. Ayrıca şu kaynaklara da bakınız. Ebû Abdillâh Muhammed b. Nasr'İbni'l-Haccâc el-Mervezî, *Muhtasar [Kıyâmu'l-leyl ve Kıyâmu Ramazâne ve Kitâbu'l-Vitr*, Kısaltan: Allâme Ahmed b. Ali el-Mukrizî, Neşr: Hadis Akademisi, (c. I), Faysal Abâd- Pakistan 1408/1988, Bâbu't-Tercî' Fi'l-Kırâeti, c. I, s. 135; Ebu'l-Fidâ' İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kuraşî (v. 774), *Fedâilü'l-Kur'ân*, Neşr: Mektebetü İbn Teymiyye, (c. I), 1. Bsk., Ysz. 1416, Bâb: Men Lem Yeteğanne bi'l-Kur'âni, c. I, s. 196.

Burada Araplarla Türklerin kullandıkları nağmeler hemen hemen aynıdır. Türk Milleti olarak bizim mûsikîmizde kullandığımız makamlar aynen Araplarda da kullanılmaktadır. Burada asıl olan Kur'ânın ifade ettiği anlama uygun makam kullanmaktır. Makam ve mûsikî bilgilerini öğrenmekten önce de tecvit ve talim bilmek ve bu kurallara uymak gelir. Aksi halde hatalara düşmek söz konusudur. Tecvit ve talime uymadan sadece mûsikîye önem verilerek yapılan bir kıraat, kıraat değildir.

Kur'ân-ı Kerim kıraatinde bütün nağmeler ve makamlar tecvide tabidir. Hiçbir kimse filânca makamı uygulayacağım, onun burada şöyle titremesi veya durması gerekiyor diye tecvit kurallarını çiğneyerek, kısa okunması gereken bir yeri uzatmak, uzatılması gereken bir yeri de kısa okumak gibi bir uygulaması doğru olmaz. Arapların nağmeleri ile okuyun derken, onlar bu dilin prozodisini bilirler, Arap dilinin yabancıları olanlar Kur'ân kelimelerinde hata yapabilirler endişesiyle böyle denilmiştir.

Makamların özelliklerini bilmeyen Araplar da Kur'ânı yanlış seslendirebilirler. Meselâ Türkçeyi sonradan öğrenen yabancıların kelimeler üzerindeki vurgu ve tonlamaları hatta telaffuzları yanlış yaptıkları bilinmektedir. Arapça olan Kur'ân-ı Kerimin kelimelerini doğru telaffuz etmek için de ya bu işin ilmini öğrenmek

veya iyi okuyan hâfızları çokça dinleyerek bu işi öğreninceye kadar taklit etmek uygun olur.

Memleketimizde erken yaşlarda mahalle mekteplerinde çocuklara Kur'ân okumayı öğretmenin asıl amacı, ilerde din hizmetlerinde görev almaları durumunda eğitime erken başlamış olmak, din hizmetleri dışındaki alanlarda görev alacak olanların da namazları sahih olacak kadar Kur'ân okuyabilmelerini temin etmektir. Mahâric-i hurûf denilen Arap harflerinin doğru ve yerinden çıkarılması işlemine erken yaşlarda başlayanlar gerçekten çok başarılı oluyorlar. Sonradan yapılacak eğitimlerde bu başarı oranı çok düşmektedir.

Kur'ân'ı güzel okumak demek ona şarkı nağmelerini ve melodilerini giydirmek değildir. Maalesef din görevlilerinden mûsikî ve ses eğitimi almış bazı kişilerin Kur'ân'ı ve Ezân'ı ses, makam ve müzik yeteneklerini ispat için adeta bir güfte gibi kullandıklarına şahit oluyoruz. Bu uygulamayı doğru bulmuyor ve asla tasvip ettiğimizi de söyleyemeyiz.

Bu hadis bizleri Kur'ân-ı Kerîm'i fîsk ehlinin nağmeleriyle okumaktan menetmektedir. Bir takım haram işlere bulaşan günahkâr insanların kıraatleri, dinleyenlere ihlâs yerine nefret ve kalp katılığı verir. Özellikle İslâm'ın emir ve yasaklarını çiğneyen fakat güzel Kur'ân okuyan bazı kişilerin Müslüman halk üzerinde iyi intiba

bırakmadıklarını göz önünde bulundurursak, Kur'ân-ı Kerîm kıraatinde okuyucuların ihlâs ve samimiyeti, onların seslerinin güzelliğinden önce geldiğini söylemek mümkündür. Halk ile diyaloglarımızda bu türden kârîlerin, insanların efkârında kötü duygular meydana getirdikleri için, şayet güzel okusalar da bile bunları dinlemek istemediklerini ifade etmektedirler. İşte fisk ehlinin günâh ve isyan tavırlarıyla okudukları güzel sesli icraatların insanlar nazarında bir kıymeti ve değeri kalmamaktadır. Onlar Kur'ân okurken dinleyicilerde başka duygular meydana gelmektedir.

HADİS: 7

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ".

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivâyet edilmiştir ki Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

”Kur'ânı nağme ile okumayan bizden değildir.”¹⁹

¹⁹ Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahmân b. El-Fadl ed-Dârimî; *es-Sünenü'd-Dârimî*, Tahkîk: Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, Neşr: Dâru'l-Muğnî li'n-Neşr ve't-Tevzî' (c. I-IV), 1. Bsk., El-Memleketü'l-Arabiyye es-Suûdiyye 1412 / 2000, Bâbu't-Teğannî bi'l-Kur'ân, c. II, s. 934; Sa'd İbn Ebî Vakkas'tan (*Kitâbu't-Tabakâti'l-Kübrâ*, III/137) ve Ebû Dâvud, *Sünen*, Kitâbü's-Salât,

İbn Mâce'nin *Sünen* adlı eserinde, hadisin baş tarafında:

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ نَزَلَ بِحُزْنٍ، فَإِذَا قَرَأْتُمُوهُ فَابْكُوا، فَإِنْ لَمْ تَبْكُوا فَتَبَاكَوْا، وَتَعَنَّوْا بِهِ.

“Şüphesiz bu Kur’ân hüzün ile indi, onu okuduğunuz zaman ağlayınız, şayet ağlamıyorsanız ağlar gibi yapınız....” buyrulmaktadır.²⁰

İbn Mâce ve Ebû Davud sünenlerinde geçen bu hadis birçok dînî kaynakta nakledilmektedir. Aslında Kur’ân-ı Kerim âyetleri incelenecek olursa, insan karakterleri için geçerli olan, hüzün, keder, sevinç, coşku, ciddiyet ve daha başka özellikleri yansıtan sahneler ve ifadeler mevcuttur.

Teğanni kelimesi Arapça’da nağme ile makamlı okumak demektir.²¹ Kur’ân-ı Kerim’in âyetlerinin ifade

---

Hadis: 1469, 1471, c. II, s. 74, İbn Mâce, *Sünen*, Bâb: Hüsnü’s-savti bi’l-Kur’âni, c. I, s. 474.

²⁰ İbn Mâce, (Ebû Abdillâh) Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni; *Sünenü İbn Mâce*, M.F.A. Bâki neşri, Beyrut 1975, Bâbun fi husni’s-savti bi’l-Kur’âni, Hadis: 1337, c. I, s. 424; Ebû Dâvud, *es-Sünen*, Kitâbu’s-Salât, c. I, s. 339.

ettiği anlamlara göre özenilerek okunması Hz. Peygamberimizin emridir. Onun güzel nağmelerle okunması, anlamını bilen Araplara da, anlamını doğrudan anlayamayan Türklere de çok tesir eder. Hatta bu milletlerin dışında kalan ve Müslüman olan başka milletlere de çok etki eder. Bu bakımdan Kur'ân'ın ifade ettiği anlamlara uygun makamlarla ve eğitilmiş sesle okunması gerekmektedir. İlâhi mesajın mümkün olan en güzel seslerle okunması, bu mesajın içeriğinin kalplere nüfuz etmesi açısından da çok önemlidir.

Kur'ân-ı Kerîm'in ne çilelerle indiği ve onu tebliğ etmek için Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) nice zahmetlere ve eziyetlere katlanmak zorunda kaldığı bilinmektedir. İslâm Tarihinde bunları düşündüğümüz zaman, Kur'ân-ı Kerîm'in mücerret bir zevk ve safâ içinde okunması mümkün değildir. Onun kıraatinde huşû ve ihlâs gerekir. Bu sebeple onu güzel sesle okurken ayrıca âyetin ifade ettiği anlamlara uygun makamlar seçip buna göre seslendirmek ve bilhassa hüznün bildiren yerlerde hüznün ifade eden Hüzûm, özlem ve kavuşma ifade eden Hicâz makamı gibi makamlarla da nağmeli okumak güzel olur.

---

²¹ *El-Mu'cemu'l-Arabî el-Esâsî*, Cemaatün min kibârî'l-Lüğaviyyîne'l-Arab bi-teklîfin mine'l-Munazzameti li't-Terbiyeti ve'Sekâfeti ve'l-Ulûm, Larousse, Aleco 1989, s. 904.

Bazı mezhep taraftarlarının zannettiği gibi Kur'ân'ı çirkin ve bed bir sesle okumak sevap değil, hatta günâhtır. Çünkü böyle çirkin ve kötü bir ses ve tavır, Kur'ân'ı güzel göstermeyi bırakın, nefret ettirir. Arapça bilen de bilmeyen de böyle bir tilâvetten tat almaz ve hoşnut olmaz.

Günümüzde de Kur'ân âyetlerinin ifâde ettiği anlamlara uygun nağmelerle ve makamlarla seslendirilmesi çok önemlidir. Bu görevi lâıyıkıyla yerine getirebilmek için din görevlilerince ihtiyaç durumunda ses ve mûsikî eğitimi alınarak Kur'ân'ın gerektiği şekilde okunması sağlanmalıdır. İstanbul ağzı denilen kıraat şeklimiz neredeyse kaybolmaya yüz tutmuştur. Yakın zamanlara kadar söylenen bir atasözümüz vardır. Kur'ân Mekke'de nâzil olmuş, Mısır'da okunmuş, İstanbul'da hem yazılmış ve hem de okunmuştur sözü Müslüman Türk milleti olarak bizim gururumuz ve övüncümüz olmuştur. Bu açıdan tarihteki yerimizi korumamız gerektiği kanaatindeyiz.

Burada bir Kur'ân okuyucusunun bütün bu özellikleri bilmesi yanında, Yüce Kelâmın insanlığa ulaştırılması ve kabul ettirilmesinde yaşanan sıkıntıları hatırlayarak, ne günlerden ve ne badirelerden sonra bugünkü hallere ulaştığımızı düşünmemiz ve hüzünlenmemiz gerekir. Hz. Peygambere “âdil davran Ya

Muhammed” mi demediler, yoksa bu ümmet Allah’a bile dinini öğretmeye kalkmadı mı? Âşikâr mucizelerle gelen bir Peygambere ne işkenceler ve ne hakaretler yapılmıştır. İşte bunları göz önünde bulundurduğumuz zaman Kur’ânın hüznle nâzil olduğunu kabul etmemiz mümkündür.

İşte böyle hüznle gelen bu Yüce Kitabın gereğini yapabiliyor muyuz ki mutlu ve sevinçle okuyabilelim. Sonucumuz ne olacak diye akıbetimizden endişe duyarak ağlamamız gerekmez mi? Bu kadar katı kalpli ve geleceğimizden madem o kadar emin ve umutluyuz, hiç olmazsa bizi görenlerin hayal kırıklığına uğramaması ve samimiyetimizden endişe etmemeleri için ağlamaklı görünmemiz emredilmiştir.

Burada riyakârlığı önermiyoruz ama ibadet, ihlâs ve tasavvufta bazı davranışların taklitle başlayıp sonradan gerçeğe doğru ilerlemek zorunda olduğunu ifade etmek istiyoruz.

Kur’ân’ın asâletine uygun olan güzel sesle okunmasıdır ve bunu da özenerek yapmayanın imanından endişe edilmektedir. Çünkü bu uygulama Yüce Rabbimizin emirlerine ve Peygamberimiz (s.a.v.)’in uygulamalarına ters bir davranıştır.

HADİS: 8

عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: «يَا أَبَا مُوسَى لَقَدْ أُوتِيتَ مِرْمَارًا مِنْ مَرَامِيرِ آلِ دَاوُدَ».

Ebû Mûsa (r.a.)’dan rivâyet edilmiştir ki kendisinin güzel Kur’ân okuması sebebiyle Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“*Ey Ebû Musa! Gerçekten sana, Dâvud ailesine verilen mizmarlardan bir mizmâr²² verilmiştir.*” buyurmuştur.²³

Mizmar Arapça’da düdük anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla güzel ses, entrüman ve mezmur ile de bağlantısı olabilmektedir. Hz. Davut (a.s.)’a verilen ilâhi kitabın âyetlerinin şiir şeklinde olması ayrıca Davut Peygamberin çok güzel bir sese sahip oluşu bu hadisin Müslüman zihnine ve anlayışına getirdiği şeylerdir.

²² Lügatte “düdük, zurna” gibi üfleli sazlar anlamına gelmektedir. Kutsal kitap Zebûr’un âyetlerine de Mezmûr adı verilmektedir. Bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Tercüman Yay., 1. Bsk., İstanbul 1986, c. III, s. 888.

²³ El-Buhârî, a.g.e., El-Fedâilu’l-Kur’ân: 31, c. VI, s. 112; el-Müslim, a.g.e., Es-Salâtu’l-Musâfirîn: 235-236, c. I, s. 546.

Peygamberimiz bulunduğu meclislerde çoğu zaman Kur'ân'ı Ebû Musa'ya okutur ve ondan dinlemeyi severdi. Bir gün yine ona Kur'ân okuttuktan sonra sesinin ve kıraatinin güzelliğinden dolayı böyle iltifatta bulunmuştur. Yani ey Ebû Musa! Sana Davut (a.s.) ailesine verilen güzel seslerden bir ses verilmiştir demektir.

Burada bir husus daha dikkati çekmektedir ki o da güzel sesin sadece Davut (a.s.)'ın kendisine mahsus olmayıp, onun tüm ailesine verilmiş olması da düşünülebilmektedir. Dolayısıyla güzel ses beğenilen ve takdir edilen bir özelliktir. Bu özellik bir Peygambere ve ailesine de verilmiştir. Hz. Peygamberimiz bu aileyi zikrederken, sözü Ebû Musa'ya getirerek Kur'ân-ı Kerîm kıraatinde göstermiş olduğu yetenek ve kabiliyetinden dolayı onu övmüştür.

Burada üzerinde düşünülmesi gereken bir konu da Hz. Peygamberimizin estetik ve sanat anlayışına sahip bir insan olmasıdır. O, bir peygamberdi ama insan tabiatının hoşlandığı, yaratılış itibariyle duyulduğu bir güzellik anlayışına sahip bir kişiydi, estetikten haberi olmayan bir dindarlık tarafı değildi. O, güzelliği sadece seste aramamıştır. Güzel olan ve olması mümkün olan her şeyde estetiği bulmuş ve görmüş bir peygamberdir.

Bu hadisin bizlere hatırlattığı bir kaç hususu burada belirtmemiz gerekiyor:

Birincisi: Hz. Peygamberimize nâzil olan Kur’ân-ı Kerim gibi bir Allah kelâmını O’nun huzurunda okuyabilme cesaretidir. Rivâyetler arasında Ebû Musa bu durumu Hz. Peygamberimize arz etmiş ve: “Yâ Resûlallah, sana indirilen kitabı, senin huzurunda ben nasıl okuyabilirim?” diyerek mazeretini ve çekingenliğini arz etmişse de Hz. Peygamberin ısrarlarıyla onun okumaya devam etmesidir.

İkinci husus: Hz. Peygamberi mutlu ve memnun edecek bir okuyuş ve kıraat tarzı sunabilmektir. Ebû Musa bu icraatıyla Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) ‘den tam not almış gibi gözükmektedir. Bu kıraatte jürinin veya her hangi bir komisyonun tebriki veya takdiri değil, âlemlerin sultanının takdir ve beğenisi söz konusudur.

Üçüncü husus: Günümüzde kim olursa olsun, Kur’ân okuyucularının, dinleyen cemaat içerisinde Hz. Peygamber varmış ve O’nun mübarek huzurunda okuyormuşçasına vakûr, ciddi ve münâsip bir edâ ve tavırla, huşû içerisinde okumaya gayret etmeleridir. Hz. Peygamberin olabileceği bir yerde, insanın kendisini sunmaya veya arz etmeye meylî olabilir mi? Elbette ki olamazsa o zaman benliği devreden çıkarıp, tamamen Allah rızasıyla ve O’na karşı tam bir teslimiyetle ve en güzel sesle Kur’ân’ın okunması gerekmektedir.

HADİS: 9

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

«مَا أَدِنَ اللَّهُ لِشَيْءٍ مَا أَدِنَ لِلنَّبِيِّ أَنْ يَتَغَنَّيَ بِالْقُرْآنِ.»

Ebû Hüreyre (r.a.), Nebi (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmektedir:

“*Cenâb-ı Hak; güzel sesiyle açıktan ve teğanni ile Kur’ân okuyan bir Peygambere kulak verdiği gibi hiçbir şeye kulak vermemiştir.*”²⁴

Bu hadislerde geçen “Ezine” kelimesi, kulak verdi fiili, mecâzî anlamda kullanılmıştır. Büyük bir istek ve arzu ile dinlemekten kinâyedir. Nağme ile okunan Kur’ân’ın Allah tarafından dinlenmesi demek, bu nevi kıraatların dinlenmesini Allah Teâlâ’nın istemesi demektir.²⁵ O halde Kur’ân’ın sahibi olan Yüce Allah, onun güzel sesle okunmasını isterse, O’nun Resûlünün de Kur’ân’ın güzel sesle okunmasını isteyeceği ve bundan çok mutlu olacağı âşikârdır.

²⁴ Buhârî, *es-Sahîh*, Kitâbu’t-Tevhîd, c. VIII, s. 214; Müslim, *es-Sahîh*, Salâti’l-Müsâfirîn ve Kasrihâ, c. I, s. 545; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, Kitâbu’s-Salât, c. I, s. 339; Nesâî, *es-Sünen*, Kitâbu’l-İstiftâh, c. II, s. 140.

²⁵ Süleyman Uludağ; *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ’*, 2. Baskı, Bursa 1992, s. 108.

Bu hadisin bizlere hatırlattıkları konusunda şunları zikredebiliriz.

Allah Teâlâ güzeldir ve güzel olan şeyleri de sevmektedir.²⁶ Dolayısıyla en büyük estetik sahibi O'dur. İnsan olarak güzellikler karşısında kendimizde gördüğümüz hayranlık duyguları, yeryüzünde O'nun halifeleri olarak bize kendi sıfatından vermiş olduğu çok cüzi bir özelliktir. Kâinata halk etmiş olduğu her şeyi bir estetik zarafet ve özeniyle yaratmıştır. Bu sebeple gönderdiği Peygamberlerine verdiği Suhûf ve Kitapları onların ağızından işitmesi Cenâb-ı Hakk'ın estetik duygusu olarak kendini göstermektedir. Bakınız bu estetik zevk dolayısıyla Hz. Peygamber de kendisine indirilen Kur'ânı bir insanın sesinden dinlemekten fevkalâde mutluluk duymaktadır. Allah Teâlâ nasıl ki Peygamberinden kitabını dinlemeyi seviyorsa, Hz. Peygamber de bir sahabeden Kur'ânı dinlemeyi tercih etmekte ve bundan mutluluk duymaktadır. Teğannî kelimesi de burada olumlu bir mûsikî nağmesi ve uyumlu bir makam anlamında geçmektedir. Okuyuşu bozan, manayı tahrif eden, huşû ve teslimiyeti yok eden gereksiz ağız ve gırtlak nağmeleri anlamında değildir.

---

²⁶ “Allah güzeldir, güzel olanı da sever.” Müslim b. El-Haccâc, *Sahih-i Müslim*, Kitâbu'l-Îmân, Bâb: 39, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, Tsz, c. I, s. 93; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Müessesetü'r-Risâle, Ysz, 1420H. / 1999, c. VI, s. 338.

Buhârî, Müslim ve Kütüb-i Sittenin meşhur kaynakları tarafından nakledilen bu kadar açık hadisler bulunmasına rağmen, hâlâ dînî gerekçe ile Kur'ân-ı Kerîm'i ve Rabbimizin tüm insanlığa çağrısı olan Ezânı en çirkin sesle okumak ve bunu da Allah'a itaat kabul eden anlayış ve zihniyete şaşmamak mümkün değildir. Bir insanın estetik anlayışı ve izanı yoksa o kişiyi ikaz edip uyuracak ne olabilir ki?

HADİS: 10

عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لِلَّهِ أَشَدُّ أَدْنًا إِلَى الرَّجُلِ الْحَسَنِ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ يَجْهَرُ بِهِ مِنْ صَاحِبِ الْقَيْنَةِ إِلَى قَيْنَتِهِ".

Fedâle b. Ubeyd (r.a.)'dan rivâyet edilmiştir ki Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Allah Teâlâ; güzel sesiyle cehren Kur'ân okuyan bir adam (ın tilâvetin)'i, muğanniye bir câriyeye sahip bulunan bir kimsenin câriyesini (nin mûsikîsini) dinlemesinden daha fazla bir istekle dinler.”²⁷

²⁷ İbn Mâce, *es-Sünen*, Kitâbu fedâilî'l-Kur'ân, Bâb: Mâ câe fi husni's-savt bi'l-Kur'ân, c. I, s. 425.

Hadisi İbn Mâce rivâyet ediyor ve sıhhat yönüyle de bu hadiste bir sıkıntı görülmüyor. Bu hadise göre güzel ses kabiliyet ve yeteneğinin bir farklılık arz ettiği ortadadır. Kur'ân-ı Kerîm'in kıraatinde kabul gören ve hoş olan makamlar ve nağmeler, İlahilerde, Ezânda, Mevlitte ve diğer dini formlarda, hatta Şarkı ve Türkülerde niçin güzel görünmesin. Yeter ki bunların sözlerinde Allah'a isyan, birilerine küfür ve hakaret bulunmasın, insanları kötü duygu ve düşüncelere sevk edecek ifadeler olmasın. Birazcık estetik duygulara sahip olanlar bunları zevkle dinleyeceklerdir.

Ayrıca günlük işlerden yorulan insanları, dinlenme saatlerinde rahatlatan bu nağmeler, Allah'ın kullarına birer lütfu olarak kabul edilmelidir. Tecvit ve talimin hakkı verilerek güzel sesle okunan Kur'ânı kim inkâr edebilir, ihlâs ve huşû elde etmek amacıyla, bu yüce kelâmın çirkin sesle okunmasının gerekliliğini kim söyleyebilir veya böyle bir uygulamanın doğruluğunu iddia edebilir?

Kur'ânı insanlığa gönderen Rabbimiz, onun güzel sesle okunmasından razı ve hoşnut oluyorsa, Allah'ın kulları, böyle güzel sesle okunan Kur'ânı, dinlemeye daha çok lâayık ve muhtaç değil midir? Dolayısıyla bir Müslüman, Kur'ânı yalnız başına okuyan bir kişiyi dinleyen başka kimse olmasa bile Allah Teâlâ vardır düşüncesinde olduğu halde, nasıl olur da kendi kendime

okuyorum anlayışıyla baştan savma çirkin bir sesle Kur'ân okuyabilir ki.

Nefes alıp verdiğimiz noktada zatıyla irtibatımız olan Yüce Yaratanımızın bizleri dinlediğini akıldan çıkarmamız gerekmektedir. Dolayısıyla Kur'ân okuyucularının güzel tilâvetlerini öncelikle kendileri için yapmaları, başkalarına yapmalarından evlâdır. Başkalarına en güzel sesiyle okuyanların, yalnız başlarına kaldıkları zaman alelacele, ses ve makama önem vermeden alelâde okumaları kanaatimizce doğru değildir. Kendisine faydası olmayanın, başkalarına faydasının olacağını düşünmek muhaldir.

HADİS: 11

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «جَاءَ حَبْشٌ يَرِفُونَنَ فِي يَوْمِ عِيدٍ فِي الْمَسْجِدِ، فَدَعَانِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَوَضَعْتُ رَأْسِي عَلَى مَنْكِبِهِ، فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى لَعِبِهِمْ، حَتَّى كُنْتُ أَنَا الَّتِي أَنْصَرِفُ عَنِ النَّظَرِ إِلَيْهِمْ.»

Hiz. Aişe (r.a.)’dan rivâyet edilmiştir ki şöyle demiştir: Bir bayram gününde mescide oynayan (raks eden) Habeşliler gelmişti. Resûlullah (s.a.v.) beni çağırdı, (ben de) çenemi O’nun omzu koydum ve seyretmeye başladım, ta ki usanıncaya kadar seyrettim.²⁸

Bu hadis 1 numaralı hadise benzemektedir. Anlaşılan şudur ki değişik zamanlarda mescitte bu faaliyetler yapılmıştır. Bir defasında Sudanlılar, başka bir zamanda da Habeşliler böyle folklorik oyun ve eğlenceler düzenlemişler ve Hiz. Peygamber (s.a.v.) de bu gösterilere seyirci olduğu gibi, eşi Hiz. Aişe’ye de bunları seyrettirmiştir. “حَتَّى كُنْتُ أَنَا الَّذِي أَنْصَرَفُ عَنِ النَّظَرِ إِلَيْهِمْ = Bakışımı onlardan çevirinceye kadar” Arapça ifadesine göre, Hiz. Aişe’nin seyretme işlemi öyle bir anlık göz takılması veya rast gelme ile değil, bizzat Hiz. Peygamber’in dâvetiyle başlamış ve sonra da Hiz. Aişe’nin bu faaliyetten hazzını alıp, kendi arzusuyla ayrılması dikkatlerimizi çekmektedir. Muhtemelen dar bir pencereden bakıldığı için, yan yana iki kişinin sığması mümkün olmayınca, Hiz. Peygamber biraz çömelerek Hiz. Aişe’ye zemin hazırlamış ve o da çenesini Peygamberimizin mübarek omzuna dayayarak mescitte icra edilen bu oyunları seyretmiştir.

---

²⁸ Ebu’l-Hüseyn b. El-Haccâc el-Müslim; *Sahîhu Müslim*, c. I-V, Beyrut, Tarihsiz, Bâbu’r-Ruhsati fi’l-la’b ellezî lâ ma’siyete, Hadis: 892, c. II, s. 609.

HADİS: 12

عَنِ الْبَرَاءِ، قَالَ: " سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الْعِشَاءِ: وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا أَوْ قِرَاءَةً مِنْهُ."

Berâ' (r.a.) rivâyet edilmiştir, diyor ki: Bir akşam Resûlullah (s.a.v.)'i Tîn sûresini okurken dinlemiştim. Sesi (veya kıraatı) ondan daha güzel birini görmemişim.²⁹

Hz. Peygamberin Kur'ân-ı Kerim okuyuşu ve kıraatte güzel sesini kullanmasıyla ilgili bu haber müminler için bir örnektir. İşin aslı, bazı mezhep ve tarikat müntesiplerinin güzel sestem kaçtığı ve nağme ile okumanın günâh olduğunu zannettiği gibi değildir.

İslâm dini estetikler güzellikler dinidir. İslâm, estetik rûha sahip olmak istemeyen ve güzelliklerden kaçınan kişilerin yapısına uygun bir din değildir. Böyle kişiler hakkında İmam Gazzâlî'den nakledilen bir söz vardır. "*Baharın çiçeklerinden, ud'un tellerinden çıkan*

²⁹ Buhârî, *es-Sahîh*, Kitâbu't-Tevhîd, Hadis: 7546, c. VIII, s. 214.

nağmelerden etkilenmeyen insanın mizacı o kadar fâsittir ki o kimsenin tedavisi bile yoktur."³⁰

Hız. Peygamberimiz (s.a.v.) estetik sahibi bir peygamberdi. Her şeyin güzelini bilir, iyisini görürdü. İnsan fitratına ters olan ve hoşla gitmeyen bir görüntüyü, tavrı ve konuşmayı anında düzeltir, bunlar kimlerden ortaya çıkıyorsa onları uygun bir dille uyarır ve doğru olanın yapılmasını temin ederdi. Dolayısıyla peygamberini örnek almak zorunda olan Müslümanların estetik duyarlılığa sahip olmaları gerekir. Güzellik duygusuna sahip olmayan kaba ve zevk yoksunu kişilerin İslâm adına yola çıkmaları durumunda bunların uygulamaları ve ahvâli, dine fayda yerine ancak zarar getirir.

Peygamberî ahlâka sahip olmanın insana kazandırdığı bir letâfet, zerâfet ve mülâyemet vardır. Her kim ki haşin, kaba ve gaddar yapılysa, o kimse estetikten ve insan tabiatının seveceği, beğeneceği şeyleri gereksiz ve lüzumsuz görür. Rabbimizin insan olarak bizlere bahşettiği sanatsal duyarlılığa sahip olmak bizim en önemli karakterimizdir.

Bunca çiçeklerin, nebatatın ve tabiatın güzellikleri karşısında hayranlık duyamayan ve bunları seyrederken Cenâb-ı Hakk'ın ne kadar yüce olduğunu görüp Tekbîrini ve Tesbîhini getiremeyen insandan ne olur ki. Kur'ân-ı Kerim'de: "*Onlar [düşünüp ibret almak için] devenin*

---

³⁰ Bayram Akdoğan, *Türk Din Mûsikîsi Dersleri*, Bilge Ajans ve Matbaası, Ankara 2010, s. 114.

nasıl yaratıldığına; göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine ve yerin nasıl yayıldığına hiç bakıyorlar mı? O halde sen hatırlat, öğüt ver; çünkü sen, ancak bir hatırlatıcı, bir öğüt vericisin. Sen, onların üzerinde bir zorba değilsin!”³¹

Allah Teâlâ en büyük estetik sahibidir. Oadaki güzellik ve sanat anlayışı hiçbir varlıkta O'nun kadar güçlü değildir. İnsana özel kıymet verip yaratan Rabbimiz, kendi zât-ı ulûhiyetinde bulunan bu ince zevk ve sanat anlayışından kullarına da bir nebze bahşetmiştir. İşte aklını kullanan ve estetik rûha sahip olan insanlar, Allah'ın lütfu olan bu özellik sayesinde eşyadaki güzelliğin ve inceliğin farkına varır ve bu da onun Yüce Rabbinin huzurunda şükran secdesine kapanmasına vesile olur.

HADİS: 13

عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: لَيْتَنِي
صَلَّيْتُ فَاسْتَرَحْتُ، فَكَانَتْهُمْ عَابُوا عَلَيْهِ ذَلِكَ، فَقَالَ: سَمِعْتُ
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «يَا بَلَالُ أَقِمِ الصَّلَاةَ
أَرْحَنَا بِهَا».

³¹ Ğâşiye sûresi: 88/17-22.

Sâlim b. Ebi'l-Ca'd'dan rivâyet edilmiştir ki bir adam: “Keşke namaz kılmış olsaydım da şimdi istirahat ederdim” deyince, oradakiler sanki onu ayıpladılar, bunun üzerine o şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.v.)’den duydum O Bilâl’e, “*Yâ Bilâl! Namaza çağır ve bizi ferahlandır.*” Buyurmuştur.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) Ezân vakti gelince Bilal-i Habeşi’ye hitâben: “*Ey Bilâl, (haydi) bizi rahatlandır*”³² buyurmuştur.

Bilâl Habeşi’nin sesinin çok gür ve güzel olduğu bilinmektedir. Bu sebeple Ezân vakti gelince Hz. Peygamber: “Haydi bizi güzel sesinle namaza davet et de ferahlanalım” diyerek Hz. Bilâl’i görev başına çağırırdı.

Ezânın ilk ortaya çıkışını ele aldığımızda bu dînî form, başlangıçta sadece müminleri namaza çağırmak gibi çok dar bir anlamıyla ifade edilebilirdi. Fakat her hal ü kârda Müslümanların Ezân nağmelerindeki estetikten etkilenmeleri söz konusu idi ve Hz. Peygamber bu inceliği bildiği için özellikle Ezânı güzel sesle okuyan Habeşli Bilâl’e okuturdu. Daha sonra O’nun Bilâl’den başka Ümmi Mektûm (Allah onlardan razı olsun) gibi müezzinleri de olmuştur. Ancak İslâm zamanla genişledi ve devlet oldu. Bu devletin dünya toplumları arasında ve siyasetinde çok önemli bir yeri oldu. Dolayısıyla Ezân sadece namaz için bir çağrı olmaktan daha geniş anlamları

³² Ebû Dâvud, *Es-Sünen*, Edeb, Hadis: 4985-4986, c. IV, s. 296- 297

ifade etmeye başladı. Bir bölgedeki Müslümanların bağımsızlığını, güç ve kuvvetini dünyaya ilân eden ve bayrak gibi değerli siyasi bir işaret olmuştur. Hatta tüm insanlığa dâvet ve çağrı olarak değerlendirilip gerek okunuşu ve gerekse kullanılan cihazlar açısından üzerinde çok çalışmalar yapılan ilâhî bir mesaj durumuna gelmiştir.

Ezân'ın Müslümanların buldukları yerlerde siyâsi açıdan ne durumda olduklarını göstermesi cihetiyle çok önemlidir. Memleketimizde Hıristiyanların kilise çanlarını açıktan çalmalarına rağmen, Avrupa ülkelerinde ve dünyanın başka bölgelerinde yaşayan Müslümanların Ezânlarını açıktan okuyamamaları iyi değerlendirilmelidir.

Bu dînî ve siyâsi özgürlüğü Müslümanlara çok görenler, aslında Ezânın rolünü çok iyi bilenlerdir. Bu yüzden böyle bir hakkı Müslümanlara tanımaya asla yaklaşmamaktadırlar. Ne ses ve ne de minâre yüksekliğine tahammül edemeyen sözde demokrat ülkeler, lafa geldiği zaman mangalda kül bırakmazlar ama Avrupa'nın hiçbir ülkesinde şu kadar Müslümanlara rağmen, Ezân'ın açıktan okunmasına rıza gösterilmemiş ve izin verilmemiştir.

Ezân'ın ayrıca Müslümanların günlerini doğru ve verimli kullanmaları açısından da faydası vardır. Günde beş defa okunan Ezânlar, zamanın nasıl geçtiğinin farkında olmayan ve çeşitli aktivitelerle meşguliyete dalan insanlara bir zaman hatırlatma ve vakti tasarruflu

kullanmaları yönünde de uyarı olmaktadır. Müslümanlar olarak bazen gittiğimiz ecnebi memleketlerinde sanki kulağımız sağır gözümüz kör olmakta, vaktin ne olduğunu anlayamayıp, zamanın çok çabucak geçtiğinin farkına varamayıp kıymetli vakitlerimizin heba olduğunu görmekteyiz. Bazen namazları bile karıştırdığımız olmaktadır. Bu sebeple Ezân, Müslümanlar için çok şeyler ifade ettiği gibi, gayr-i Müslimler için de bir şeyleri hatırlatmadadır ki, böyle ilâhi bir çağrının hakkını vererek okunması durumunda imansız gönüllerde bile bu güçlü sesin nelere kadir olduğunu herkes bilmektedir.

HADİS: 14

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: جَالَسْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ مَرَّةٍ، فَكَانَ أَصْحَابُهُ يَتَنَاشَدُونَ الشِّعْرَ، وَيَتَذَكَّرُونَ أَشْيَاءَ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ وَهُوَ سَاكِتٌ، فَرُبَّمَا يَتَبَسَّمُ مَعَهُمْ. هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ وَقَدْ رَوَاهُ زُهَيْرٌ، عَنْ سِمَاكِ، أَيْضًا.

Câbir İbn Semre (r.a.) anlatıyor: “Hz. Peygamber ile yüzden fazladır sohbet için oturmuşluğumuz vardır. Ashâb-ı Resûl şiirler okuyorlardı ve câhiliyye dönemine ait çeşitli işleri müzakere ediyorlardı, o sesini çıkarmıyordu. Çoğu zaman Resûlullah da onları tebessümle karşılıyordu. Tirmizî bu hadis için “Sahihtir, Hasendir” demektedir. Bu hadisi aynı zamanda Züheyr de Semmâk’ten rivâyet etmektedir. Sahabeden hiçbir kimseden, güzel ses ve ölçülü nağme olması nedeniyle şiiri inkâr eden bir haber nakledilmemiş, bilakis zaman zaman develeri yürütmek, bazen de zevk için şiiri kullandıkları haber verilmiştir.”³³ Hz. Peygamber’in sağlığında yanında şiirler okuttuğuna, hatta def ile şarkılar çaldığına dair sahih haberler mevcuttur.

“Kütüb-i Sitte” denilen altı hadis kitaplarının hemen hepsinde bulunan bu ve buna benzer rivâyetler Hz. Peygamberimizin bir insan olarak İslâm’a ters düşmedikçe içinde bulunduğu toplumun tabiatına uygun davrandığına ve buna göre hareket ettiğine dair çok sağlam haberler vardır.

---

³³ (Ebû İsa) Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, *Sünenü’l-Tirmizî*, Edeb: 70, Hadîs: 2850, c. V, s. 140, Tirmizî bu hadis için “Sahîh ve Hasen” demektedir; Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes, *el-Muvatta’*, Dâru İhyâi’l-Kütübî’l-Arabiyye, Beyrut, Tarihsiz, Sefer: 93, c. I, s. 175; Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el- Horasânî en-Nesâî, *es-Sünen*, (8 cüz), Beyrut, Tarihsiz, Sehv: 99, c. III, s. 80- 81.

O'nun kendini kurtarmaktan daha önemli bir ideali ve amacı vardı, o da tüm insanlığa rehberlik etmek ve onları kazanmaktı. Bu sebeple kendisine çok soru soruldukça müminleri ikaz ediyor ve “*Sizden önceki ümmetlerin helâk olmalarının sebebi çok soru sorup sonunda gereğini yapmamalarıdır*”.³⁴ Müslümanlar soru sordukça bir takım mübahlar hakkında emir anlamında Kur’ân âyetleri geliyor, artık bu işlerin yapımı bir kural ve karara bağlanıyor, dolayısıyla insanların bildikleri gibi davranmaları konusunda sınırlamalar geliyordu. Bu da insanların biraz daha yükümlülüğünü artırıyor.

Bunun için Peygamberimiz Araplar arasında çok yaygın olan şiir söylemek, edebiyat, nesir, hitabet, nağmeli ve makamlı okuma denilen mûsikî sanatı konusunda çok toleranslı davranmış, insanlardaki estetik zevkleri kontrol altında tutmuş ama yok etmemiş, onları teşvik etmiş ve yasaklama yolunu tercih etmemiştir. Bunun için de çeşitli meclislerde ve zamanlarda, bazen: “*Yok mu içinizde şiir okuyacak?*” diyerek şiir okutmuş, bazen bulunduğu yerlerde defle çalınıp söylenen şarkı ve türküleri dinlemiş ve yanında bulunan “Aşere-yi Mübeşşere” (Cennetle müjdelenen 10 sahabe) ve diğer müminler de onlarla

---

³⁴ Ebu'l-Hüseyn b. El-Haccâc el-Müslim; *Sahîhu Müslim*, M.F.A. Neşri, Beyrut, Tarihsiz, Bâbun tevkîruhû sallallahu aleyhi ve sellem, c. IV, s. 1830.

birlikte dinlemişlerdir. Bu uygulamalar hakkında hiçbir sahabeden aksi nakledilmemiştir.

Hız. Peygamber Hendek Savaşında Müslümanlarla hendek kazarken bir yandan monotonluğu yok etmek ve çalışanlara şevk ve heyecan vererek, işi daha da hızlandırmak için orada bulunan ve irticâli şiir söyleme yeteneği bulunan şâirlere şiirler söyletmiştir. Ashap da hiç nazlanmadan Resûlüllah'ın: *“İçinizde inşâd edecek, şiir söyleyecek bir kimse yok mu?”* buyurunca, “vardır Ya Resûlallah” deyip hemen başlardı. Hız. Peygamber bundan çok mutlu olur ve okuyan kişilere dualar ederdi. Bu dualar o kadar âni olurdu ki ashap bazen bu övgülerle şiir okuyan veya türkü söyleyen kişinin artık dünyadan göçme zamanı geldiğine kanaat ederlerdi ve öyle de olurdu.

Şiir ve türküler Arapların günlük hayatlarının kaçınılmaz bir parçasıydı. Çeşitli hızlarda söylenen bu şiir ve türküler develeri yürütmek için vites görevi görür, yorgunluktan dermansızlıktan biten insanların şevki ve gayreti olur, düğün ve eğlencelere, özel toplantı ve cemiyetlere şenlik verirdi.

Şiir ve Edebiyatın zirvede olduğu bir Arap toplumunda bu sanattan Hız. Peygamberimizin bigâne kalması düşünülemezdi. En büyük estetik sahibinin bir

tebliğcisi olan Peygamberinin de sanatsal duyarlılığa sahip olması çok doğal ve normaldir. Sesin güzelini, kıraatin iyisini, daha birçok güzelliklerin değerini bilen peygamberimiz şiir konusunda çok duyarlı bir yapıya sahip idi. O her konuda sanatsal duyarlılığa ve anlayışa sahip bir peygamberdi. Giyimden, kuşamdan, diş ve ağız bakımından, saç taramadan ve daima temiz şeyler yiyip içmeden tutun da konuşmalarda kullanılan sözlerden ve kelimelerden ve daha nice güzelliklere varıncaya kadar estetik duyarlılığa sahip örnek bir insan olmuştur.

HADİS: 15

عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ زَيْدِ التِّيمِيِّ،
عَنْ عَائِشَةَ، بِه. بَلْفِظٍ: "إِلْعَبُوا يَا بَنِي أَرْفَدَةَ يَعْلَمُ الْيَهُودُ
وَالنَّصَارَى أَنَّ فِي دِينِنَا فُسْحَةً".

Resûlullah (s.a.v.)'den rivâyet edilmiştir ki: Bir gün Ashâb-ı Dirikile'ye uğradı ve onlara: “*Ey Erfede Oğulları oynayın, eğlenin ki, Yahudiler ve Hıristiyanlar bizim dinimizde ruhsat ve serbestlik olduğunu bilsinler*” buyurmuştur.³⁵

³⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Beyrut 1969, c. VI, s. 116, 223.

Peygamberimiz bir defasında Erfede Oğulları mahallesine uğramıştı. Mahalle halkı sevinçliydi çünkü Allah'ın Resûlü onların mahallesine teşrif edecekti, bu sevinçten dolayı coşkuluydular. Bazıları bu esnada oynuyordu, Resûlüllah'ın gelişini görünce saygı için oyunu bıraktılar. Onların bu durumunu fark eden Resûlüllah, onların oyun ve eğlencelerine devam etmelerini arzu etmiştir. Neşe ve mutluluklarını bölmek istemediği için de böyle söylediği rivâyet edilmiştir.

Oyun ve eğlenceyi dine ters bir uygulama olarak kabul eden bazı kişiler, dindarlık hevesiyle bu işi yapanları küfre kadar götürmüşler ve Müslümanların kesinlikle neşeli vakitlerinin olamayacağına ve oynayamayacaklarına hükmederek Müslümanları daha dünyada ölmeden önce öldürmüşlerdir.

Hz. Peygamberin uygulamalarından, O'nun oyun ve eğlence konusundaki tolerans ve müsamahalarından zerre kadar nasip almayan ve insan fitratına tamamen ters düşen bir dindarlık anlayışıyla -Hz. Peygamberin sünnetine muhalefet ederek- dindarlıkta O'nun önüne geçmeye heveslenmişlerdir. Tabii ki böyle dindarlık da olmaz. İnsan Türkü, Şarkı dinlemekle veya raks etmekle, oyun oynamakla kâfir ve günâhkâr olmaz. Ancak Allah'a isyan etmek, O'nu unutmak ve emirlerine itaat etmeyerek

haramlarını işlemekle günâhkâr olur, inkâr etmekle de küfre düşer.

Ankaravî, mûsikîye karşı olanlara cevap olarak yazmış olduğu risâlede: “Mevlevîlerin deverânı da bu cins bir şeydir. Bu iş, dinimizde bir ruhsattır. Ruhsat olan konuda nasıl bir insan kâfirlikle suçlanabilir” demektedir.³⁶

Yukarıda nakledilen hadiste geçen olayı incelediğimiz zaman Hz. Peygamberin bizlere sunduğu İslâm’a bakıyoruz bir de günümüzde bu yüce dinin ne hale getirildiğine bakıyoruz.

Bu hadis üzerinde, İslâm tarihi olayları çerçevesinde düşündüğümüz zaman Hz. Peygamber (s.a.v.) Ashab-ı Dirikile’ye gitmek için yola çıkıyor. Mahalle sakinleri de Hz. Peygamber kendilerini ziyarete geliyor diye bu kutlu misafirin sevinciyle oynuyor ve eğleniyorlardı. Birden Peygamberimizin geldiğini gördüklerinde saygısızlık olmasın diye oyun, eğlenceyi ve gürültüyü kesiyor, sessizliğe bürünüyorlar. Az önce burada olan neşe ve sevinçten bir anda hiçbir şey kalmıyor. Resûlullah az önceki durumun bu sessizlikten daha iyi ve insan tabiatı için daha uygun olduğunu düşünerek -bir şey yokmuş gibi- onlara oyun ve eğlencelerine devam etmelerini söylüyor.

---

³⁶ Ankaravî, a.g.e., yk. 7/a.

İnsanların içlerinden geldiği gibi hareketlerine devam etmelerini istemek büyüklüğün şiarıdır. Ama kendi kişiliğinden şüphesi olan, psikolojik hastalıkları olanlar da böyle durumlarda kendileriyle ilgilenilmesi ve herkesin oyun ve eğlenceyi bırakıp kendisini dinlemesini ister. Bazı dinlerin liderlerinin veya tarikat öncülerinin saygısızlık ve kabalık sayabileceği bir hareketi Yüce Peygamber insanlığın tabii davranışı olarak görmekte ve o anda olması gereken durumu teşvik edip, zoraki olacak işi terk ettirmeyi yeğlemiştir.

HADİS: 16

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي سَفَرٍ، وَكَانَ غُلَامٌ يَجْدُو بِهِنَّ يُقَالُ لَهُ أُنْجَشَةُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «رُوَيْدَكَ يَا أُنْجَشَةُ سَوْقَكَ بِالْقَوَارِيرِ» قَالَ أَبُو قِلَابَةَ: يَعْنِي النَّسَاءَ.

Hz. Peygamber zamanında, Onun da hazır bulunduğu kervan ve yolcu topluluklarında develeri yürütmek için türküler söylenirdi.

Hz. Enes'ten rivâyet edilmiştir: Resûlullah (s.a.v.) bir yolculukta idi ve O'nun güzel sesli bir deve sürücüsü (el-hâdî) vardı, ismi Enceşe idi. Bir gün seyahatlerinin

birinde ailece develerinin üzerinde yol alıyorlardı. Resûlullah, kadınların üzerinde bulunduğu develerin hızlandığını görünce, sandukalarda oturan kadınların rahatsız olabileceklerini düşünerek sürücüye: “*Ey Enceşe, develeri yavaş sür ve cam (gibi nazik olan kadın)ları sakın kırma.*” buyurmuştur.³⁷

Nebî (s.a.v.) hanımlarının yanına gelmişti. Kadınların bindikleri develer Enceşe denilen bir sürücü tarafından sevk edilmekteydi. Sesin ve nağmelerin tesiriyle develerin süratlendiğini, hanımları rahatsız edecek kadar hızlandıklarını gören Hz. Peygamber: “*Aman Enceşe, cam gibi nâzik olan kadınları ağır sevk et*” buyurdu.

Bu rivâyetler, ıssız çöllerde günlerce yolculuk yapılırken hem yolcuları eğlendirmek, hem de develerin hızlı yürümelerini sağlamak için türkü söyleyen kimselerin, kervanlarda görevlendirilmekte olduğuna işaret etmektedir. Bunlar okudukları mûsikî parçalarıyla develerin süratini ayarlayan vites işlevi yaptıkları gibi yine

---

³⁷ Enceşe hadisi en sağlam kaynaklar tarafından rivâyet edilmiştir. Bkz. Buhârî, *es-Sahîh*, Hadis: 6210, Kitâbu'l-Edeb, c. IV, s. 108. Müslim, *es-Sahîh*, Kitâbu'l-Fedâil, Bâb: Rahmetu'n-Nebî li'n-nisâ ve emri's-sevvâk matâyâ'hünne bi'r-rıfk bi'hinne, c. IV, s. 1811. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c.I, s. 35, 84; c. III, s. 107, 117, 176, 187, 202, 206, 227, 254, 285, 286; c. VI, s. 376.

kızgın güneş altında bitmeyen yollarda arabalardaki radyo ve CD çalar vazifesini icra ediyorlardı. Develer Hâdî'nin okuduğu parçanın veya şiirin veznine göre hızlanıyor veya yavaşlıyorlardı. Deve, dinlemiş olduğu müziğe ve ritme kendi yürüyüşünü ayarlarken, bir askeri eğitimde aylarca yürüyüşe ayak uyduramayan insanlar aklımıza geliyor ve Kınalızâde Ali Efendi'nin: “*Güzel nağme ve seslerin tesir etmediği kişi dâire-yi insaniyetten (insanlıktan) hariçtir. Belki dâire-yi hayvaniyetten (hayvanlıktan) de aşağı ve insan-ı kâmil katında cemâd-ı mutlak (cansız, ruhsuz bir varlık) tır*”³⁸ sözünün ne kadar anlamlı olduğunu düşünüyorum.

Bu hadisin düşündürdükleri konusunda çok şeyler söylemek mümkündür. Kundakta veya beşikte olan küçük yavruya sesler etki ediyor ve onu rahatsızlıklarından feraha kavuşturuyorsa, bir koyun sürüsünde hayvancıklar çobanının kavalını dinliyor onu bırakıp çekip gitmiyorlarsa, bitkiler bile mûsikî dinletildiği zaman daha canlı ve yaprakları gür oluyorsa o zaman güzel ses ve nağmelerden etkilenmeyen bir insan düşünmek mümkün müdür? Ahşap enstrümanların yapımında yıllanmış ve tamamen kurumuş ağaçlar tercih edilir ve bunlar yapım esnasında bir miktar tutkal nedeniyle ıslanmış olurlar. Yapımı bitmiş ve üzerinden epeyce bir zaman geçmiş olan ahşap enstrümanlarda,

---

³⁸ Akdoğan, *Türk Din Mûsikîsi Dersleri*, s. 114.

icralarda kullanılan nağmeler ve melodiler bu sazların iç duvarlarına vura vura akustiği artırır ve bir müddet sonra bu müzik âletlerinden çok güzel sesler çıkmaya başlar. Yani bizim cemâdât (cansızlar, odun, taş toprak) denilen şeyler bile zamanla moleküllerine çarpan seslerle yapısı değişirken, böyle güzel seslerden etkilenmeyen bir insan – kanaatimizce- cemâdât bile değildir.

HADİS: 17

عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى خَيْبَرَ، فَسَرْنَا لَيْلًا، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ لِعَامِرٍ: يَا عَامِرُ أَلَا تُسْمِعُنَا مِنْ هُنَيْهَاتِكَ؟ وَكَانَ عَامِرٌ رَجُلًا شَاعِرًا، فَتَرَلَّ يَخْدُو بِالْقَوْمِ يَقُولُ:
 اللَّهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا ... وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلِّينَا
 فَاغْفِرْ فِدَاءً لَكَ مَا أَبْقَيْنَا ... وَثَبَّتِ الْأَقْدَامُ إِنْ لَاقَيْنَا
 وَالْقَيْنِ سَكِينَةً عَلَيْنَا ... إِنَّا إِذَا صَبِحَ بَنَا أَبِينَا

وَبِالصَّبَاحِ عَوَّلُوا عَلَيْنَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ هَذَا السَّائِقُ»، قَالُوا: عَامِرُ بْنُ الْأَكْوَعِ، قَالَ: «يَرْحَمُهُ اللَّهُ» قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: وَجَبْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، لَوْلَا أَمْتَعْتَنَا بِهِ؟ فَأَتَيْنَا خَيْبَرَ فَحَاصَرْنَاهُمْ حَتَّى أَصَابَتْنا مَخْمَصَةٌ شَدِيدَةٌ، ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَتَحَهَا عَلَيْهِمْ، فَلَمَّا أَمْسَى النَّاسُ مَسَاءَ الْيَوْمِ الَّذِي فُتِحَتْ عَلَيْهِمْ، أَوْقَدُوا نِيرَانًا كَثِيرَةً، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا هَذِهِ النَّيْرَانُ عَلَى أَيِّ شَيْءٍ تُوقَدُونَ؟» قَالُوا: عَلَى لَحْمٍ، قَالَ: «عَلَى أَيِّ لَحْمٍ؟» قَالُوا: لَحْمِ حُمْرِ الْإِنْسِيَّةِ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَهْرِيقُوهَا وَاكْسِرُوهَا»، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْ نُهْرِيقُهَا وَنَعْسِلُهَا؟ قَالَ: «أَوْ ذَاكَ». فَلَمَّا تَصَافَّ الْقَوْمُ كَانَ سَيْفٌ

عَامِرٍ قَصِيرًا، فَتَتَاوَلَ بِهِ سَاقَ يَهُودِيٍّ لِيضْرِبَهُ، وَيَرْجِعَ ذُبَابٌ
 سَيْفِهِ، فَأَصَابَ عَيْنَ رُكْبَةِ عَامِرٍ فَمَاتَ مِنْهُ، قَالَ: فَلَمَّا قَفَلُوا
 قَالَ سَلَمَةُ: زَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ آخِذٌ
 بِيَدِي، قَالَ: «مَا لَكَ» قُلْتُ لَهُ: فَدَاكَ أَبِي وَأُمِّي، زَعَمُوا أَنَّ
 عَامِرًا حَبِطَ عَمَلُهُ؛ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَذَبَ
 مَنْ قَالَهُ، إِنَّ لَهُ لَأَجْرَيْنِ - وَجَمَعَ بَيْنَ إِضْبَعَيْهِ - إِنَّهُ لَجَاهِدٌ
 جُجَاهِدُ، قَلَّ عَرَبِيٌّ مَشَى بِهَا مِثْلَهُ».

Seleme b. El-Ekva' anlatıyor: Hayber fethi münâsebetiyle Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte yola çıkmıştık. İçimizden biri, şâir bir zat olan Âmir b. El-Ekvâ'a; "Bize biraz nağme ile şiir okumaz mısınız?" diye ricâda bulundu. Bunun üzerine Âmir nağme ile şiir okumaya ve develeri sürmeye başladı. Âmir:

"Ey Allah'ım sen olmasaydın biz hidâyete ermezdik, Sadaka vermez, namaz kılmazdık..."

Sözleri ile başlayan şiiri nağme ile okumaya koyuldu. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sesi işitince: “*Bu sürücü kimdir?*” diye sordu. Âmir diye cevap verilince, “*Allah onu rahmetine kavuştursun,*” diye dua buyurdu. Sahabeden biri, Yâ Resûlallah! Şüphesiz ki bu duan kabul olacak. Fakat ne olurdu biraz geç dua etseydin de onun (mûsikîsinden veya arkadaşılığından) faydalansaydık, dedi. Bir müddet sonra savaş başlayınca, Âmir bir Yahudiyi öldürmek için ona kılıcıyla hücum etti, fakat kaza eseri olarak kılıç kendine döndü ve kendi kılıcı ile şehit oldu. Sahabeler: “Âmir’in ameli ve ibadeti boşa gitti” demeye başladılar. Kardeşi Seleme buna çok üzüldü. Resûlullah Âmir’in kardeşi Seleme’ye neye üzüldüğünü sordu. O da, sahabeler böyle böyle diyorlar, onun için üzgünüm deyince, Hz. Peygamber: “*Yalan söylüyorlar, Âmir şerefli bir mücâhit ve şanlı bir gâzi olarak şehit oldu.*” buyurdu.³⁹

Hadisi incelediğimiz zaman Resûlullah’ın Âmir’in okuyuşundan mutlu olduğunu ve ona iltifat için çok güzel bir duada bulunmuştur. Dikkat edilirse bizlere kulun dünya hayatından kopması bir felâket gibi geliyorsa da aslında kulun merciine ve asıl mekânına dönmesi esastır.

---

³⁹ Hadis kaynağı için Bkz. Buhârî, *es-Sahîh*, Kitâbu’l-Megâzî, c. V, s. 130, Hadis No: 4196; Müslim, *es-Sahîh*, Kitâbu’l-Cihâd, Hayber Gazvesi konusu c. III, s. 1427; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. IV, s. 47, 48, 50.

Böyle bir övgüyü Hz. Peygamberden alarak dönmek de ölümlerin -her halde- en güzeli olsa gerektir.

Bu olay üzerinde biraz yorum yapmak gerekirse, anlaşılan o ki, bir yolculuk esnasında yolda bir suskunlukla birlikte şiir okuyarak bu durgunluk giderilmek istenmiştir. Yukarıdaki sözlere bakılırsa bu sessizliği gidermek, ortama şenlik ve neşe katılmak istenmiş ve bir Kasîde okunmuştur. Okunan Kasîde'nin sözleri ve mûsikîsi Nebi (s.a.v.) Efendimizi etkilemiş ve okuyan kişiye duada bulunmuştur. Bizim de gerek iş hayatımızda ve gerekse böyle yolculuklarımızda veya bir yerde çalışmalarımızda yukarıdaki gibi monotonluğu gidermek, etrafımızdakilerin daha dinamik ve aktif olmalarını sağlamak amacıyla, güftesiyle ve icrasıyla dine ters düşmeyen mûsikî ve nağmelerden yararlanmamız mümkündür.

Bu çeşitten aktiviteler özellikle yolculuklarda çok iyi gelmekte, zamanı güzel şeylerle değerlendirirken bir taraftan da yolculuğun nasıl bittiğini insana hissettirmeyip, seyahatin yoruculuğundan ve sıkıntısından azade kılmaktadır.

HADİS: 18

عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّهَا زَفَّتِ امْرَأَةً إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ،
فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا عَائِشَةُ، مَا كَانَ
مَعَكُمْ لَهُوٌّ؟ فَإِنَّ الْأَنْصَارَ يُعْجِبُهُمُ اللَّهْوُ».

Hız. Aişe'den rivâyet edilmiştir: Hız. Aişe bir defasında (yanında büyüttüğü akraba) bir kızı Ensar'dan bir adamla evlendirmişti. (Düğünden dönen Hız. Aişe'ye) Nebi (s.a.v.) sordu: “*Ya Aişe! Şüphesiz ki Ensar (kadınları mûsikî ve) eğlenceyi severler.*”⁴⁰ Yani hadisin anlamı, “...kadınları eğlendirecek bir muğanniye yok mu idi, bir muğanniyenin türkü veya şarkı söylemesi Ensar'ın çok hoşuna gider” demektir. Bu hadisi yorumlayan başka bir rivâyet de şöyledir:

عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لِعَائِشَةَ: «أَهْدَيْتُمُ الْجَارِيَةَ إِلَى بَيْتِهَا؟» قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: "

⁴⁰ El-Buhârî, a.g.e., İdeyn: 3, c. II, s. 3; İbn Mâce (Ebû Abdillâh) Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, *Sünen-i İbn Mâce*, M.F.A. Baki Neşri, Beyrut, Tarihsiz, Nikâh: 21, Hadis: 1898, c. I, s. 612.

فَهَلَّا بَعَثْتُمْ مَعَهُمْ مَنْ يُغْنِيهِمْ يَقُولُ: أَتَيْنَاكُمْ أَتَيْنَاكُمْ
فَحَيُّونَا نُحْيَاكُمْ فَإِنَّ الْأَنْصَارَ قَوْمٌ فِيهِمْ غَزَلٌ ."

İmam Ahmed bu hadisi şöyle rivâyet etmektedir: “Hz. Aişe Ensar’dan akrabası olan genç bir kızı (câriyeyi) evlendirmişti. Resûlullah ona sordu: Kızı kocasına götürdünüz mü? Kızı kocasına teslim edecek ve zifafa atacak kadınlar gönderdiniz mi? Hz. Aişe, evet diye cevap verdi. Bunun üzerine: “Resûlullah: *Keşke bir de muğanniye gönderseydiniz de:*

*Eteynâküm, eteynâküm,
Fe-hayyûnâ nühayyîküm.*⁴¹

türküsunü söyleseydi. Çünkü Ensar, gazel (kadın tasvir eden şiirlerin nağme ile okunmasını) sever.” buyurdu⁴².

⁴¹ TÜRKÜNÜN ANLAMİ: Size geldik, size geldik. Bizi selâmlayınız ki biz de sizi selâmlayalım.

⁴² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Tahkîk: Şuayb el-Ar naûd, Âdil Mürşid ve Âharûn, İşrâf: Dr. Abdullah b. Abdu’l-Muhsin et-Turkî, Bâb: Müsnedü Câbir b. Abdillâh (r.a.), Neşr: Müessesetü’r-Risâle, 1. Bsk., 1421 / 2001, c. XXIII, s. 379. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Beyrut, 1969, c. I, s. 391; c. VI, s. 360.

Bu rivâyetin mevsûk oluşu konusunda kimsenin itirazı olmamış ve doğrudan Hz. Aişe validemizden nakledilmiştir.

Burada dikkati çeken ilk husus, Yüce Peygamber'in muhtemelen yetim olan böyle bir akraba kızın evlendirilmesi konusunda eşini görevlendirmesidir. Diğer bir husus da düğünün neşeli ve hareketli geçmesini istemesi ve bunun için de özellikle bir şarkıcı kadının o kadın meclisinde bazı parçaları çalıp söylemek için bulunmasını dilemesidir. Ancak böyle dilek ve temennide bulunan Peygamberimizin bu isteği düğünde gerçekleşmiş midir, haberin devamında buna ait bir açıklama görülmemektedir.

Hz. Peygamber'in bu sözleriyle aynı zamanda içinde bulunduğu toplumun dine ters düşmeyen örf, âdet ve uygulamalarıyla nasıl ilgilendiği ve insanların yaşama sevincine nasıl hürmet gösterdiği hakkında çok güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Düğünlerde Müslüman olarak neler yapabiliriz, düğünlerimizin nasıl olması gerektiği konusunda gayet açık ve net olan şu uygulama karşısında, cehâlete dayalı bir dindarlık anlayışıyla düğünlerimizi cenâze merasimine çevirmenin ne kadar yanlış olduğunu görüyoruz.

Hadis Hz. Aişe validemizden sağlam bir rivâyetle ve Kütüb-i Sitte'den⁴³ Buhâri ve İbn Mâce gibi kaynakların verdiği bu hadis, bizlere düğünlerimizin nasıl olması gerektiği konusunda bir fikir veriyor olmalıdır. Kadınların kendi aralarında bir şarkıcının desteğiyle eğlenmesinde, erkeklerin de kendi aralarında bir müzisyenin dine ve dînî akîdelere ters düşmeyen güfteleri şarkı olarak okumasında ne sakınca olabilir? Bu şarkıcı, gerektiğinde İlâhi gibi dînî şarkıları da lâ-dînî şarkıları da söyleyebilir. Düğünler, neşeli olunması gereken özel günlerdir. Evlâtlarımızın veya yakınlarımızın böyle müstesna günlerini mutlulukla ve sevinçle karşılamak durumundayız. Böyle zamanları ne kendimize ne de başkalarına mutsuz ve sevimsiz bir gün yapmaya hakkımız olmadığını düşünüyoruz. Düğün, bayram gibi özel günler mütedeyyin olmaya engel değildir. Böyle günler dindarlığımıza ve Müslümanlığımıza zarar veren günler de değildir. Asıl olan hayatımız boyunca hiçbir zaman Allah'ı unutmamak ve O'na karşı isyankâr olacak işlere bulaşmamaktır.

Düğünleri örf ve âdetler doğrultusunda mahallî aktivitelerle ve eğlencelerle zenginleştirmek insanlar arasındaki muhabbeti ve dayanışmayı artırmaktadır. Bir Karadeniz kemeçe horonunda omuz omuza tutunan insanların birbirlerine hasetlik fesatlık düşünmeleri

---

⁴³ Rivâyetleri çok büyük oranda sahih olduğunda ittifak edilen altı büyük hadis kitabı demektir.

mümkün değildir. Arada art niyetler ve nefsâni emeller olmadığı sürece bunlar birlik beraberlik açısından çok güzel şeylerdir.

Ayrıca bu çeşitten aktivitelerin insanların gürbüz, sağlıklı ve dinamik olmalarını sağladığı da bir gerçektir, dolayısıyla düşmanlarımıza karşı daima güçlü ve kuvvetli olmamızın da sebebidir. Sağlıklı düşünebilen bir kafa ve sağlam bir vücut yapısına sahip olmak için horon, oyun gibi faaliyetlerin toplumda sosyal yönden insanların kaynaşmasına ve bütünleşmesine fayda sağlayacağı unutulmamalıdır. Gereksiz bir takım endişelerle gençlerin heveslerine dindarlık adına set çekmenin de anlamı yoktur. Onlara hangi durumların Allah'a isyan olacağını anlatmak, dinen câiz olmayan söz ve tavırları açıklayarak gerçek din anlayışıyla onları karşılaştırmamızın daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

HADİS:19

وَعَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ عَنْ جَدِّهِ أَبِي حَسَنِ:
«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَكْرَهُ نِكَاحَ السِّرِّ حَتَّى
يُضْرَبَ بِدُفٍّ وَيُقَالَ: أَتَيْنَاكُمْ أَتَيْنَاكُمْ، فَحَيُّونَا نُحْيِيكُمْ».

Amr İbn Yahya el-Mâzinî dedesi Ebu'l-Hasen'den rivâyet etmiş ve şöyle demiştir. Nebi (s.a.v.) gizli yapılan ve def çalınarak: “*Size geldik size geldik, bizi selâmlayınız ki biz de sizi selâmlayalım*” türküsü söylenmeyen nikâhlardan hiç hoşlanmazlardı.⁴⁴

Nikâhın en önemli şartlarından birisi ilân edilmesidir. Herkes bu evliliği bilmelidir. Evlilik ile zinâyı birbirinden ayıran en önemli husus, evliliğin ilân edilmesi, zinânın gizli işlenmesidir.

Hız. Peygamberimiz zamanında evlilikleri duyurmak için günümüzde olduğu gibi çok çeşitli medya araçları, ses amplifikatörleri yoktu. Bu yüzden evlilikleri duyurmanın en güzel yolu def ve davul çalmaktı. Bu sesi duyanlar önemli bir olay veya evlilik olduğunu bilirlerdi.

Hız. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz evliliklerin duyurulmasını istiyordu. Aileler ve kişiler arasında gizlice yapılan evliliklerden hoşlanmaz hatta şenlik yapılarak duyurulmasını emretmiştir. Defle türküler söylenmeyen düğünleri sevmezdi. Ashaptan birçok sahabe de Peygamberimizin bu sünnetini kendilerine rehber

---

⁴⁴ Hadis Abdullah b. Ahmed tarafından rivâyet edilmiştir. Muhammed b. Ali Muhammed b. Abdillâh eş-Şevkânî el-Yemeni, *Neylû'l-Evtâr*, Tahkik: İsamu'd-Dîn es-Sabâbetî, Dâru'l-Hadîs, Mısır, 1993, c. VI, s. 222.

edinmişler, onlar da halka duyurulmayan ve def çalınıp türkü söylenmeyen düğünlere –sünnete uygun olmadığı için- gitmezlerdi.

Hız. Ömer (r.a) mizaç itibariyle birilerinin müzik yapmasını, defle türküler söylemesini hafif meşreplik sayar, uzaktan gelen bir def ve davul sesi duyduğu zaman bu nedir diye kızardı. Kendisine filâncanın oğlu ile filân kişinin kızı evleniyor denilince sustuğu ve daha bir şey demediği nakledilen haberler arasındadır. Ancak o da Hız. Peygamberin sağlığında çeşitli meclislerde O'nunla birlikte bulunmuş ve uygulamalarına şahit olmuştur. Hız. Ömer her ne kadar mizaç itibariyle böyle oyun ve eğlencelere karşı olsa da, Hız. Peygamber'in tatbikatını inkâr edecek tavırlar göstermemiş, halkın bu konudaki arzularına da set çekmemiştir.

HADİS: 20

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَاطِبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَضْلُ مَا بَيْنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ، الصَّوْتُ وَضَرْبُ الدَّفِّ».

Muhammed b. Hâtıb'dan Resûlüllah (s.a.v.) 'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir.

*“Helâl (nikâh) ile haram (ilişki) arasındaki fark, (helâl olanda) türkû söylenmesi ve def çalınmasıdır.”*⁴⁵

Yani, zinâ ile helâl ilişki arasındaki fark, helâl olan cinsel ilişkinin nikâh akdine dayanması, zinâ'da ise akdin olmamasıdır. Hadisteki def vs. evlenme akdinin önemli bir unsuru olan “şahitliğe” vurgu yapmaktadır.

Hadis, evlilikle zinâ arasında bir benzetme yapmakta ve aradaki farkı ortaya koymaktadır. Aslında şeklen aynı şey olmasına rağmen, zinâ da bir anlık şehvi duyguların tatmini ile biten bir beraberlik varken, evlilikte bu beraberliğin sürekliliğini sağlayan sevginin ebedi olmasıyla eşlere bir takım sorumlulukları yükleyen bir birliktelik söz konusudur. Zinâ, insanlardan gizli olarak yapılır ve haberi ortaya çıkınca da her iki taraf ayıplanır, kınanır ve dışlanırken; evlilik herkese açık bir duyuru ile yapılır ve buna rağmen sonradan duyanlar olsa da bu ayıplanmaz, çünkü meşru bir uygulama söz konusudur. Bu duyurunun yapılması için de o dönemlerde en uygun olan seslendirme işlemi def⁴⁶ çalınıp türküler söylenmesiydi.

⁴⁵ İmam Ahmed, *Müsned*, c. IV, s. 259.

⁴⁶ Burada çalgı âleti olarak Def'in geçmesinden, böyle zamanlarda sadece Def'in kullanılması câizdir anlamı çıkarılmamalıdır. O dönemlerde hemen hemen her evde rahatlıkla bulunabilen enstrüman Def'tir. Bazıları hadislerde sadece Def geçmesinden böyle bir anlam çıkarmaya kalkmışlardır ki bu doğru değildir.

Bu duyuru, teknolojinin ilerlemesiyle, dine ters düşmeyecek şekilde, örf ve âdetlerin gerektirdiği bir biçimde zamana göre değişebilir.

Bu hadise göre bir diğer husus, düğünde enstrüman çalınması, türkü söylenmesi meselesi şahit olarak kabul edilmektedir.

Meşru olan evlilikte nikâhın akdinde şahitler gerekir. Bu şahitlerin dışında uygulama olarak bazı icraatlar da bu birlikteliğin etrafa ilânı ve bildirimidir. Bu bildiriye alan hiçbir kimse artık bu erkekle bu kadını yan yana gördüklerinde onlar hakkında suizanda veya dedikoduda bulunamaz ve onları ayıplayamaz demektir.

HADİS: 21

عَنْ أَبِي بَلَجٍ، قَالَ: قُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ حَاطِبٍ: إِنِّي قَدْ

تَزَوَّجْتُ امْرَأَتَيْنِ، لَمْ يُضْرَبْ عَلَيَّ بِدُفٍّ، قَالَ بِئْسَمَا

Bazıları telli bir takım enstrümanları meyhane ehlinin şiarı olarak kabul etmiş ve içkiye bağlı olarak günah saymıştır. Bunu da genelleştirmek yanlışır. Tasavvufta bir zikir ve fikir aracı olan Ney sazı da meyhane ehlini daha çok hüzünlendirmekte ve daha fazla içki içmesine sebep olmaktadır. İşte bu sebeplerden dolayı bütün enstrümanların hükmü, bunların kullanım amacına göre değerlendirilir, müzik âletinin derili, metal, üflemeli, vurmali, yaylı veya ahşap oluşuna göre değildir.

صَنَعَتْ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ فَضْلَ مَا
بَيْنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ الصَّوْتُ يَعْنِي الضَّرْبَ بِالذُّفِّ».

İmam Ahmed yukarıda geçen hadisin bir benzerini kitabında şöyle bir hâdiseden sonra kaydetmektedir:

- Ebû Belc, Muhammed b. Hâtib'e "Ben iki defa evlendim, fakat hiç birinde de düğünümde def çalınmadı" demişti. İbn Hâtib:

- Çok fena! Hiç iyi etmemişsin! Dedikten sonra "Resûlullah'ın helâl nikâh ile haram arasındaki fark, def çalmaktan ibarettir" dediğini işittim, demiştir.⁴⁷

Bu hadise göre Resûlullah'ın, insanları fuhuştan korumak ve zinâyı engellemek için, evlilik gibi önemli bir müessesenin herkes tarafından duyulacak şekilde ilân edilmesini öneriyor, bunun da def çalınarak, türküler söylenerek yapılmasını istiyor.⁴⁸

Bu hadis de bir önceki hadisin benzeridir. Burada iki sahabe arasında geçen bir olay var ve bu olay Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulamaları ile karşılaştırılıyor ve hatalı olan taraflar açıklanıyor. Ayrıca Ebû Belc, Muhammed b. Hatib'in kendisine yapmış olduğu

⁴⁷ Ahmed, *Müsned*, c. IV, s. 259.

⁴⁸ Uludağ, a.g.e., s. 71.

düzelteye de itiraz etmiyor, bir yerde yanlış yaptığını kabul ediyor.

Günümüzde çalgı, türkü ve eğlence aktiviteleri daha çok düğünlerde söz konusu oluyor fakat bu husus maalesef muhafazakâr aileler için bir sıkıntı oluyor. Bir kısmı günâh düşüncesiyle bu çeşit uygulamalardan uzak durarak, dinen bir günâhtan sakınmak amacıyla düğünleri cenâze merasimine çevirirken; bir kısmı da nasıl olsa hayatta bir sefer yapılıyor deyip düğünü şen ve neşeli yapacağım diyerek her türlü günâha girmeyi göze almakta, sonradan tövbe ederim mantığıyla hareket etmektedirler. Maalesef bunun bir orta yolu bulunamamıştır ve Müslümanlar bu konuda hâlâ bir çıkmazın içinde bocalayıp durmaktadırlar.

Müslümanların sosyal hayatın gereği olan birçok alanda olduğu gibi, düğün ve neşeli olmaları gereken zamanlarda ve benzeri özel günlerde ne kadar ve nasıl eğlenmeleri gerektiği konusunda bir eğlence programı geliştirmedikleri sürece bu sıkıntılardan felâha eremeyecekleri gibi bu alandaki endişelerden ve çıkmazdan da asla kurtulamayacaklardır.

Müslümanların giyim-kuşam konusunda moda oluşturmak gibi sosyal hayatın itiyatlarından olan birçok konularda İslâm'a uygun modeller ve uygulamalar geliştirmeleri lazımdır. Bunun için de İslâm'a ters düşmeyen her alanda sanatçılar yetiştirmeleri gerekir ki

gayr-i Müslimlerin modalarını kendilerine örnek almasınlar.

Nitekim toplumda bu yeteneğe sahip erkek ve kadınlarımız mevcuttur. Bunlara imkânlar sağlayıp, sanatlarını geliştirmeleri için desteklenmeli ve ödüllendirilmelidir.

Biz Müslümanların her alanda ihtiyaçlarına, mutluluğuna, çağdaş imkânlardan yararlanmalarına kolaylık sağlayacak ve onların yaşama sevincini artıracak yeniliklerin yapılmasının İslâm'a daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Bu çeşit bir hayat felsefesinin Hz. Peygamber'in emrettiği: *"Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi âhiret için çalışın."*⁴⁹ şeklindeki din anlayışına uygun olduğu kanaatindeyiz.

HADİS: 22

عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
"أَعْلِنُوا النِّكَاحَ ، وَاضْرِبُوا عَلَيْهِ بِالْغَرْبَالِ".

⁴⁹ Hadis olarak nakledilen bu haber Suyûtî'nin *el-Câmiu's-Sağîr* adlı eserinin II. Cildinde 1201 numaralı hadis olarak verilmektedir. Asıl hadis kaynakları dışında birçok eserde de geçen bu haberin Kütüb-i Sitte ve Kütüb-i Tis'a gibi kaynaklarda yeri bulunamamıştır.

Hız. Aişe (r.a.)’dan Resûlüllah (s.a.v.) ‘in şöyle buyurduğu rivât edilmiştir:

“*Nikâhı def çalarak ilân ediniz ve onda def çalınız*”⁵⁰

Bu hadiste de yine nikâhın gizli değil, açık olarak yapılmasına vurgu vardır. Ayrıca bu ve buna benzer daha birçok hadis, Hız. Peygamber zamanında, o zamanın kültür ve sosyal çevresine uygun bir mûsikî ve müzisyen grubunun mevcut olduğunu göstermektedir.

Anadolu’muzun köylerinde halen defleriyle düğünlerde kadınları eğlendiren ve şenlikler yapan kadınlarımız vardır. Bunlar her hangi bir günâha düşmeden bu görevi de sünnete uygun bir uygulama ile sürdürmektedirler. Onların bu uygulamalarını sakıncalı görüp de düğünleri cenâze merasimlerine çevirip aslında sünnete uygun davranan bu kimseleri Hız. Peygamber’e ve İslâm’a muhalefet etmekle tenkit edenler, asıl kendi uygulamalarının ne kadar sünnet-i seniyyeye uygunluğunu sorgulamalıdır.

Evliliklerin def çalmak suretiyle ilânı konusunda kaç tane bir birine yakın rivâyetler görüyoruz. Bunlar Kütüb-i Sitte denilen altı hadis kitabının çeşitli ayrı kaynaklarıdır. O halde bu konuda duyarlı olmak ve evliliklerin gereği

⁵⁰ İbn Mâce, *Sünen*, Kitâbu’n-Nikâh, Bâb: Mâ Cae fi Î’lâni’n-Nikâh, c. I, s. 611.; Tirmizi, *Sünen*, Kitâbu’n-Nikâh, Bâb: Mâ cae fi i’lâni’n-nikâh.

olan ilânın doğru dürüst bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Günümüzde dindar aileler -erkek ve kız tarafı olsun fark etmiyor- resmi nikâh akdi yapılmadan aile içinde nikâh kıymayı bir faziletmiş gibi telakki edip yanlışlar yapmaktadırlar. Bu arada gelin ve damat adayları da asıl geçerli olan resmi evlenme akdi oluşmadan daha doğrusu evlenmeden her türlü gezip dolaşmayı câiz kabul ettiklerinden bir iki hafta sonra kavgalar başlamakta ve iş mahkemelere götürülmektedir. Sonra bu dînî akdi yapan kişi hesaba çekilmekte, özellikle böyle durumlarda kız tarafı ve ailesi mağdur olmaktadır.

Günümüzde bu durum çok iyi bilinmelidir ki dînî nikâh sadece bir duadan ibarettir ve resmi olarak bir müeyyidesi yoktur. Buna özellikle kız sahiplerinin dikkat etmesi ve böyle bir yanlışla olur vermemeleri gerekir. Biz Türklerde bir atasözü vardır “*Gelin ata binmiş ya nasip demiş*”. Evlenecek gençlerin birbirlerini zifafa girinceye kadar iyi tanımaları gerekir. Çünkü bunun tekrarı ve geri dönüşü yoktur. Çeşitli bahanelerle erkekle kızın sınırsız gezip dolaşmaları uygun değildir. Bu şekilde bir serbestlikle de maalesef yine gençler birbirlerini tanıyamıyorlar. Halbuki eski usûl denilen görücü usûl ile büyüklerin tecrübeleriyle çiftlerin istikballerine daha iyi karar veriliyordu. Günümüzde bazı aileler bu konuda sınır

koymuyorlar ama aradan şu kadar bir zaman geçtikten sonra bakıyorsunuz ki eşler arasında huzursuzluk çıkmış ve ayrılma safhasına gelmişler bile. Sebebini sorduğunuzda da tanıyamamışım cevabını veriyorlar. O zaman dua ve Allah'a teslimiyet konusunda eksikler var demektir ama işin bu boyutunu maalesef kimse aklına getirmemektedir.

HADİS: 23

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَعْلِنُوا هَذَا النِّكَاحَ، وَاجْعَلُوهُ فِي الْمَسَاجِدِ، وَاضْرِبُوا عَلَيْهِ بِالذُّفُوفِ.

Hz. Aişe (r.a.)'den rivâyet edilmiştir. Resûlullah (s.a.v.): “*Nikâhı ilân ediniz, onu mescitlerde kıyınız ve onda def çalınız.*”⁵¹ buyurmuştur.

Abdurrezzak rivâyet etmektedir ki, Hz. Ömer bir (nağmeli) ses veya def işittiği zaman “bu nedir?” diye

⁵¹ Tirmizî, (Ebû İsa) Muhammed b. İsa b. Sevre; *Sünenü't-Tirmizî*, Tahkik: Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, (c. I- VI), Beyrut 1998, Bâbu mâ câe fî i'lâni'n-nikâh, c. II, s. 390. Bu hadisi Tirmizî, İbn Hibbân ve diğerleri “Hasen” isnatla rivâyet etmişlerdir.

sorardı, kendisine “düğün veya sünnettir” denilince susardı.⁵² Burada Hz. Ömer’in susması demek, halkın bu davranışına yasak değil, sessiz bir onaylama ve tasvip olarak algılanmalıdır.⁵³

Şurayh’tan rivâyet edilmiştir ki o bir defasında uzaktan gelen def sesini işitmiş ve: “*Şüphesiz ki melekler içinde def bulunan eve girmezler*”⁵⁴ demiştir. Bu sözü İbn Ebî Şeybe hasen bir isnatla rivâyet etmiştir, fakat söz Peygamberimiz (s.a.v)’in sözü değil, tabî’nin kendi görüşüdür. Eğer bu sözü Peygamberimiz söylemiş olsaydı, o zaman O’nun uygulamalarıyla çelişirdi. Çünkü Peygamberimizden ne def hakkında ve ne de onu çalanların aleyhinde söz nakledilmemiş ve Hz. Peygamber hayatında bir kere olsun müzik âleti kırmak gibi bir uygulamada da bulunmamıştır.

İbrahim en-Nahaî dedi ki, Abdullah İbn Mesud’un arkadaşları, ellerinde def bulunan câriyelerin, dar yollarda önünü keser ve deflerini parçalardı. Bu olayı İbn Ebî

⁵² Bkz. Ebû Bekir Abdurrezzak b. Hümâm es-San’ânî, *el-Musannef*, Tahkîk: Hubeyb b. Er-Rahmân el-A’zamî, 2. Baskı, Beyrut 1403, c. XI, s. 5. Abdurrezzak Bu hadisi zayıf bir senetle rivâyet etmiştir.

⁵³ Abu Bilal Mustafa el-Kanadî; *The Islamic Ruling on Music and Singing in Light of The Quraan*, Saudi Arabia 1991, s. 61, 221 numaralı dipnot.

⁵⁴ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Tahkîk: Kemal Yusuf el-Hût, Riyat 1409, c. V, s. 316.

Şeybe sahîh bir senetle rivâyet etmiştir.⁵⁵ Fakat bu tatbikat, Hz. Peygamber'in uygulama ve emirlerine ters bir icraattır. Çünkü O, hayatı boyunca ne bir müzik âletini kırmış, ne bir şarkıcıyı azarlamış, ne enstrüman çalanı dövdürmüştü ve ne de rencide etmemiştir. Bunlar Hz. Peygamberin dışında bazı ashâbın, tabînin ve daha sonraki Müslümanların kişisel uygulamalarıdır. Hz. Peygamberin uygulama ve tasviplerinin aşikâr ve açık olarak bilindiği konularda, başkalarının uygulamaları delil ve kaynak teşkil etmemektedir. Şayet bunları esas alacak olursak, o zaman Resûlullah'a muhalefet etmiş oluruz ki bizim için kaynak Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Resûlün sünnetidir.

HADİS: 24

عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ أَتَعْرِفِينَ هَذِهِ؟»
قَالَتْ: لَا، يَا نَبِيَّ اللَّهِ، فَقَالَ: «هَذِهِ قَيْنَةُ بَنِي فُلَانٍ مُجَبِّينَ أَنْ

⁵⁵ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, a.g.e., Bâb: Men kerihe ed-düffe, c. III, s. 496.

تُعْنِيكَ» قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: فَأَعْطَاهَا طَبَقًا فَعَتَّتْهَا، فَقَالَ
النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ نَفَخَ الشَّيْطَانُ فِي
مَنْحَرِهَا».

Sâib b. Yezîd (r.a.) ‘dan rivâyet edilmiştir ki, kadın’ın biri Resûlullah (s.a.v.)’e gelmişti. Resûlullah Hz. Aişe’ye: “*Bunu tanıyor musun?*” diye sormuş, o da hayır, Yâ Resûlallah diye cevap vermişti. Bunun üzerine Resûlullah: “*Bu falanın müğanniye (kayne = şarkıcı) sidir, sana şarkı söylemesini arzu eder misin?*” demiş o da evet, demişti. Resûlullah, öyleyse ona bir tabak ver, demiş, bunun üzerine kadın şarkı söylemeye başlamıştı. Onun şarkısını dinleyen Hz. Peygamber:

«قَدْ نَفَخَ الشَّيْطَانُ فِي مَنْحَرِهَا»

“*Bunun burnunun deliklerine şeytan üflemiş.*”⁵⁶ diyerek kadının okuyuşuna takdirlerini açıklamış oluyorlardı.

Burada öncelikle şu durumun açıklığı kavuşturulması önemlidir. Hz. Peygamber bir peygamber olarak eşine “bu kadından bir şarkı dinlemek ister misin?” diye sorması çok dikkat çekicidir. Hz. Aişe validemiz de

⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. III, s. 449.

bu soruya evet cevabını vererek böyle bir mûsikî icrasının önünü açmış oluyorlar. Sonra da şarkıcı kadının sanatındaki maharet ve yeteneği övme anlamında “*Bunun burnunun deliklerine şeytan üflemiş.*” Diyerek takdir etmesidir. Dikkat etmek lazımdır ki bu hitap, şarkıcı kadına hakaret olsun diye değil, takdir ettiği için tebrik anlamındadır. İslâm dininin mübelliği olan Yüce Peygamber’in ve eşinin insanların rahatlığı konusundaki tutumlarına bakın bir de günümüzde şeyh ve mürşit olduğunu söyleyen kişilerin insanların günlük hayatlarında yapmış oldukları işlere bakınız. Önüne gelen her şeye günâh diyen ve insanları dünyevi hazlardan mahrum bırakmayı dindarlık olarak gören şu kişilerle Hz. Peygamberin tatbikatlarını karşılaştırınız.

Milletlerin örf ve âdetlerine göre konuşmaları vardır. Bu ifadeye baktığımız zaman “*Bunun burnunun deliklerine şeytan üflemiş*” ifadesi bize göre yanlış değerlendirilebilir. Yani bu kadın şeytan mı, yoksa okuduğu şarkı ve türküler şeytanın üfürüğü mü yoksa bu kadın dizginlerini ve ağzının yularını şeytanın eline teslim etmiş fâsık bir kişi mi? Bunların hiç birisi değil. Şayet öyle olsaydı Resûlullah onu ne kendisi dinler ve ne de Hz. Aişe’ye dinletirdi. Kadının bir sanat yeteneğiyle bu parçaları okuması karşısında duygulanmış ve yukarıdaki sözleriyle onu övmüştür, tenkit etmemiş ve aşağılamamıştır. Şayet aksini iddia edenlerin zannettiği

gibi burada bir günâh veya hata işleme durumu olsaydı, böyle durumlarda Hz. Peygamber hemen tavrını gösterir, rehberliğini yapar, hatalı davranıştan ve yanlış sözlerden vazgeçirecek, hemen düzeltecek sözleri söyler ve gerekli uyarıyı yapardı. Çünkü O'nun hayatı boyunca bulunduğu bütün meclislerde ve yerlerde alışılan bir rehberlik tarzı vardı. Hatalı bir davranışı gördüğü anda Resûlüllah'ı durduracak veya engelleyecek bir güç yoktu.

عَنْ أَبِي الْحُسَيْنِ - اسْمُهُ الْمَدَنِيُّ - قَالَ: كُنَّا بِالْمَدِينَةِ
يَوْمَ عَاشُورَاءَ، وَالْجَوَارِي يَضْرِبْنَ بِالذُّفِّ وَيَتَغَنَّيْنَ، فَدَخَلْنَا
عَلَى الرَّبِيعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ، فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهَا فَقَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَبِيحَةَ عُرْسِي، وَعِنْدِي
جَارِيَتَانِ يَتَغَنَّيَانِ وَتَنْدُبَانِ آبَائِي الَّذِينَ قُتِلُوا يَوْمَ بَدْرٍ،
وَتَقُولَانِ فِيمَا تَقُولَانِ: وَفِينَا نَبِيٌّ يَعْلَمُ مَا فِي عَدِي فَقَالَ: "أَمَّا
هَذَا فَلَا تَقُولُوهُ، مَا يَعْلَمُ مَا فِي عَدِي إِلَّا اللَّهُ".

İsmi Medenî olan Ebu'l-Hüseyn'den rivâyet edilmiştir ki o şöyle demiştir. Bir defasında aşûre gününde

Medine’de idik. Câriyeler def çalıp türküler söylüyorlardı. Rübeyyi’ binti Muavviz’in yanına gittik ve ona bu olayı anlattık. Bunun üzerine Muavviz b. Afra’nın kızı Er-Rübeyyi (Halid b. Zekvân’a) şöyle anlatmıştır: Zifafa girdiğim gecenin sabahı Resûlullah yanına geldi ve Şimdi senin oturduğun gibi yatağıma oturdu. Bu sırada kızlar Bedir savaşında ölen babalarımız hakkında söylenen hamâsî şiirleri def çalarak söylemeye başladılar. Bu sırada kızlardan birisi:

“İçimizde yarın ne olacağını bilen bir Nebî vardır.” dedi. Bunun üzerine Resûlullah ona: “*Bunu bırak da evvelce söylediğin gibi söyle.*” buyurdu.⁵⁷

Resûlullah’ın, kızları “İçimizde yarın ne olacağını bilen bir Peygamber var” sözlerini def ile çalarak okumaktan menetmesinin nedeni, “*Yarın ne olacağını Allah’tan başka hiçbir kimse bilemez*”⁵⁸ şeklindeki âyete ve İslâmi akîdeye aykırı olduğu ve Resûlullah’ın gaybı bildiği mânâsını taşıdığı içindir.⁵⁹ İşte bu olay Hz.

⁵⁷ İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, Tahkik: Şuayb el-Arnaûd, Neşr: Dâru’r-Risâle el-Âlemiyye, (c. I-V), 1. Bsk., 1430 / 2009, Bâbü’l-Ğinâ’ ve’-d-Düffi, Hadis: 1897, c. III, s. 91; Buhârî, a.g.e., Kitâbu’n-Nikâh, Bâb: Darbu’d-Def fi’n-Nikâh ve’l-Velîme, c. VI, s. 360; Ebû Dâvud, *Sünen*, Kitâbu’l-Edeb, Bab: Fi’n-Nehyi ani’l-Ğinâ, c. 2, s. 578; İbn Mâce, *Sünen*, Kitâbu’n-Nikâh, Bâb: 21; İmam Ahmed, *Müsned*, c. 4, s. 259, c. 6, s. 360.

⁵⁸ El-Lokmân: 31/34

⁵⁹ Süleyman Uludağ, *İslâm Açısından Müsikî ve Semâ’*, Bursa 1976, s. 69.

Peygamberin, içinde yaşadığı toplumda görmüş olduğu yanlışları düzeltme ile ilgili gayet açık bir uygulamasıdır.

Biz de uygulamalarımızda makamını ve nağmesini sevdiğimiz fakat bazı sözleri nedeniyle okumaktan çekindiğimiz bir takım Türkü ve şarkıların –Bestekâr ve Güfte sahiplerinin onayını almadan- bazı kelimelerini değiştirerek okuyabilmekteyiz. Bize göre bu kelimelerin aslını okumak küfrü mucip olacağı veya insanı günâha sokacağı endişesiyle böyle bir yolu tercih etmekteyiz.

HADİS: 25

عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى فُرْطَةَ بْنِ كَعْبٍ،
 وَأَبِي مَسْعُودِ الْأَنْصَارِيِّ، فِي عُرْسٍ، وَإِذَا جَوَارٍ يُعْنَيْنَ،
 فَقُلْتُ: أَنْتُمَا صَاحِبَا رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمِنْ
 أَهْلِ بَدْرٍ، يُفْعَلُ هَذَا عِنْدَكُمْ؟ فَقَالَ: اجْلِسْ إِنْ شِئْتَ فَاسْمَعْ
 مَعَنَا، وَإِنْ شِئْتَ اذْهَبْ، قَدْ «رُخِّصَ لَنَا فِي اللَّهِوِ عِنْدَ
 الْعُرْسِ»

Âmir b. Sa'd diyor ki: Bir düğün münasebetiyle Kur b. Ka'b ve Ebû Mesud el-Ensârî'nin yanına gitmiştim. Bu iki sahabenin yanlarında türkü söyleyen muğanniye kızların bulunduğunu gördüm. Dedim ki: Siz Resûlullah'ın sahabilerisiniz, aynı zamanda Bedir savaşında bulunma faziletine ve şerefine de sahipsiniz. Buna rağmen huzurunuzda böyle işler nasıl yapıyor? Dediler ki: İstersen buyur, otur ve bizimle birlikte sen de dinle, istersen geç-git, fakat şunu bil ki: düğünde mûsikî (lehv) dinlemek için bize ruhsat verilmiştir.⁶⁰

Yukarıda geçen ve bunlar gibi daha nice hadisler, Peygamberimiz'in düğünlerde eğlence ve mûsikî karşısında aldığı tavrı ortaya koyduğu halde, mûsikîye karşı olanlar bunların hepsine zoraki bir itiraz noktası bulmaya çalışmışlardır. Hatta gerek Sahabeden, gerek Tabiinden ve gerekse bazı sûfilerden müzik ve eğlence konusunda gördüklerini esas kabul edip Hz. Resûlün uygulamalarına aykırı davranmışlar, ne yazık ki Allah Resûlünü örnek alacakları yerde, başkalarını takip etmiş ve onları ilâhlaştırmışlardır. Hz. Peygamber'in uygulamasının açık ve net olduğu bir konuda bazı âlimleri veya bağlı buldukları tarikat liderini veya daha

⁶⁰ Nesâî, *Sünen*, Tahkîk: Abdu'l-Fettâh Ebû Gudde, Mektebetü'l-Matbûati'l-İslâmiyye, (I-IX cüz), 2. Bsk., Halep 1406/ 1986 Bâb: el-Lehv ve'l-Ğinâ inde'l-Ğurs, c. VI, s. 135. Elbânî bu hadis hakkında "Hasendir" demiştir.

başkalarını rehber edinenler ve her ne olursa olsun bunların uygulamaları Resûlullah ile çelişse bile şeyhlerinin sünnetini tercih edenler vardır. Bu nasıl dindarlık ve nasıl Müslümanlıktır anlamak gerçekten çok zordur.

Burada geçen hadisleri İslâmi ilimleri tahsil etmiş bir ilâhiyatçı anlayışıyla, İslâm Tarihi olayları ile ilişkilendirip izah etmeye ve yorumlamaya çalıştık. İslâm âlimlerinin genelde sahip oldukları ve dînî konularda yaptıkları açıklamaların ardından ifade ettikleri bir anlayışı biz de benimsiyoruz ki sonuçta *“Bunlardan ne kastedildiğini en iyi bilen Allah (c.c.) ve Resûlüdür”*⁶¹ diyoruz.

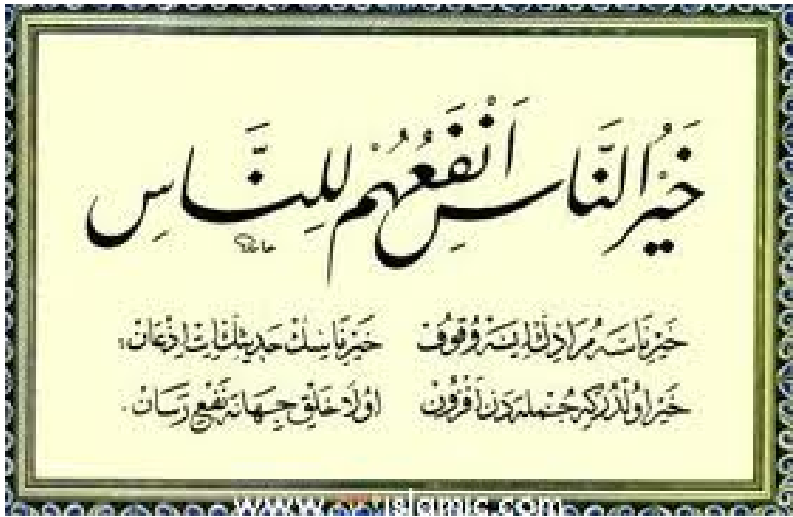
Buraya kadar geçen hadislerle mûsikînin lehinde olanların kanaatlerini destekler mahiyette olan hadisleri yorumlamaya çalıştık. İkinci Bölümde de mûsikîye karşı olanların kaynak olarak dayandıkları hadisleri ele almak ve bunlara ait yorumları sunmak istiyoruz.

---

⁶¹ “الله أعلم بِمُرَادِهِ بِهِ” Allahu a’lemu bi-murâdihî bihî.

İKİNCİ BÖLÜM
MÛSİKÎ'NİN ALEYHİNDE OLAN
HADİSLER VE ŞERHLERİ

İKİNCİ BÖLÜM

MÛSİKÎ'NİN ALEYHİNDE OLAN HADİSLER VE ŞERHLERİ

Mûsikînin aleyhinde olanlar bu bölümde geçen hadisleri kendi iddialarını ispat için kullanmışlardır. Ancak konular ilerledikçe görüleceği üzere bunların çoğunluğu yalandır. Bir kısmı ise zaten âyetlerle, sahih hadislerle izah edilmiştir ve akıl ile doğruyu bulmak var iken, bu aslı esası olmayan haberlerle kafalar karıştırılmaya çalışılmıştır. Bunların her birisi teker teker ele alınıp yorumu yapılacaktır.

Mûsikînin aleyhinde kaynak olarak nakledilen hadislerden bazıları şunlardır:

HADİS: 26

حَدَّثَنِي أَبُو عَامِرٍ أَوْ أَبُو مَالِكٍ الْأَشْعَرِيُّ، وَاللَّهُ مَا
كَذَّبَنِي: سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " لِيَكُونَنَّ مِنْ
أُمَّتِي أَقْوَامٌ، يَسْتَحِلُّونَ الْحِرَّ وَالْحَرِيرَ، وَالْخَمْرَ وَالْمَعَارِفَ،
وَلَيَنْزِلَنَّ أَقْوَامٌ إِلَى جَنْبِ عِلْمٍ، يَرْوُحُ عَلَيْهِمْ بِسَارِحَةٍ لَهُمْ،
يَأْتِيهِمْ - يَغْنِي الْفَقِيرَ - لِحَاجَةٍ فَيَقُولُونَ: ارْجِعْ إِلَيْنَا عَدَا،

فَيُيَسِّرُهُمُ اللَّهُ، وَيَضَعُ الْعِلْمَ، وَيَمْسَحُ آخِرِينَ قِرْدَةً وَخَنَازِيرَ
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ "

”Ebû Âmir veya Ebû Mâlik el-Eş’ari, Nebi (s.a.v.)’in şöyle dediğini işittim demiştir:

“Ümmetimin içinde zina yapmayı, ipekli giymeyi, içki içmeyi ve mûsikî dinlemeyi helâl sayan kimseler türeyecektir. Bunlardan bazıları dağların kenarlarına mesirelik yerlere (iyş u nûş etmek için) çekileceklerdir. Çobanları, sahip oldukları sürüleri (mezelik yapmak için) akşam yanlarına getirecek, sabah tekrar gütmeye götürecektir. İhtiyaç içinde bulunan bir kimse (yardım istemek için) yanlarına gelecek (zina, içki ve mûsikî ile sermest olan) bu sefih ve hissiz insanlar ona: bugün git, yarın gelirsin diyeceklerdir. Şüphesiz ki, işte bundan dolayı Allah Teâlâ onların başına daha sabah olamadan bir belâ verecek ve (eteklerinde eğlendikleri) dağı başlarına yıkacaktır. Bu musibetten arta kalanlar ise ta kıyâmet gününe kadar maymun ve domuz suretinde oldukları halde kalacaklardır”¹.

Bu konuda rivâyet edilen hadislerin en sağlam ve en kuvvetlisi Buhârî’nin bu hadisidir. Bu meâlde daha başka

¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahîhu Buhârî*, (8 cüz), İstanbul 1979, Eşribe, Bâbu mâ câe fî men yestahillûne’l-Hamre ve yusemmihi bi-gayri ismihi, Hadis: 5590, c. VI, s. 243.

hadis varsa da bunlar garîb, münker ve mevzû hadisler olarak bilinmektedir. Böyle hadislere dayanarak birisine bidatçı, dalâletçi veya kâfir demek mümkün değildir. Kaldı ki daha hadisin başlangıcında kimden rivâyet edildiği konusunda tereddütle girilmiştir.

Büyük Hadis âlimi Buhârî'nin bu hadisinin senedi de tenkit edilmiştir. Senette ismi geçen Ebû Âmir isimli râvinin kim olduğu bilinmemektedir. Pekiyi o halde Buhârî bu hadisi niye kitabına almıştır denilirse, Buhârî bu hadisi senetli olarak rivâyet etmemiştir denilmektedir. Buhârî'nin bu hadisine itiraz edenlerin başında, Endülü's'ün tanınmış âlimlerinden İbn Hazm gelmektedir.

Buhârî tarafından rivâyet edilen bu hadisin, Emevîlerle Abbâsîler zamanında yaygın olan bir işret çeşidînî tasvir ettiği ileri sürülmektedir. Zaten bu hadiste kastedilen de mûsikînin kötü amaçlı kullanımüdür.

İbn Hazm: “*Mûsikîyi yasaklayan hadislerin hepsi çürüktür, bu hususta sahih olan hiçbir şey yoktur*”² demektedir. Bu konuda rivâyet edilen hadislerin hepsinin zayıf olduğu hususunda İbnu'l-Arabî, *el-İhkâm*' da; İbnu'n Nahvî, *el-Uma*'da, Gazzâlî ve İbn Tâhir İbn Hazm'a muvafakat etmişlerdir.³

² Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd İbn Hazm, *Risâletun fi'l-Ğinâi'l-Mülhi e Mubâhun huve em Mahzûrun*, Şehit Ali Paşa Kütüphanesi, No: 2704, yk. 233/b; *Resâil-u İbn Hazm el-Endulusî*, Tahkîk: Dr. İhsan Abbas, 2. Baskı 1987, 1. cüz, s. 434.

³ Süleyman Uludağ; *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*, 2. Baskı, Bursa 1992, s. 141-142.

Hadiste bir sıkıntı olduğu, Hz. Peygamberin uygulamalarına ters düşmekle ortaya çıkmaktadır şöyle ki bu hadisin baş tarafında geçen “...*mûsikî dinlemeyi helâl sayan kimseler*” ifadesi, mûsikîyi helâl saymadan dinlemeyenleri akla getiriyor. O halde Hz. Peygamber mûsikîyi helâl kabul etmediği halde dinlemiş olabilir mi? Sorusunu akla getirir. Böyle bir şeye Hz. Peygamber nasıl kapı açar, bunun arkası gelmez mi? Böylece bir sürü tenakuz arka arkaya uzanır gider.

Bir diğer husus da şudur. Kur’ân-ı Kerîm’de haram olanlar birer birer açıklanmıştır. Bu haramlar arasında Mûsikî sanatı, bestekârlık, şarkıcılık, enstrüman çalmak vs. var mıdır ki zina yapmak, içki içmek, erkekler için ipekli elbise giymek gibi haramlar arasında “*Mûsikî dinlemeyi helâl saymak*” ifadesi buraya ilâve edilmiş, böyle bir metni rivâyete katmanın metin ve mantık yönüyle hiç bir sebebi yoktur.

O halde bu hadis gerçekten problemlidir. Ancak bir kısmı doğruyu yansıtmaktadır. Zaten bunun hadis kitabına geçmesi de bundandır. Ancak doğru sözlerin içine bir tane yanlış girerse diğerlerine zarar verdiği gibi, temiz şeylerin içine bir tane pislik düşerse onların temizliğini lekeler. Burada anlatılan olay, bir işret meclisini ve içkiye müptelâ olan insanların ahvalini dile getiren bir durumdur. Meseleye bu yönüyle baktığımız zaman anlatılanlar ve nakledilenler doğrudur. Bunların bu ahval üzere yapacakları hiçbir şey makbul değildir. Hatta bu hal

üzereyken Kur'ân okumaları da câiz olmaz, nerde kaldı ki müzik dinlesinler ve bu işlem meşru olsun.

Diğer bir ifadeyle şöyle denilmek isteniyor: Zina yapmak haramdır, içki içmek haramdır, bunların haramlığı âyetlerde zikredilmiştir. İpekli giymek de hadislere göre erkek için haramdır. Şayet bir zaruret yoksa erkekler ipekli giymemelidir. Ancak ipekli karışımlar bu fetvadan istisnadır. Şimdi haram olan şeylerin yanına bir de meşru ve mübâh olan mûsikînin eklenmesine gelince burada zihinleri karıştıran bir husus meydana geliyor. Bir insanın haram olan bir işin içine helâl olan bir şeyi katmasıyla onu da karıştırmış olur. Tıpkı çaldığı bir malı veya parayı Allah rızası için dağıtmak veya haram olan içkinin yanında yenilmesi mübah ve helâl olan peyniri veya kavunu veya çerezleri katmak gibi.

Yukarıda tasviri yapılan bu meclisin içine bütün mübâh ve işlenmesi câiz olan fiilleri ve davranışları katarsanız alacağı hüküm içkinin ve zinanın hükmüdür. Bazıları içki meclislerinde içmezler de “*oradaki helâl olan yiyecekleri sarhoşlardan kurtarıyorum*” gibi saçma bir gayreti savunmaktadırlar. Halbuki böyle bir mecliste görülen kişi, içenlerle beraber içiyormuş ithamına ve bununla damgalanmaya mecbur olur. Böyle bir mecliste görülen kişi, işret ehlinin yaptıklarından azade sayılmaz, niyeti ne olursa olsun. Bunun için bir atasözünde “*Bana arkadaşımı söyle, sana kim olduğumu söyleyeyim*” denilmiştir.

HADİS: 27

عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ، مِرْمَارًا قَالَ: فَوَضَعَ
 إِصْبَعِيهِ عَلَى أُذُنِيهِ، وَنَأَى عَنِ الطَّرِيقِ، وَقَالَ لِي: يَا نَافِعُ هَلْ
 تَسْمَعُ شَيْئًا؟ قَالَ: فَقُلْتُ: لَا، قَالَ: فَرَفَعَ إِصْبَعِيهِ مِنْ أُذُنِيهِ،
 وَقَالَ: «كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَمِعَ مِثْلَ
 هَذَا فَصَنَعَ مِثْلَ هَذَا».

Nâfi'den rivâyet edilen bir haberde o şöyle diyor: *İbn Ömer'le bir yolda gidiyorduk, bir çobanın kavalını işitince, parmaklarını kulağına tıkadı sonra yolundan döndü, durmadan bana, ey Nâfi, kavalı işitiyor musun diyordu, ben artık işitmiyorum deyince, parmaklarını kulağından çıkardı ve ben Resûlullah (s.a.v.)'in böyle yaparak men ettiğini gördüm dedi.* Ebû Dâvud bu hadisin münker olduğunu söylemektedir.⁴

⁴ Bkz. Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî; *Sünen-i Ebî Dâvud*, El-Edeb: 52, Hadis: 4924, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut Tarihsiz, c. IV, s. 281-282.

Ankaravî'ye göre bu hadis, semâ'nın haramlığına delâlet etmez. Çünkü İbn Ömer sadece kendisi parmaklarıyla kulaklarını tıkamış ve bunu Nafi'e emretmemiş ve onun dinlemesine karşı çıkmamıştır. Şayet İbn Ömer'e göre mûsikî dinlemek haram olsaydı Nâfi'e de kulaklarını böyle kapamasını emrederdi. İbn Ömer'in böyle yapmasının sebebi, içinde bulunduğu zikir ve fikir halini, o anda kavalı dinlemekten daha üstün görmüş ve onun terkini daha üstün kabul etmiş olabilir ki, birçok hallerde ve bazı vakitlerde biz de semâ'ı (mûsikî dinlemeyi) terk etmeyi tercih ederiz⁵ demektedir.

Mûsikî ile ilgili hadisler üzerinde yoğunlaştıkça bizde bazı kanaatler ortaya çıkmaya başlamıştır ki şayet bu hadis münker olmasaydı o zaman İbn Ömer'in Hz. Peygamber döneminde yaşayan bir sâhâbi olmasına ve çeşitli meclislerde Hz. Peygamberle birlikte bulunmasına rağmen Hz. Peygamber (s.a.v.) in bazı uygulamalarından habersiz olduğuna hükmedecektik. Böyle ilim sahibi bir sâhâbi nasıl olur da Hz. Peygamberle ilgili bir uygulamanın asıl sebebine vâkıf olamaz. Onun birçok yerde mûsikî ile ilgili uygulamalarını bildiği ve duyduğu halde böyle bir yolculukta basit bir kaval ile yolunu değiştirmiş olsun. Pekiyi şu kadar mecliste herkese açık alanlarda bizzat dinlediği mûsikîlere o zaman ne diyeceğiz. Bu haber, sağlam rivâyetlerle gelen Hz.

⁵ İsmâil b. Ahmed er-Rusûhî Ankaravî; *Hüccetu's-Semâ'*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa K. 255 / 2, yk. 24/a.

Peygamberin mûsikî konusundaki uygulamalarına tamamen ters bir durumdur. Haber doğru olsaydı o zaman nakleden kişi, bu hâdisede ki inceliği ve asıl sebebi anlamamıştır dememiz mümkündür.

Diğer bir husus, buradaki uygulama Hz. Peygamberin kendi uygulaması değildir. Çünkü O'nun birçok yerde ve mecliste def ile çalınan ve kadınlar tarafından söylenen türküleri dinlediğine dair sağlam kaynaklarca rivâyet edilen hadisleri vardır. Bir başka husus, mûsikî bizim branşımız ve uğraşı alanımız olduğu halde, her zaman ve her halükârda hiç ara vermeden mûsikî dinlediğimizi ve her vakitte buna hazır olduğumuzu söylememiz mümkün değildir. İnsanın halet-i rûhiyye icabı bazen sessizliği tercih ettiği veya fikir ve zikirle meşgul olabileceği bir vâkıdır. Biraz sonra ziyaret edeceği kabristana mânevi bir hediye ile gitmek amacıyla anne-babasının rûhuna sunmak için yâsin ve başka sûreler okuyabileceğini veya ailesi ve çocukları için satın almak istediği bir şeyin zihinden hesabını yapacağı vs. çeşitli haller içinde olabilir. Yukarıda İbn Ömer'in de böyle bir hâlet içinde olduğu akla gelmektedir ki böyle uzak ihtimaller zinciriyle haramlık konusu sabit olmaz. Haram açık olur, ihtimal ve şüphe ile olmaz.

Bir diğer husus da şudur ki hadis denildiği zaman bundan Hz. Peygamberin (s.a.v.)'in sözleri, fiilleri ve takriri anlaşılır. Bizler Müslüman olarak Hz. Peygamber'e ve Ona yakın nesil olarak sahabeye çok değer veririz.

Çünkü onlar Hz. Peygamberi bizzat görmüş ve onunla aynı yılları paylaşmış, her biri hatıralarla dolu güzel insanlardır. Ancak bir konuda Hz. Peygamberden sağlam ve açık bir haber ve uygulama gelmişse biz ona tabi olmak zorundayız. Hz. Peygamberin dînî bir konuda uygulaması apaçık varsa, ashabın din ve sûfilik anlayışına tabi olacağım diye Hz. Peygamber'in sünnetini terk edemeyiz. Sahabeye saygı duyuyorum derken, Hz. Peygambere karşı hürmette kusur etmemek lâzımdır. Biz sahabeyi Hz. Peygambere en yakın nesil ve onu bizzat gördükleri için seviyoruz.

HADİS: 28

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ: "أَلْغِنَاءُ يُنْبِثُ النِّفَاقَ فِي الْقَلْبِ

كَمَا يُنْبِثُ الْمَاءُ الْعُشْبَ."

İbn Mesud'un kavlinde: "Suyun baklayı (veya yeşil otu) bitirdiği gibi, ğinâ da nifakı kalpte öylece bitirir."⁶ denilmiştir.

Nevevî bu hadisin sahih olmadığını söylemektedir.⁷ Bu hadisin senedi sahih değildir, İbn Mesud'a ait mevkûf bir hadis olduğu bildirilmektedir. Bu hadisi İbnu'l-

⁶ Ali el-Müttakî el-Hindî; *Kenzü'l-Ummâl*, c. I-XVI, Beyrut 1985, Hadis: 40658, 40659, 40670, c. XV, s. 218- 219- 221.

⁷ Bkz. Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdîrrahman es- Sahâvî, *Makâsidü'l-Hesene*, Mısır 1956, s. 296.

Kayserânî başka bir tarîkle Ebû Hureyre'ye isnad etse de, hadis senedinde bulunan Abdurrahman b. Abdillâh el-Amrî hakkında menfi yönde konuşanlar olmuştur. Meselâ Ahmed b. Hanbel: "...onun naklettiği hadis bir şeye benzemez, onun hadisleri hatalarla doludur ve o yalancının biridir" şeklinde söylemektedir.⁸

Ankaravî'ye göre bu hadis, insanlara kendîni arz etmek isteyen, insanların mahabbetini kazanmak ve onların kendi teğannîsine (nağmesine) rağbet etmelerini isteyen şarkıcılar hakkındadır. Bu hadisle mûsikî dinlemek (semâ') haram olmaz. Bu durum güzel elbise giymek, ata binmek ve diğer zînet çeşitlerinden sayılan ekin ekmek, toprağı sürmek ve hayvancılık yapmak gibidir ki riyâ ve nifâk bitirmez. Ancak bunlarla öğrenmek riyâ ve nifâk'ı meydana getirir.⁹ Kaldı ki, hadis diye nakledilen bu haber, ilgili sahâbenin kendi görüşüdür. Ancak sahâbenin bu görüşü de boş değildir. Elbette ki insanın kalbinde nifâkı meydana getiren müzikler vardır. Ama bazı müzikler veya müzisyenler insanın kalbinde nifâk meydana getiriyor diye bu sanatı kökünden sakıncalı saymak ve hatta hakkında açıkça bir kaynak olmadığı halde haram olarak ilân etmek yanlıştır.

Hadis diye nakledilen bir metinde: "*Melâhî (eğlence, çalgı vs.)' yi dinlemek fâsıklık, ondan zevk almak da*

---

⁸ İbn Hazm, a.g.e., s. 422.

⁹ Ankaravî, a.g.e., yk. 23/a.

*küfürdür.*¹⁰ Bu zayıf bir haberdir. Böyle zayıf bir haberle mûsikî dinlemenin veya ondan zevk almanın küfür olacağını söylemek mümkün değildir.

Ankaravî bu hadîsin de semâ'ın haram olması için delil olamayacağını söyleyerek, semâ'dan maksat sadece eğlenmekse bize göre (Mevlevîlere göre) de onu dinlemek fâsıklık ve ondan zevk almak küfürdür¹¹ demektedir.

Aslında Ankaravî'nin de müzik hakkındaki bu görüşü tenkit edilebilir. Gün boyunca helâl rızık kazanma peşinde olan bir Müslümanın, istirahat saatinde müzik dinlemesinin ve böylece ferahlık duymasının fâsıklık veya küfürle ne alâkası var doğrusu bunu izah etmek gerçekten çok zordur. Böyle zayıf haberlerle “haram” gibi önemli bir fetvâ vermek mümkün değildir.

وَمَا مِنْ رَجُلٍ يَرْفَعُ صَوْتَهُ بِالْغِنَاءِ إِلَّا بَعَثَ اللَّهُ
شَيْطَانَيْنِ أَحَدُهُمَا عَلَى هَذَا الْمَنْكَبِ وَالْآخَرُ عَلَى هَذَا

¹⁰ Bu hadîsin zayıf olduğu söylenmektedir. Bkz. Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindî el-Fettenî; *Tezkiretu'l-Mevzûât*, Dârü İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut 1399, s. 196.

¹¹ Ankaravî, a.g.e., yk. 23/a.

الْمَنْكَبِ وَلَا يَزَالَانِ يَضْرِبَانِ بَارِجِلَهُمَا عَلَيَّ صَدْرِهِ حَتَّى
يَكُونَنَّ هُوَ الَّذِي يَسْكُتُ.

Ebû Ümâme'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.)'in:”*Sesini teğannî ile yükselten kişiye Allah iki şeytan gönderir, onlar teğannî edenin omuzlarına oturur ve topuklarıyla susuncaya kadar onun göğsüne vururlar.*” buyurmuştur.¹²

Hadis diye nakledilen bu haber Hz. Peygamber'in uygulamalarına tamamen terstir. Nasıl ve ne biçimde gelmiştir. Dipnotta da belirtildiği üzere kaynağı yoktur. Hadis olduğunda şüphe olan sözleri de tevil edip yorumlamaya ve dine uygun hale getirmeye çalışmanın da bir anlamı yoktur diye düşünüyoruz. Fakat bizde İslâm'a uymayan bir haberi veya düşüncüyü ille de uydurma gayreti eskiden beri vardır, ya gerçekse düşüncesiyle böyle yapılmıştır. Şimdi kaynaklar çok açık ve nettir. Şüphe ve tereddüt etmeye gerek yoktur. Hadis olmadığı kesin olan bir takım menkul sözleri yorumlamanın da anlamı yoktur diye düşünüyoruz. Nitekim yakın tarihlere kadar

¹² Muhammed Senâullah el-Mazharî, *Tefsîru'l-Mazharî*, Tahkîk: Gülâm Nebi et-Tûnusî, Neşr: Mektebetü'r-Reşîdiyye, Pakistan H. 1412, Sûretü Lokmân, c. VII, s. 247. Hadis diye nakledilen bu haberlerin kaynağı yoktur. Fetteni bu haberi zayıf olarak kitabında nakletmektedir. Bkz. *Tezkiretu'l-Mevzûât*, s. 197.

hadislerin asıl kaynaklarına ve teferruatına inip kolayca bilgi bulunamıyordu, Günümüzde bunun özel programları vardır. Artık bir hadisi bulmak için günlerce aramanıza gerek yoktur ve hadisin gerçek olup olmaması konusunda da bilgi sahibi olmak çok kolaylaşmıştır. Eskiden her hangi bir ihtimal göz önünde bulunduruluyor ve yine de böyle hadisler hakkında mümkün olabilecek yorumlar yapıyordu. Meselâ Ankaravî'nin alttaki yorumunu örnek verebiliriz.

Ankaravî'ye göre bu hadis, hayvânî aşk ve şeytanın amacı olan ve şehvî arzularla kalbi harekete geçiren bazı müzik çeşitleri hakkındadır. Ama bizim kardeşlerimizin (Mevlevîlerin) yapmış oldukları şey, Resûlullah (s.a.v.)'in câriye ve Habeşliler kıssasında câiz gördüğü gibi, şeytanın muradına zıt olan semâ'dır. Bu konuda cevâz, semâ'ın mübâh oluşuna delildir¹³ demektedir.

HADİS: 29

كُلُّ شَيْءٍ يَلْهُو بِهِ الرَّجُلُ بَاطِلٌ، إِلَّا رَمِيَةَ الرَّجُلِ
بِقَوْسِهِ، وَتَأْدِيبَهُ فَرَسَهُ، وَمَلَاعَبَتَهُ امْرَأَتَهُ.

¹³ Ankaravî, a.g.e., yk. 22/b.

Bir hadis-i şerîfte: “*Her eğlence haramdır fakat kişinin yayıyla ok atması, atını terbiye etmesi ve ailesiyle oynaması bundan müstesnâdır.*”¹⁴ buyrulmuştur.

Bu hadis Kütüb-i Sitte (Altı Hadis Kitabı) diye zikredilen kaynaklarda geçmektedir. Bu hadisin doğru anlaşılması önemlidir.

Öncelikle Müslüman eğlenebilir mi eğlenemez mi konusu üzerinde çok konuşanlar olmuştur. Eğlenmek nedir, ölçüsü nedir? Bu hususların iyi bilinmesi gerekmektedir. Müslüman’ın Allah’ına karşı görevleri vardır. Kendisine, çoluk çocuğuna ve eşine karşı görevleri vardır, çevresindeki insanlara karşı görevleri vardır. Bunları eksiksiz yerine getiren bir Müslüman’ın, dinlenme zamanlarında bazı aktiviteleri yapmasında dinen bir sakınca görülmemektedir.

Dünya hayatı tamamen ciddi işlerle devam etmez. Bedenimizin daha iyi ibadet edebilmesi, kendi maişetimizi kazanabilmemiz ve başkalarına el avuç açmamak için güçlü çalışabilmemiz için de iyi dinlenmeye ihtiyacımız vardır. Hz. Peygamber, nafilâ oruç tutma konusunda güçlü olduğunu ısrarla söyleyen bir sahabeye:

---

¹⁴ Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahmân b. El-Fadl ed-Dârimî, *es-Sünen*, Cihâd: 14, c. II, s. 204-205; Et-Tirmizî, *es-Sünen*, el-Fedâilu’l-Cihâd: 11, c. IV, s. 174; İbn Mâce, *es-Sünen*, Cihâd: 19, Hadis: 2811, c. II, s. 940.

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَعْدَلُ الصِّيَامِ عِنْدَ
 اللَّهُ صِيَامُ دَاوُدَ، نِصْفُ الدَّهْرِ» ، ثُمَّ قَالَ: «لِنَفْسِكَ عَلَيْكَ
 حَقٌّ، وَلَا هِلِكَ عَلَيْكَ حَقٌّ».

“Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır ve ailenin de senin üzerinde hakkı vardır”¹⁵ buyurarak bir şeyler yapmaya gayret ederken bazı şeyleri de ihmal etmemeyi hatırlatmıştı. Yukarıdaki sözü iyi anlamak gerekmektedir.

Sürekli rutin işlerle uğraşan ve dinlenmeye fırsat bulamayan insanların işlerindeki performansı elbette ki düşecektir. Yaptığı işteki kalite de azalacaktır. Bu bakımdan “Dünya hayatı oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Müttakî olanlar için ahret yurdu muhakkak ki daha hayırlıdır. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?”¹⁶ âyetine baktığımız zaman Allah Teâlâ dünya hayatının zaten bir oyun ve eğlenceden ibaret olduğunu söylemektedir. İnsan bu oyun ve eğlence diyarında zaman

¹⁵ Hadisin tamamı şöyledir: Bütün seneyi oruçla geçirmeyi isteyen ve bunun hükmünü soran bir sahâbînin sorusu üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): “Allah katında orucun en âdil olanı senenin yarısı olan Dâvud (a.s.) orucudur. Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır, ailenin de senin üzerinde hakkı vardır.” Diye cevap vermiştir. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Tahkik: Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru'l-Hadis, (8 cüz), Kahire 1416 / 1995, c. VI, s. 356.

¹⁶ En'âm Sûresi: 6/ 32.

zaman mutlaka oyun ve eğlencenin içinde olur. Asıl olan oyun ve eğlencede olmak değil, oyun ve eğlenceye dalıp Allah'ı unutmamaktır. Müslüman'ın oyun ve eğlence vaktini de hayırlı işlerle ve güzel şeylerle değerlendirmesi çok önemlidir.

İsmâil-i Ankaravî: Biz dinlenme zamanlarımızda yaptığımız bazı işleri ibadet niyetiyle yaparız. Beş vakit namazın dışındaki gündelik yapmış olduğumuz işler de bizim için ibadet olur ve onlardan da sevap kazanırız. Dolayısıyla bu hadisle mûsikî dinlemek haram olmaz. Çünkü semâ' (müzik dinlemek) İmam Şafî, İmam Gazâlî, âlimlerin çoğuna ve Mevlevîlere göre lehv (boş ve lüzumsuz şey) değildir demektedir.¹⁷

Sonuç itibariyle yapılan bir işin ya dünyaya yahut da ahrete yarar bir tarafı olmalıdır. Ne dünyaya ve ne de ahrete yaramayan işlerden uzak durmak gerekir. Kişinin atıcılık gücünü ve yeteneğini artırması için ok ve yayıyla antrenman yapması da lehv kabul edilmemektedir. Bir insanın eşiyle vakit geçirmesi bile ibadet kabul edilen böyle bir dinde, niyet edildiği zaman daha birçok aktivitelerin de amel defterinde ibadet hanesine sevap olarak yazılabileceği unutulmamalıdır. Bu sebeple dînî kaynaklarımızda âlimin uykusu, câhilin ibadetinden üstün kabul edilmektedir. Dinlenme zamanını da hayırlı işleri tefekkür etmek ve ortaya insanlığın yararına bir şeyler

---

¹⁷ Ankaravî, a.g.e., yk. 23/a.

koyabilmek için zekâyı çalıştıranlar mutlaka bu amellerinin mükâfatını alacaklardır.

İnsanın ailesine ve çoluk çocuğuna zaman ayırması, onlara değer verip onlarla oynaması mutlu bir aile geleceği açısından çok önemlidir. Kendi ailesini ve çevresini terk edip evlilik müessesesini oluşturmak için gelen eşlerin mutlaka karşılıklı güzel sohbetlere ve birlikteliklere ihtiyacı vardır. Konuya sadece cinsellik açısından bakmamak lâzımdır. Bunu ihmal edenlerin evlilik gibi önemli bir sosyal toplum müessesesini devam ettirmesi düşünülemez.

HADİS: 30

كُلُّ لَهُوٍ بَاطِلٌ إِذَا شَغَلَهُ عَنِ طَاعَةِ اللَّهِ .

Bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber: “Allah’a itaatten alıkoyan her eğlence bâttır.”¹⁸ buyurmuştur.

Bu hadise baktığımız zaman bunun Buhârî gibi sağlam bir hadis kaynağında geçtiğini görüyoruz. Allah’a itaatten alıkoyan her ne olursa olsun bâtil olur. Kur’ân-ı Kerîm okumak bir ibadettir ama namaz saati geçiyor ve hâlâ Kur’ân okuyan kişi okumaya devam ediyorsa, bu tâli ibadeti, asıl olan başka bir ibadete engel yaptığı için o andaki Kur’ân okuyuşu bile bâtil olur. Çünkü vakit ile

¹⁸ El-Buhârî, *es-Sahih.*, a.g.e., İsti’zân: 52, c. VII, s. 144.

mukayyet olan namaz vakti geçiyor, o kişi Kur'ân okumayı sonra da yapabilir ama namazın vakti çıktığı zaman böyle bir Kur'ân kıraatinin bir anlamı olmaz. O halde her ne olursa olsun yapılan iş meşru bir iş de olsa, kişiyi Allah'ına karşı yapmak zorunda olduğu bir görevinden alıkoyuyorsa o şey bâtil olur.

Özellikle müzik ve enstrümanla meşgul olup, zamanın nasıl geçtiğinin farkına varmayanlar ve namazını kazaya bırakanlar, yapması gereken işlerini başka bir zamana veya güne tehir edenler bâtil ile uğraşıyorlar demektir. Yemek yemek insan için meşru bir harekettir ama namaz saati geçiyorsa yemeği kısa kesmek zorundadır, hatta çok aç değil ve akli yemekte kalmayacaksa önce namazını kılıp sonra da rahat rahat acele etmeden yemeğini yemelidir.

Müzik eğer ibadete engel olursa elbette ki bâtil olur. İbadete ve çalışmaya engel olmayan müzik niçin bâtil olsun ki. Mûsikînin kullanım amacı çok önemlidir.

Ankaravî bu hadis hakkındaki yorumunda: “Semâ’ (mûsikî dinlemek) bizi nasıl Allah’tan uzaklaştırırsın ki, bilâkis Allah ile meşgul kılmaktadır. Özellikle semâ’ rûhânîdir, kişinin ailesiyle oynaması nefsânîdir. Nefsânî

olan eğlence mübâh olur da, rûhânî olan eğlence nasılı mübâh olmaz ki”¹⁹ demektedir.

HADİS: 31

عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي رَزِينٍ عَنْ أَخِيهِ عَنْ لَيْثِ بْنِ أَبِي سُلَيْمٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَابِطٍ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ الْمُغَنِيَّةَ وَيَبِعَهَا وَثَمَنَهَا وَتَعْلِيمَهَا وَالِاسْتِمَاعَ إِلَيْهَا".

Hz. Aişe (r.a.)’nın rivâyet ettiği bir hadiste Peygamber (s.a.v.): “Şüphesiz ki Allah Teâlâ şarkı söyleyen câriyenin satılmasını, parasını ve onun eğitimini meslek haline getirmeyi haram kılmıştır.”²⁰

¹⁹ Ankaravî, a.g.e., yk. 23/a.

²⁰ Et-Tirmizî, a.g.e., Büyû’: 51, c. III, s. 579; Tefsîri Sûre: 32, c. V, s. 345-346. Ebû İsa bu hadîs “garîb” tir demiştir; İbn Mâce, a.g.e., Ticârât: 11, c. II, s. 733; Abdülhak b. Abdi’r-Rahmân b. Abdillâh el-Ezdî, İbnu’l-Hirât (v. 581), *Ahkâmu’l-Vustâ*, Tahkîk: Hamdi es-Selefi, Neşr: Mektebetü’r-Reşîd Li’n-Neşr ve’t-Tevzî’, (c. I-IV), Riyat 1416 / 1995, Bâb: Zikru buyû’i nehyi anhâ, c. III, s. 250. Saîd İbn Rezîn’in kardeşi Leys İbni Ebî Süleym’den yapmış olduğu bu isnad, bu iki kişinin meçhul oldukları için zayıf bulunmaktadır.

Burada kastedilen şarkıcı câriyeler, içki meclislerinde fâsiklar için şarkı söyleyen câriyelerdir. Bundan semâ'ın haram olduğu hükmü çıkarılamaz.²¹

Bu hadîsi İbn Hazm reddetmiştir. Çünkü râvi zincirinde bulunan Saîd b. Ebî Rezîn'in kardeşinden nakletmesini kabul etmemiştir. Ayrıca onun bu görüşünü Zehebî *Mîzân*,²² İbn Hacer *Lisân*²³ adlı eserlerinde desteklemişlerdir.²⁴

Aynı meâlde başka bir hadis Ebû Ümâme'den merfûan nakledilmektedir. Râvîler arasındaki İsmail b. Ayyaş'ı İbn Hazm zayıf olarak tenkit etmektedir.²⁵

Bu hadis şayet sağlam ve doğru olsaydı bunu iyi anlamak gerekirdi. İslâm Dînî hiçbir zaman sanata veya sanatsal faaliyetlere karşı çıkmamıştır. Ancak dinlenme ve eğlenme dışında müzik sanatının bir sektör haline getirilmesine doğru bakılmamıştır. Meselâ ileride 34

²¹ Ankaravî, a.g.e., yk. 22/a.

²² Şemsüddin Muhammed b. Ahmed Ez-Zehbî (v. 748); *Mîzânü'l-İ'tidâl Fî Nakdi'r-Ricâl*, (c. I-VIII), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1971, c. III, s. 199.

²³ Şihâbu'd-Dîn Ebi'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacerü'l-Askalânî, *Lisânü'l-Mîzân*, 1. Bsk., Matbaatü Meclisi Dâireti'l-Meârif En-Nizâmiyyeti'l-Kâineti fi'l-Hind, (6 cilt 3 mücelled), Haydarabat 1329-1331, c. III, s. 29.

²⁴ İbn Hazm, *Risâletun fî Ğinâi'l-Mülehhî e Mubâhun huve em Mahzûrun*, Resâilu İbn Hazm el-Endulusî, Tahkîk: Dr. İhsan Abbas, 2. Baskı, Beyrut 1987, s. 421.

²⁵ İbn Hazm, a.g.e., s. 423.

numaralı hadiste geleceği üzere başka birçok iş alanı varken, kolayına kaçarak²⁶ para ve maişet kazanma için uygun bir iş olarak görülmemiştir denilmektedir. Her ne kadar kendisinden söz edilen hadis İbn Hazm tarafından reddedilmiş olsa da bunu kaynak edinip ona göre hüküm verenler olmuştur. Bu konu gerçekten çok düşündürücüdür. Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında çeşitli nedenlerle huzurunda def çalınması ve şarkı söylenmesine karşı çıkmamış ve bunları reddetmemiştir. Bunlar içerisinde 24 numaralı hadiste geçtiği üzere:

Kadın'ın biri Resûlullah (s.a.v.)'e gelmişti. Resûlullah Hz. Aişe'ye: Bunu tanıyor musun? diye sormuş, o da hayır, Yâ Resûlallah diye cevap vermişti. Bunun üzerine Resûlullah, bu falanın müğanniye (kayne = şarkıcı)'sidir, sana şarkı söylemesini arzu eder misin? demiş, o da evet, demişti. Resûlullah, öyleyse ona bir tabak ver, demiş, bunun üzerine kadın tabağı def gibi çalarak şarkı söylemeye başlamıştı. Onun şarkısını dinleyen Hz. Peygamber: “*Bunun burnunun deliklerine*

---

²⁶ Aslında burada “mesleğin kolayına kaçarak” ifadesine katılmak mümkün değildir. Ses eğitimi almak veya bir müzik âleti çalmak öyle kolay elde edilen bir sanat değildir ki, bu meslekten geçimini kazananların “kolaycılık” ile suçlanmasına hak verelim. Öğrenme aşamasında sadece bir sesin bemollü veya diyezli haline saatlerce üşenmeden bıkmadan bir müzisyen parmak basmakta ve bunun gürültüsüne tahammül etmektedir. Eğer böyle bir mantık doğru olsaydı, evimizde meydana gelen bir elektrik, su veya doğalgaz arızasını, ustasının beş dakika gibi bir zamanda halletmesine bir sürü para vermememiz gerekirdi.

*şeytan üflemiş.*²⁷ diyerek kadının okuyuşuna takdirlerini açıklamış oluyorlardı.

Bu olayda bahsedilen kadın şarkıcı, bunu meslek olarak icra eden bir kimsedir. Eğer bu meslek zinâ, hırsızlık, cana kıyma ve daha başka haram olan fiiller gibi âdî bir iş olsaydı Resûlullah ne kendisi bu kadını dinler ve ne de Hz. Aişe'ye dinletirdi. Bu olaya, içinde bulunduğu ümmetin ve gelecek ümmetlerin günlük yorgunluklardan kurtulma ve dinlenme faslı olarak bakabilen Hz. Peygamberin bu uygulaması biz insanlar için bir rahmettir. Eğer bu konuda katı davransaydı bugün bizim herhangi bir nedenle rast geldiğimiz ve çoğu zaman da beğenip dinlediğimiz kadın ve erkek şarkıcılardan kazanacağımız günâhın ve sorumluluğun haddi hududu olmazdı. Buna ne kadar kişi riayet edebilirdi. Şayet bu konu da aynen içki, kumar ve zinâ konusu gibi sıkı tutulsaydı ve Hz. Peygamber bu konuda tolerans göstermeseydi evvela onun zamanında büyük bir sıkıntı olduğu gibi, günümüzde de felâket olurdu. Kanaatimizce ümmetin takatini aşan konularda Cenâb-ı Hak insanlığa kolaylık sunduğu gibi, O'nun Yüce Resûlü de ümmetine rahmet olmuştur.

Bu şarkıcıları dinleyenler ne niyetle dinlerler ve okuyucularda neler temaşa ederler onların sorumluluğu dinleyenlere aittir. Günümüzde erkekler gibi ve hatta onlardan daha güzel eğitilmiş seslerle Kur'ân okuyan

---

²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. III, s. 449.

kadınlar vardır. Bunlar şarkı okumuyorlar. Bunların okuyuşlarından cinsellik adına etkilenen ve rahatsız olan kişiler internet ortamında feryad ü figan edip durmaktadırlar. Demek ki bu insanlar Hz. Peygamberin meclislerinde bulunsalar, oradaki kadınları görseler, O'nun dinlediği şarkıları ve türküleri dinleselerdi, Ya Hz. Peygamber (s.a.v.)'i takvaya davet ederler veya bu nasıl Peygamber deyip çekip giderlerdi.

İslâm Hukukçuları bu konularda Hz. Peygamberin uygulamalarından çok, ümmetin yanlışlıkla içine düşeceği tehlikeleri önleme amacıyla katı kurallar getirmiş ve taviz vermemişlerdir. Gerçekten de günümüzde bazı Müslümanların sınır bilmeyen aşırı serbestlikleri onları Cehennem kapısına hatta gayyasına götürecek kadar ileri götürmektedir. Fakihlere göre bu konuda gösterilecek olan toleransın arkası çok fazlasıyla geleceğinden, kimse Hz. Peygamber uygulamalarını göstererek de bu milleti aşırılığa sevk edemeyecektir.

HADİS: 32

عَنِ الْحَارِثِ بْنِ نَبْهَانَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْحَارِثِ
عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ عَنِ الْمُغَنِّيَاتِ وَعَنِ النَّوَاحَاتِ وَعَنْ شِرَائِهِنَّ
وَبَيْعِهِنَّ وَالتِّجَارَةِ فِيهِنَّ قَالَ كَسِبُهُنَّ حَرَامٌ.

” Hz. Ali (r.a.)’den rivâyet olunmuştur ki o şöyle demiştir: “Resûlullah beni, şarkıcı kadınların ve cenâzelerde ağlayan (Nâiha)’ların alımından satımından ve onların ticaretinden nehyetti ve (bana) onların kazancının haram olduğunu söyledi.” Hadis senedindeki el-Hâris b. Nebhân hakkında İbn Hazm, onun hadisi alınmaz demektedir.²⁸

Bu hadisin anlamına baktığımız zaman çok ciddi bir durumdan bizleri sakındırmaktadır. Ancak “haram” konusu devreye girince Bu husus ya Allah’tan gelen bir emirle veya Resûlullah’tan gelen bir mütevâtir bir nehiyle veya açıklamayla olabilir.

Hadis diye nakledilen bu habere dikkat nazarı ile bakacak olursak, bu hadisin sözleri Müslüman’ın hoşuna gidebilecek bir haber ama ne yazık ki Hz. Peygamber’e

²⁸ Ebu’l-Fadl Ahmed Ahmed b. Ali b. Muhammed b Haceru’l-Askalânî (v. 852), *El-Metâlibü’l-Âliye bi-Zevâidi’l-Mesânidi’s-Semâniye*, Tahkîk: Risâletun İlmiyyetun kuddimet li_câmiati’l-Îmâm Muhammed b. Suûd, Neşr: Dâru’l-Âsıme, (c. I- XIX), Suûdiyye, H. 1419, Bâbu’s-Sına’ ve kesbuhum, c. VII, s. 196. İbn Hazm, a.g.e., s. 427.

ulaşmayan bir haber. Ayrıca piyasada şarkıcı kadınları pazarlayan bir sektör var. Bu işle uğraşmak akliselim bir Müslüman'ın işi değildir. Meseleye bu açıdan baktığımız zaman söylenen şeyler boş ve yalan da değil ama bu sözler Hz. Peygamberin sözü de değildir. Bu hadisi sağlam olmadığı halde bunu doğru sayıp onunla amel etmek için kabul etmemiz durumunda da arkasından çok büyük yükümlülüklerin geleceği açıktır.

حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ فَرَاهِيحَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ
الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «النَّظَرُ إِلَى الْمُغَنِّيَةِ حَرَامٌ
وَعِنَاؤُهَا حَرَامٌ وَتَمْنُهَا حَرَامٌ».

Hadis olarak nakledilen bir haberde Resûlullah'ın: “Şarkıcı kadına bakmak haram, onun söylemesi haram ve parası da haramdır.” buyurduğu haber verilmektedir. Hadisi Yezid b. Abdilmelik en-Nevfilî rivâyet etmiştir ki, İbn Hazm bu şahsın metrûkü'l-hadîs (hadis rivâyeti kabul edilmeyen kişi) olduğunu ve onun kötü şeyler rivâyet ettiğini söylemektedir.²⁹

²⁹ İbn Hazm, a.g.e., s. 427.

Daha doğrusu bu rivâyetlerin arkasında bir sıkıntı olduğu görülüyor. Bunlar Emevîler döneminde işret meclislerindeki kadın şarkıcıları, müzisyenleri ve onların ahvalini yansıtmaktadır. Tabii ki müzik bu kadar amacından ve mecrasından saptırılırsa olacağı budur.

HADİS. 33

وَرَوَى جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «كَانَ إِبْلِيسُ أَوَّلَ مَنْ نَاحَ، وَأَوَّلَ مَنْ غَنَّى».

Hadis olarak nakledilen bir haberde: “Bağırıp çağırانların ve teğannî edenlerin evveli şeytandır.”³⁰

Ankaravî bu hadîs hakkında görüşünü belirtirken: “Bu problem değil, çünkü bu hadîsten, Dâvud (a.s.)’ın çağırısı ve günâhkârların kusurları sebebiyle Allah’a yalvarıp yakarışları istisnâ edilmiştir. Bundan başka

³⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Muhammedü’l-Abdûrî el-Fâsî, el-Mâlikî, İbnü’l-Hâc, *Medhal*, Neşr: Dâru’t-Türâs, (c. I-IV), Ysz., Tsz., Tevkîru’-Selef li’l-Mesâcid, c. III, s. 102; Irâkî bu hadîs için, onu aslen Câbir hadisi olarak bulamadım. Sâhibu’l-Firdevs onu Ali b. Ebî Tâlib hadisi olarak zikretmiştir demektedir. Bkz. Zeynu’d-Dîn Ebi’l-Fadl Abdirrahîm b. El-Huseyn el-İrâkî, *el-Muğnî an Hamli’l-Esfâri fî Tahrîci mâ fi’l-İhyâi Mine’l-Ahbâr*, (İhyâu Ulûmi’d-Dîn) Arapça baskı, c. II, s. 285.

câriyelerin Hz. Muhammed'in Medîne'ye gelişinde söyledikleri nağmeler ve yine onun evinde iki câriyenin bayram günü teğannî ettikleri gibi, mendûb ve mübâh olan duyguları tahrîk etmek amacıyla söylenen nağmeler de bundan istisnâ edilmiştir³¹ demektedir.

Hadîs olarak nakledilen İbn Ömer'in bir sözünde: *“Dikkatli olun ey Ümmet-i Muhammed! Allah sizi, içinde muğannî (şarkıcı) bulunan günahkâr bir kavmi dinleyenlerden kılmasın!”*³²

Ankaravî, İbn Ömer'in bu sözünün, mûsikî olması cihetinden haramlık ifade etmediğini söyleyerek, onların günahkâr olmaları, semâ'larında³³ şehvetlerinin galip gelmesinden, Allah'a kavuşma veya Kâbe'yi ziyaret edebilme özleminden kaynaklanmayıp, mücerret olarak eğlenme³⁴ amacından ortaya çıktığı için, hallerine izâfetle

³¹ Ankaravî, a.g.e., yk. 22/a.

³² İbn Ömer'in bu sözü veya buna benzer bir hadis kaynaklarda bulunamamıştır.

³³ سَمِعَ يَسْمَعُ سَمَاعًا Semâ' kelimesi Arapça'da dinlemek demektir, özellikle mûsikî dinlemede kullanılan bir terimdir. Parçadaki anlamı ise “Mûsikî dinlemelerinde” demektir.

³⁴ Aslında sırf eğlenmek ve dinlenmek amacıyla yapılan mûsikî niçin haram olsun ki? Ankaravî'nin bu konuda *Hüccetu's-Semâ'* adlı risâlesinde bazı tutarsız açıklamaları vardır. İnsanın daha iyi ibadet yapabilmesi, işine zevkle gidebilmesi için iyi dinlenmiş olması gerekir. Meseleye bu açıdan baktığımız zaman, haram olan bir eylemi yapmadıkça, mücerret olarak eğlenmenin haram olarak nitelendirilmesi doğru değildir. Çünkü bunlar mübâh olan

bunların semâ'ları da münker ve yasaklanmış olur³⁵ demektedir.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَمْرِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ بِحُصِّصٍ وَيَزِيدُ بْنُ
عَبْدِ الصَّمَدِ أَخْبَرَنَا عُيَيْدُ بْنُ هِشَامِ الْحَلَبِيِّ هُوَ أَبُو نَعِيمٍ
أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ مُحَمَّدِ
بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ جَلَسَ إِلَى قِيَنَةٍ فَسَمِعَ مِنْهَا صُبَّ
فِي أُذُنَيْهِ أَلَا نُكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ"

“Kim bir ses sanatkârı câriyeyi dinlerse kulağına (kıyâmet gününde) eritilmiş kurşun dökülür.”³⁶ İbn Hazm, bu hadisin felâketle dolu olduğunu, çünkü bu hadiste birçok bilinmeyen kişi var olduğunu söylemektedir. Ayrıca hadisteki Ebû Naîm, İbn Kayserânî'nin kayıtlarda

---

işlerdendir. Yemek yemek, su içmek, uyumak vs. gibi. Yeter ki bu işlerde aşırılığa gidilmemiş olsun. Bir de Haram kelimesi bir takım sorumluluklar getirir. Öyle rastgele her önüne gelen şeye haram veya helâl kelimelerini kullanmak çok tehlikelidir. Müslüman'ın bunlardan uzak durması gerekir.

³⁵ Ankaravî, a.g.e., yk. 23/b.

³⁶ İbnü'l-Hirât; *Ahkâmu'l-Vustâ*, a.g.e., c. IV, s. 244.

Ubeyd b. Muhammed olarak bilinmekte olduğunu, bu şahsın hadis rivâyetinde zayıf olduğunu ve İbnu'l-Mubârek'e de ulaşmadığını söyleyerek bu hadisi garîb bulmuştur.³⁷

Hadis diye nakledilen bu haberlerin hepsi Hz. Peygamber'in uygulamalarına terstir. Böyle asılsız haberlere sağlammış gibi değer verilir veya üzerinde yorum yapılırsa o zaman bunun arkası bitmez. Yanlışla doğru birbirine karışır gider. Kaynaklarda sağlam rivâyetle nakledilmeyen sözleri, Hz. Peygamber'in sözüymüş gibi kâle alıp değerlendirmeye kalkmak yanlış olur. Bu bakımdan her hangi bir konuda hadis diye nakledilen bir haberin öncelikle gerçekten hadis olup olmadığı tespit edilmelidir. Sağlam bir hadis, Hz. Peygamber'in uygulamaları ile çelişemez.

Hz. Peygamber çeşitli meclislerde şarkıcı kadınlardan türküler dinlemiştir. Şayet yukarıda hadis diye nakledilen “*Kim bir ses sanatkârı câriyeyi dinlerse kulağına (kıyâmet gününde) eritilmiş kurşun dökülür.*” sözü doğru olsaydı, o zaman Peygamber şarkı söyleyen kadın ve câriyeleri dinlemez ve bunu günâh sayar ve ashabına da bu hatayı işlememelerini emrederdi. Bu bakımdan bizzat Hz. Peygambere ulaşmayan ve O'nun sözü olmayan haberler üzerinde yorum ve açıklama yapmak gereksizdir.

---

³⁷ İbn Hazm, a.g.e., s. 425.

HADİS: 34

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، فَجَاءَهُ عَمْرُو بْنُ قُرَّةَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ كَتَبَ عَلَيَّ الشَّقْوَةَ، فَمَا أُرَانِي أُرْزَقُ إِلَّا مِنْ دُفْيِ بَكْفِيِّ، فَأَذَنْ لِي فِي الْغِنَاءِ فِي غَيْرِ فَاِحِشَةٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: "لَا أَدْنُ لَكَ، وَلَا كَرَامَةَ، وَلَا نِعْمَةَ عَيْنٍ، كَذَبْتَ."

Saffân b. Ümeyye'den rivâyet edilmiştir ki o: biz Resûlullah (s.a.v.)'in yanında oturuyorduk. Amr b. Kurre geldi ve: Ey Allah'ın Peygamberi, şüphesiz ki Allah benim kısmetsizliğimi takdir etti, rızkımı ancak defim ve avucum ile kazanıyorum, ifrata kaçmaksızın benim şarkı söylememe müsaade et dedi. Resûlullah: "Sana izin yoktur, bu işte hayır da yoktur, bu nimet de değildir." buyurdu. Bu hadis İbn Mâce'nin *Sünen*'inde geçmesine rağmen, râvi senedindeki Yahya b. El-Ala' güvenilir (sika)

değildir fakat yine de bu hadisi kaynak olarak kullananlar vardır.³⁸

Bu haberi doğru kabul etmek mümkün değildir. Bu habere birkaç yönden cevap vermek mümkündür.

- 1- Öncelikle Amr b. Kurre Allah'a iftira ederek *“benim kısmetsizliğimi takdir etti, rızkımı ancak defim ve avucum ile kazanıyorum”* demek suretiyle peşinen Allah'ın ona zulmettiğini ifade etmiştir. Bu doğru değildir ve Müslüman inancı da değildir. *“Rızkımı ancak defim ve avucum ile kazanıyorum”* diyerek def çalarken beraberinde şarkı söylemeyi sanki çok kolay becerilip yapılabilen bir iş olarak göstermektedirler. Halbuki bu sanatı hatasız icra edebilmek için günlerce egzersiz yapmak gerekmektedir. Resûlullah böyle emekle elde edilebilen bir işi hafife almamaktadır ve aksine İslâm Tarihine

---

³⁸ İbn Hazm, a.g.e., s. 427. Burada şöyle bir yoruma ihtiyaç duymaktayız. Müsikî sanatı kolay maişet kazanma yolu olarak değerlendirilir. Gerçekten de öyle midir? Böyle bir soruyu, bu sanata yıllarını veren insanlara sormak lazımdır. Saatlerce aynı nağme üzerinde uğraşan kişiler acaba bunu meslek haline getirince kolaydan mı para kazanıyorlar? Bunlar üzerinde müstakil çalışmalar yapmak gerekir. Müsikî sanatında icracılık veya hocalık yapanların kazandıkları para helâl değildir demek acaba gerçeklere ne kadar uygun olur veya böyle bir fetva insanları ne kadar tatmin eder yahut da bu felsefeyle sanata ne kadar değer verilmiş olur, bu düşünceye sahip toplumlarda sanatsal faaliyetler ne ölçüde yayılır, bunları ciddi bir şekilde araştırmak gerekmektedir. B.A.

baktığımız zaman sanatçıları hep takdir eden sözler kullanmıştır. O, hiçbir yerde emek ve gayret mahsulü olan işleri inkâr etmemiş, hafife almamış ve bunlarla uğraşanları da kınamamıştır. Ayrıca Resûlullah müzisyenlerden ilk defa Amr b. Kurre ile karşılaşmamış, ondan önce daha niceleri ile aynı mecliste bir araya gelmiştir. Bu işte hayır yoksa niye Hz. Aişe'ye³⁹ “...düğünde kadınları eğlendirecek bir muğanniye yok mu idi, bir muğanniyenin türkü veya şarkı söylemesi Ensar'ın çok hoşuna gider” şeklinde bir sözü niçin söylemiştir. Şayet yapılan icraat lanetlik bir iş olsaydı Hz. Peygamber Hz. Aişe'ye (r.a.)'a böyle bir sözü söylemezdi.

- 2- “Sana izin yoktur, bu işte hayır da yoktur, bu nimet de değildir.” Sözü de yine Hz. Peygamber'in uygulamalarına ters düşmektedir. Toplumda iş bölümü vardır. Dine ters düşmeyen meslekleri icra etmek için farklı yeteneklere sahip insanlar gerekmektedir. Bir kimseye yetenek ve maharetiyle ilgili bir işi “...bunda hayır yoktur...” diyerek kim engelleyebilir ki. Kaldı ki eğer bu icraatta hayır yoksa o zaman Hz. Peygamber başka yerlerde niçin def çalıp şarkı söyleyen kadınları dinlemiştir. Başka yerde hayır olan bir husus, diğer bir yerde nasıl şer ve

---

³⁹ Bkz. Birinci Bölüm 18 numaralı hadis.

lânetlik bir iş olur. Burada müzik işine bir sektör olarak bakılması yasaklanıyorsa, o zaman her yerde aynı tavır gösterilmesi gerekirdi. Bundan anlıyoruz ki Hz. Peygamber (s.a.v.)'in diğer uygulamaları doğru ama bu haber O'nun uygulamalarına zıt olan bir durumdur.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، فَاَنْطَلَقَ بِهِ إِلَى ابْنِهِ إِبْرَاهِيمَ، فَوَجَدَهُ يُجُودُ بِنَفْسِهِ، فَأَخَذَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَوَضَعَهُ فِي حِجْرِهِ فَبَكَى، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: أَتَبْكِي؟ أَوْلَمْ تَكُنْ نَهَيْتَ عَنِ الْبُكَاءِ؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنْ نَهَيْتُ عَنْ صَوْتَيْنِ أَحْمَقَيْنِ فَاجْرَيْنِ: صَوْتِ عِنْدَ مُصِيبَةٍ، حَمَشِ وَجُوهِ، وَشَقِّ جُيُوبٍ، وَرَنَّةِ شَيْطَانٍ.

Hadis olarak rivâyet edilen bir haberde Resûlullah'ın şöyle buyurduğu nakledilmektedir: “İki ahmak ve günâhkâr sestten menedildim. (Birincisi) musibet anındaki

bağırıp çağırma, (diğeri de) oyun ve eğlence esnasındaki nağmeden ve şeytanın mizmarlarından.”⁴⁰

Bu hadisi Câbir rivâyet etmiştir. İbn Hibbân bu hadisi kabul etmemiş ve râvisi hakkında: Berbat bir hafızası vardı, çok evhamlı ve fâhiş hataları vardı, vehimler üzerine haberler nakleder ve zan üzere konuşur, dolayısıyla onun rivâyet ettiği hadisler terk edilmiştir demiştir.⁴¹ Aynı hadis az değişiklikle: “*İki mel’un sestem menedildim...*” şeklinde de rivâyet edilmektedir. Böyle ve bunlara benzer bir hadis kaynaklarda bulunamamıştır.

Eğer bu hadis doğru ve gerçek olsaydı, o zaman mûsikî de haramlar arasında açık bir âyetle belli olurdu. Şayet bu durum sadece Hz. Peygamber’e ait bir yasaklama olsaydı yine Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Peygamber’e hitaben yasaklanması gerekirdi. Dolayısıyla zan ve tereddütle bir şey haram olmaz ve yasaklanmaz.

Abdülmelik b. Hubeyb’ e isnat edilen bir hadiste Hz. Peygamber’in şöyle buyurduğu nakledilmektedir: “*Şarkıcının kulağı şeytanın elindedir, onu susuncaya kadar titretir.*”

---

⁴⁰ Muhammed b. îsâ b. Sevre b. Mûsa b. ed-Dahhâk, et-Tirmizî (v. 279, Tahkîk: Beşşâr Avvâd Ma’rûf, Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, Beyrut 1998, Hadis: 1005, Bâbu mâ câe fi’r-ruhsati fi’l-bükâi, c. II, s. 319.

⁴¹ İbn Hazm, a.g.e., s. 425-426.

İbn Hazm, Abdülmelik b. Hubeyb'in bütün hadislerini "felâket" olarak nitelendirmiş ve kabul etmemiştir.⁴² Biz de müzik sanatı üzerinde çalışan bir ilâhiyatçı ve müzik hocası olarak deriz ki insanın ses çıkaran azası kulağı değil, gırtlığıdır. Neden şarkıcının gırtlığı değil de kulağı şeytanın elindedir. Kulağı titretmekle ses çıkmaz, boğazı titretmekle ses çıkar ve yayılır.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
 وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ لَا تَنْقُضِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَتَّى يَقَعَ بِهِم
 الْحَسْفُ وَالْقَذْفُ وَالْمَسْحُ، قَالُوا: وَمَتَى ذَاكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ قَالَ:
 إِذَا رَأَيْتِ النِّسَاءَ رَكِبْنَ السَّرُوجَ وَكَثُرَتِ الْقَيْنَاتُ وَفَشَّتْ
 شَهَادَةُ الزُّورِ وَاسْتَعْنَى الرَّجَالُ بِالرِّجَالِ وَالنِّسَاءُ بِالنِّسَاءِ.

"Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah o kimselerin başlarına taş yağdırmadan ve onları yerin dibine sokmadan kıyamet kopmayacaktır." Orada bulunan birisi: Anam babam sana fedâ olsun, bu ne zamandır Yâ Resûlallah diye sordu. Resûlullah: Kadınların eğerlere bindiklerini, şarkıcıların çoğaldığını ve yalan yere şahitliğin yapıldığını, erkeklerin erkeklerle,

⁴² İbn Hazm, a.g.e., s. 423, Hadis: 6

kadınların kadınlarla yetindiklerini gördüğün zamandır.” buyurdu.⁴³

Hadisi Süleyman el-Yemâmî Ebû Hüreyre’de nihayet bulan bir senette rivâyet etmiştir. Buhârî, El-Yemâmî’yi “munkeru’l-hadîs = hadisi kabul edilmeyen” olarak kabul etmiştir.⁴⁴ Bu haber de tezatlarla doludur.

- 1- Kadınların eğerlere bindikleri zaman yani bir binek hayvanını veya arabayı sürdüğü zaman. Bir defa bu bahsedilen husus kadınlar için bir ayıp ve kusur olsaydı Hz. Peygamber kadınları bu işten men ederdi. Kadınlar Hz. Peygamber zamanında da at, deve ve diğer ulaşım hayvanlarına binmişlerdir.
- 2- Şarkıcıların çoğalması meselesine gelince, bunlar da Hz. Peygamber zamanında çok olan kişilerdi. Hemen hemen her yerde ve mecliste şarkı, türkü söyleyen, şiir ve gazel okuyan insanlar bulunabiliyorlardı. Hz. Peygamber hiçbir yerde bu sanatla uğraşanları zemmetmemiş, kötölememiş ve yermemiştir. Hatta tam aksine onları Arap dilinin kullanımına

---

⁴³ Ebû Bekr Ahmed b. Amr’ibni Abdilhâlık el-Bezzâr (v. H. 292), *Müsnedü’l-Bezzâr = Bahru’z-Zuhhâr*, Tahkîk: Mahfûzu’r-Rahmân Zeynullah, Âdil b. Sa’d, Sabri Abdu’l-Hâlık, Neşr: Mektebetü’l-Ulûm ve’l-Hikem, 1. Bsk., (c. I- XVIII), Medine 1988- 2009, Bâb: Müsnedü Ebî Hamze Enes İbni Mâlik, c. XV, s. 220.

⁴⁴ İbn Hazm, a.g.e., s. 426, Hadis: 1.

göre, geleneklerde geçen kelimeler ve nüktelerle övmüştür, methetmiştir, sanatlarını takdir etmiştir.

- 3- Yalan yere şahitliğin yapılması meselesine gelince bakınız bu haramlar ve büyük günâhlar arasında var olan ve zikredilen bir husustur. Çok büyük bir vebâli vardır. İki tane mübah olayı bir haram ve günahla karıştırdığınız zaman, onu da lekelemiş olursunuz. İşte Hz. Peygamber'in sözünü naklediyorum diye O'na iftiralar böyle yapılmakta ve söylemediği sözler O'na böyle atfedilmektedir.

HADİS: 35

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا فَعَلْتَ أُمَّتِي خَمْسَ عَشْرَةَ خِصْلَةً حَلَّ بِهَا الْبَلَاءُ فَقِيلَ: وَمَا هُنَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: إِذَا كَانَ الْمَغْنَمُ دُولًا، وَالْأَمَانَةُ مَغْنَمًا، وَالزَّكَاةُ مَغْرَمًا، وَأَطَاعَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ، وَعَقَّ أُمَّهُ، وَبَرَّ صَدِيقَهُ، وَجَفَا أَبَاهُ، وَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ فِي

الْمَسَاجِدِ، وَكَانَ زَعِيمُ الْقَوْمِ أَرْدَلَهُمْ، وَأَكْرَمَ الرَّجُلُ مَخَافَةَ
 شَرِّهِ، وَشُرِبَتِ الْخُمُورُ، وَلُبِسَ الْحَرِيرُ، وَاتُّخِذَتِ الْقَيْنَاتُ
 وَالْمَعَارِفُ، وَلَعَنَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَوْلَهَا، فَلْيَرْتَقِبُوا عِنْدَ ذَلِكَ
 رِيحًا حَمْرَاءَ أَوْ خَسْفًا وَمَسْخًا.

Ali b. Ebî Tâlib'den rivâyet edilmiştir. Resûlullah buyurdu ki: “Ümmetimde on beş haslet olursa onlara belâ nâzil olur. (Orada bulunanlar) "Ya Resûlallah, onlar nelerdir?" diye sorduklarında Resulûllah şöyle buyurdu: “*İnsanlar serveti elden ele devrettiklerinde (müstahak olan kimselerden esirgediklerinde), emâneti ganimet bildiklerinde, zekâtı zarar saydıklarında, erkek hanımına itaat edip annesine karşı geldiğinde, (arkadaşlarıyla iyi geçinip) babasına zulmettiğinde, câmide sesler yükseldiğinde, aşağılık kimseler toplumu yönettiğinde, kişiye şerrinden korkularak ikram edildiğinde, (erkek tarafından) ipek elbise giyildiğinde, şarkıcı kadın ve çalgı âletleri edinildiğinde, ümmetin sonradan gelenleri öncekileri lânetlediklerinde, bunları yaptıklarında üç belâyı beklemelidirler: kırmızı (sam) yelinin esmesini,*

*insanların meshedilmesi (hilkatlerinin değişmesini) ve toplumun çözülmesini.*⁴⁵

Bu hadisin senesinde bulunan Ebu'l-Mürçâ el-Ceylânî, Ahmed b. Saîd, Muhammed b. Kesîr el-Humusî, Ferec b. Fudâle gibi birçok kişinin kim oldukları bilinmediklerinden İbn Hazm bu hadisi reddetmiştir.⁴⁶

Kaldı ki bu hadis, kıyâmet vaktinin yakınlığına dair alâmetleri belirten bir hadis olarak bilinmektedir, mûsikîyi bir sanat olarak yasaklayan hadis değildir. Dolayısıyla Resûlullah'tan rivâyet edilen kaynağı ve rivâyeti sağlam hadislerle çeliştiğinden bunun üzerinde daha fazla konuşmaya gerek duymuyoruz.

HADİS: 36

عَنْ كَيْسَانَ مَوْلَى مُعَاوِيَةَ قَالَ خَطَبَ مُعَاوِيَةُ النَّاسَ
فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ
تَسْعٍ وَأَنَا أَنْهَى عَنْهُنَّ النَّوْحَ وَالشَّعْرَ وَالتَّبْرُجَ وَالتَّصَاوِيرَ
وَجُلُودَ السَّبَاعِ وَالْغِنَاءِ وَالذَّهَبِ وَالْحَرِيرِ وَالْحَدِيدِ.

⁴⁵ Tirmizî, *es-Sünen*, Tahkîk: Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, (c. I- VI), Beyrut 1998, Hadis: \2210Bâbu mâ câe fi alâmeti hulûli'l-meshi, c. IV, s. 64.

⁴⁶ İbn Hazm, a.g.e., s. 421.

Muaviye'den nakledilen bir hadiste, Resûlullah dokuz şeyden menetmiştir, ben de sizleri bunlardan menediyorum: “ *Ölünün arkasından dövünmek feryat etmek; şiir; kadının süslenerek çekiciliğini artırması; resim yapmak; vahşi hayvanların kürklerini giymek; mûsikî; (erkekler için) altın, ipek giymek ve demir yüzük takmak.*”⁴⁷

Bu hadiste kim olduğu bilinmeyen Keysân olduğu için İbn Hazm kabul etmemiştir. Ayrıca İbn Hazm, Muhammed b. Muhâcir zayıftır. Muhammed b. Muhacir isminde altı kişi olduğu için bunlardan hangisidir belli değildir. İbn Hazm'ın bunlardan hangisini zayıf olarak nitelendiği de belli değildir.⁴⁸

HADİS: 37

عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَيْشْرِبَنَّ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي الْحَمْرَ، يُسْمُونَهَا

⁴⁷ Muhammed b. İsmâil b. İbrahim Ebû Abdillâh el-Buhârî, *Târîhu'l-Kebîr*, Neşreden: Dâiretü'l-Meârif, (8 cüz), Haydarabat, Tsz. cüz. 7, s. 234.

⁴⁸ İbn Hazm, a.g.e., s. 422, Hadis: 3

بِغَيْرِ اسْمِهَا، يُعْرَفُ عَلَى رُؤُوسِهِمْ بِالْمَعَارِفِ وَالْمُغْنِيَّاتِ،
يُخَسِّفُ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ، وَيَجْعَلُ مِنْهُمْ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ".

Ebû Mâlik el-Eş'arî'den rivâyet edilmiştir ki Resûlullah (s.a.v.): “*Ümmetimden bazı insanlar içkiyi başka bir isim vererek içecekler, onların yanı başlarında çalgılar çalınır ve şarkıcı kadınlar şarkı söyler, Allah onları yerin dibine geçirir.*”⁴⁹ Buyurmuştur.

Hadis Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ve biraz daha değişik şekilde İbn Mâce *Sünen*'inde geçmektedir. Hadisin râvi zincirinde Muaviye b. Salih olduğu için İbn Hazm onun hadisini zayıf olarak nitelemiş ve kabul etmemiştir. İbn Hazm, yine râviler arasında bulunan Mâlik b. Ebî Meryem'in kim olduğu bilinmiyor diyerek bu hadisi reddetmiştir.⁵⁰

Bu hadisin rivâyet bakımından doğru ve sağlam olması durumunda hiç tereddüt etmeden şunu söyleyebiliriz ki burada içki içme fiili nasla haramlığı sabittir. Böyle haram oluşunda hiç şüphe bulunmayan bir işin yanında yapılacak bütün icraatlar ve davranışlar onun

⁴⁹ İbn Mâce, (Ebû Abdillâh) Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni; *Sünenü İbn Mâce*, Tahkik: Şuayb el-Arnaûd, Neşr: Dâru'r-Risâle el-Âlemiyye, (c. I-V), 1. Bsk., 1430 / 2009, Bâbu'l-Ukubât, c. V, s. 151.

⁵⁰ İbn Hazm, a.g.e., s. 425, Hadis: 11.

hükümünü alacaktır. İçkiyi gösterip de müzik âletlerine veya şarkıcılara vurulmaya çalışılması ise konunun saptırılmasından başka bir şey değildir. Çünkü Hz. Peygamberin huzurunda şarkıcı ve def icracısı kadınlar mûsikî faaliyeti yapmış ve O'nun huzurunda icray-ı sanat etmişler ve Resûlullah onları bu uygulamalarından dolayı kınamamış ve onları bu işi yapmaktan da men etmemiştir. Kısaca bu ve bunun gibi uydurma haberleri mûsikî aleyhine delil kabul ederek bunlarla müzik sanatını haram saymak mümkün değildir.

HADİS: 38

وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
عَلَيْهِ السَّلَامُ لَيَبِيَّتَنَّ قَوْمٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى أَكْلِ وَشُرْبِ وَلَهُوٍ
وَلَعِبٍ ثُمَّ لَيَمَسَّخَنَّ قَرْدَةً وَخَنَازِيرَ وَلَيَضْبِيَنَّ أَقْوَامًا مِنْ أُمَّتِي
حَسْفٌ وَقَذْفٌ بِاتِّخَاذِهِمُ الْقِيَانَ وَشُرْبِهِمُ الْخُمُورَ وَصَرْبِهِمُ
بِالدُّفِّ وَلُبْسِهِمُ الْحَرِيرِ.

Ebû Ümâme (r.a.) 'dan rivâyet edilmiştir ki Resûlullah (s.a.v.): "Ümmetimden bazı topluluklar yemek,

içmek ve lehv (çalğı) ile geceleyeceklerdir ki sonra maymunlar ve domuzlar olarak sabahlayacaklardır. Bunların, Allah'ın üzerlerine taş yağdırdığı ve yerin dibine soktuğu topluluklardan olmalarının sebebi, şarkıcı kadınlar tutmaları, içkileri içmeleri, def çalmaları ve ipek (elbise) giymeleridir...’’⁵¹

Bu hadiste ismi zikredilmemiş kişi vardır ki o da hadisi kabul edilmeyen Ziyâd b. Ziyâd el-Cassâs'tır.⁵² İçkili sefâhat ve sefâlet âlemlerini tasvir eden bu hadis olmasa da bu tip toplantı ve âlemlerin yapılmasının dinen câiz olmadığı herkes tarafından bilinen şeylerdendir.

Bu hadiste Kur'ân ile haram olduğu sabit olan bir takım fiillerin yanına def çalma işlemi de sokulmuştur. Haram olan bir fiile ortak olan işler mübah olsa da bu haram nedeniyle meşru olmazlar.

Burada zikredilen haram fiillerin yanına meşru ve mübah olan hangi davranışı ve şeyi ilâve ederseniz edin onlar da haram olur ve bu hükmü alırlar. Def'in içki ve zinaya tabi olmaksızın çalınmasının meşruiyetine dair bir

⁵¹ Bu haber birçok kaynakta geçmektedir ancak İsmail Hakkı b. Mustafa İstanbulî'nin *Rûhu'l-Beyân* tefsirinde nereden alındığını bilemediğimiz **بالدف وضربهم** = ve Def çalmaları sözcüğü ilâve edilmiştir. İbn Hazm'ın da *Risâletun fi'l-Ğinâi'l-Mülhî e-Mübâhun hüve em Mahzûrun* adlı risâlesinde de **بالدف وضرو بهم** çoğul olarak alınmıştır. Bkz. a.g. risâle, s. 426.

⁵² İbn. Hazm, a.g.e., s. 426.

sürü haber vardır. Kaldı ki nikâhın ilânında kullanılması bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.)’in emridir.⁵³ Ancak burada şer’an haram olan bir içki meclisine âlet olma durumu söz konusudur.

HADİS: 39

عَنْ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ الْيَسَعِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

قَالَ: أَمَرَنِي رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ بِنَفْيِ الطَّنْبُورِ وَالْمِرْمَارِ .

İbrahim b. el-Yesa’ (r.a.) ‘dan rivâyet edilmiştir ki Resûlullah (s.a.v.): ”Aziz ve Celil olan Rabbim tanbûr ve mizmar (düdük)’ı reddetmemi bana emretti.” Buyurmuştur. Aynı hadîs başka yollarla da değişik şekilde nakledilmiştir.

Bu hadisi İbrahim b. El-Yesa’ rivâyet etmiştir ki Buhârî onun “münkeru’l-hadîs = hadis rivâyeti kabul edilmeyen” olduğunu söylemiştir.⁵⁴

بُعِثْتُ بِهَدْمِ الْمِرْمَارِ وَالطَّنْبُلِ

“Düdüğü ve davulu yıkmak için gönderildim.”⁵⁵

Başka bir rivâyette:

⁵³ Kitabımızın Birinci Bölümünde kaynaklarıyla özellikle 22 ve 23 nolu hadislerle yine aynı bölümde 20 ve 21 nolu hadislerle bakınız!

⁵⁴ İbn Hazm, a.g.e., s. 426. Böyle bir hadis, hadis kaynaklarında geçmemektedir.

بُعِثْتُ بِكَسْرِ الْمَزِّ أَمِيرٍ

“Düdükleri kırmak için gönderildim.”⁵⁶

Bu haberlerde bir gariplik vardır ki, “*Ben ancak yüksek bir ahlâkı tamamlamak için gönderildim*”⁵⁷ diyen bir peygamberi, mûsikî âletlerini kırmak için gönderilmiş gibi göstermek, O’nun yüce gayesini küçültmek ve ulvî vazifesini basitleştirmek olmaz mı? O, ne mûsikî âletlerini imâl etmek ve ne de kırmak için gönderilmemişti. Müzik âletlerini imal etmek ve kullanmak kadar, onları kırıp yok etmek de onun yüce görevinin dışında idi.

Bu sebeple Hz. Peygamber İslâm’a ve ahlâka aykırı olmadıkça mûsikî uygulamalarını mübâh görmüş, hatta bazen bu işi teşvik etmiştir. Buna karşılık bir kere olsun bir mûsikî âletini kırdığı veya kırdırıldığı bilinmemektedir. “...çalgı âletlerini kırmak için gönderildim...” sözü, Hz. Peygamberin “*Ben ancak ahlâkın güzelliklerini tamamlamak için gönderildim.*”⁵⁸

⁵⁵ İbn Hazm, a.g.e., s. 426. Böyle veya buna benzer bir hadis, hadis kaynaklarında geçmemektedir.

⁵⁶ İbn Hazm, a.g.e., s. 426. Böyle bir hadis veya haber, tartışmalarda bazıları tarafından delil diye nakledilmesine rağmen, hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

⁵⁷ Ahmed b. el-Huseyn b. Ali b. Musa el-Husrevgirdî el-Horasânî, *Şuabü'l-İmân*, 1. Bsk. Bombay 2003, Sılatü'l-Erhâm: 56, c. X, s. 352.

⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Tahkik: Şuayb el-Arnaûd- Âdil Mürşid vd, Nâşir : Müessesetü'r-Risâle, (50 cüz), Beyrut H. 1421 / 2001, c. XIV, s. 513. Bu hadisi Buhârî *Edebü'l-Müfred* (273) de ve

Sağlam hadisinin anlamına zıt olarak, asıl gönderiliş amacı ile ilgili olan bu hadis veznine tatbik edilerek uydurulmuş saçma bir sözden başka bir şey değildir.⁵⁹ Bunun sorumluluğu ve vebali de şüphesiz ki uyduranlara ait olacaktır.

HADİS: 40

«إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيَّ، أَوْ حُرِّمَ الْحَمْرُ، وَالْمَيْسِرُ، وَالْكُوبَةَ»
 قَالَ: «وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ» قَالَ سُفْيَانُ: فَسَأَلْتُ عَلِيَّ بْنَ
 بَدِيمَةَ عَنِ الْكُوبَةِ، قَالَ: «الطَّبْلُ».

İbn Abbas'tan rivâyet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: “Şüphesiz ki Allah bana içkiyi, kumarı ve kûbe'yi haram kıldı. Süfyân: Ali İbn Bezîme'ye Kûbe nedir dedim, o da: Kûbe Davuldur demiştir.”⁶⁰ Buyurduğu nakledilmektedir.

---

hadiscileri çoğu kitaplarında vermişlerdir. Adı geçen kaynak aynı cilt ve sayfada 1 nolu dipnota bkz.

⁵⁹ Uludağ, a.g.e., s. 152.

⁶⁰ Ebû Dâvud Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî; *Sünen-i Ebî Dâvud*, Tahkik: Muhammed Muhyiddin Abdülhamit, Neşr: Mektebetü'l-Asriyye, Sîdâ- Beyrut, Tsz., Bâbun fi'l-Ev'iyeye, c. III, s. 331; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. 1, s. 289 ve 350, c. 2, s. 158 ve 171-172.

Bu Hadiste de bir gariplik vardır. Allah Teâlâ haram olan şeyleri Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça zikretmiştir. Kumar ve içki zaten haramlar içinde zikredilmektedir ama buraya davul'un sokulması, Hz. Peygamber'in uygulamalarına muhaliftir. Fakihlerin çoğuna göre hacıların ve gazilerin davulu lehv olmaktan muaf tutulmuştur. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned* adlı eserinde zikredilen bu hadisin râvî açısından incelenmesi gerekir.⁶¹ Bu hadisin bir başka benzeri de şöyledir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَى أُمَّتِي الْحَمْرَ وَالْمَيْسِرَ وَالْمِرْزَ وَالْكُوبَةَ وَالْقَتِينَ» قَالَ يَزِيدُ: " الْقَتِينُ: الْبِرَابُطُ ."

Abdullah İbn Amr'dan rivâyet edilmiştir ki Resûlullah şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ki Allah Teâlâ ümmetime içkiyi, kumarı, mizr'i (tahıldan yapılan içkiyi), ve kinnîn (denilen müzik âletini) haram kılmıştır. Yezid: *Kinnîn Ud demektir, demiştir.*”⁶²

Yine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned* adlı eserinden nakledilen bu hadiste de haramlığı Kur'ân da açıkça beyan

⁶¹ Şuayb el-Arnâvut bu hadisin sahih olduğunu söylemektedir. Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned (El-Mevsûatü'l-Hadîsiyye)*, Tahkîk, Tahric ve Ta'lik: Şuayb el-Arnâvut, Adil Mürşid, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1416/1995, c. IV, s. 381, 2 numaralı dipnot.

⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Hadis: 6547, c. 2, s. 165 ve 167.

edilen içki, kumar yanında davul ve ud'un özellikle zikredildiğini görmemiz hadisin durumu hakkında bizlere bir mesaj veriyor. Hz. Peygamberin uygulamalarında tenakuz olamaz O, çeşitli toplantılarda ve meclislerde uyguladığı bir takım icraatları bir cümleyle inkâr edip atamaz. Eğer bu konuda gerçekten geçerli bir illet olsaydı o zaman mutlaka bunun sebeplerini de açıklama ihtiyacını duyardı.

Gece teğannî yapan bir adamın sesini işiten Nebi (s.a.v.): “*Bu adamın kıldığı namazın hükmü yoktur.*” buyurdu.⁶³

Bu hadiste geceleyin müzik yapıyorum diyerek etraftaki insanları rahatsız eden onların uykusuna engel olan bir kişi tavrı görmekteyiz ki, gece geç saatte insanları sesli Kur’ân okuyarak bile rahatsız etmek câiz görülmemiştir. Ben ibadet yapıyorum veya sevap kazanmaya çalışıyorum diyerek kimseleri rahatsız etmek gibi bir hakkımız yoktur.

أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ:
 مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، قَالَ:
 حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ

⁶³ Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Neylu'l-Evtâr min Ehâdis-i Seyyidi'l-Ahyâr Şerhu Münteka'l-Ahbâr*, İdâretu't-Tibâati'l-Müniriyye, Beyrut, Tarihsiz, c. VIII, s. 179.

بِنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ
 عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ،
 قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: مَا
 هَمَمْتُ بِشَيْءٍ مِمَّا كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ يَهْمُونَ بِهِ مِنَ النِّسَاءِ
 إِلَّا لِنَيْتَيْنِ كِلْتَاهُمَا عَصَمَنِي اللَّهُ، تَعَالَى، فِيهِمَا. قُلْتُ لَيْلَةً
 لِبَعْضِ فِتْيَانِ مَكَّةَ وَخُنُّ فِي رِعَايَةِ غَنَمِ أَهْلِنَا، فَقُلْتُ
 لِصَاحِبِي: أَبْصِرْ لِي غَنَمِي حَتَّى أَدْخُلَ مَكَّةَ فَأَسْمُرَ فِيهَا كَمَا
 يَسْمُرُ الْفِتْيَانُ. فَقَالَ: بَلَى. قَالَ: فَدَخَلْتُ حَتَّى إِذَا جِئْتُ أَوَّلَ
 دَارٍ مِنْ دُورِ مَكَّةَ سَمِعْتُ عَزْفًا بِالْغَرَائِبِ وَالْمَرَامِيرِ، فَقُلْتُ:
 مَا هَذَا؟ فَقِيلَ تَزْوِجُ فُلَانٌ فُلَانَةَ. فَجَلَسْتُ أَنْظُرُ، وَضَرَبَ
 اللَّهُ، تَعَالَى عَلَيَّ أُذُنِي، فَوَاللَّهِ مَا أَيْقَظَنِي إِلَّا مَسُّ الشَّمْسِ
 فَرَجَعْتُ إِلَى صَاحِبِي، فَقَالَ: مَا فَعَلْتَ؟ قُلْتُ: مَا فَعَلْتُ
 شَيْئًا. ثُمَّ أَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي رَأَيْتُ. ثُمَّ قُلْتُ لَهُ لَيْلَةً أُخْرَى:

أَبْصِرْ لِي عَنَمِي حَتَّى أَسْمُرَ بِمَكَّةَ، فَفَعَلَ فَدَخَلْتُ فَلَمَّا
 جِئْتُ مَكَّةَ سَمِعْتُ مِثْلَ الَّذِي سَمِعْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ، فَسَأَلْتُ،
 فَقِيلَ فُلَانٌ نَكَحَ فُلَانَةَ، فَجَلَسْتُ أَنْظُرُ، وَضَرَبَ اللهُ عَلَيَّ
 أذُنِي، فَوَاللهِ مَا أَيْقَظَنِي إِلَّا مَسُّ الشَّمْسِ، فَرَجَعْتُ إِلَى
 صَاحِبِي، فَقَالَ: مَا فَعَلْتَ؟

فَقُلْتُ: لَا شَيْءَ. ثُمَّ أَخْبَرْتُهُ النَّخْبَرَ، فَوَاللهِ مَا هَمَمْتُ وَلَا
 عُدْتُ بَعْدَهَا لِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ، حَتَّى أَكْرَمَنِي اللهُ، عَزَّ وَجَلَّ،
 بِنُبُوتِهِ

Mûsikî aleyhinde nakledilen bir haber de şöyle geçmektedir. Hz. Ali (r.a.) câhiliyye döneminde Hz. Peygamber'in bir düğünde uyuyakalmasını, dolayısıyla O'nun müzik ve eğlenceden nasıl alıkonulduğunu Hz. Peygamber'in ağzından şöyle nakletmektedir:

“Câhiliyye ehli gençlerinin kadınlarla ilişkileri konusunda onların yaptıkları hiçbir şeyi yapmadım. Ancak iki defa yapmak istedim, Allah beni onlardan korumuştur. Ailemin koyunlarına baktığım bir gece arkadaşşıma, Mekke'li gençlerle eğlenmek için Mekke'ye gitmek

istediğimi söyledim. Arkadaşım kabul etti ve Mekke'ye gittim. Mekke'nin girişinde (Ğırbâl ve Mizmâr adlı müzik âletleriyle yapılan) çalgı sesleri kulağıma geldi. Oraya doğru gittim ve sordum bu nedir? Bana, filânca kişi şununla evleniyor dediler. Oturup onları izlemek istedim. Allah Teâlâ kulaklarıma bir ağırlık verdi yemin olsun ki sabah güneşi yüzüme vurup beni rahatsız edip uyandıruncaya kadar uyanmadım. Sabahleyin arkadaşımın yanına döndüm. Bana ne yaptığımı sordu. Ben de bir şey yapmadığımı söyledim. Mekke'de gördüklerimi ve uyuyakaldığımı anlattım.

Yine başka bir gece arkadaşımın Mekke'ye gitmek için koyunlarına bakmasını istedim. İsteğimi kabul etti. Mekke'ye girdiğimde aynen önceki gecede olduğu gibi çalgı sesleri geliyordu. Oraya doğru gittim ve ne olduğunu sordum. Filânca kişi şununla evleniyor dediler. Oturup izlemek istedim. Allah Teâlâ kulaklarıma bir ağırlık verdi ve uyuyakaldım. Yemin olsun ki güneş ışıkları yüzüme vuruncaya kadar uyanmadım. Sabahleyin arkadaşımın yanına döndüm. Bana ne yaptığımı sordu. Ben de bir şey yapmadığımı söyledim ve Mekke'de gördüklerimi ve uyuyakaldığımı anlattım". Hz. Peygamber sözlerine şöyle devam etmiştir: "Yemin ederim ki Allah bana Nübüvveti ikram edene kadar artık böyle bir şey yapmak içimden gelmemiştir".⁶⁴ Bu rivâyetin en eski kaynağının İbn İshâk

⁶⁴ Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Matlabî bi'l-Velâi el-Medenî (v. 151H.), *Sîretü İbn İshâk*, Tahkîk: Süheyl Zekkâr, (Tek cilt), 1. Bsk., Neşr: Dâru'l-Fikr, Beyrut 1398H. / 1978 M. Kitâbu's-Siyer ve'l-

olduğu anlaşılıyor. Ayrıca Buhârî'nin de *Târihu'l-Kebîr* adlı eserinde bu olaya atıfta bulunacak şekilde vermesi, konuyu biraz güçlendirmiş olsa gerektir. Ne var ki, bu rivâyetin temel kaynaklarda geçmiyor olması, sonradan yayıldığı izlenimini uyandırmaktadır. Bununla ilgili aşağıda verilen kaynaklarda sıhhatini şüpheli görenler bulunmaktadır.

Meğâzî, s. 79. Aynı Hadis için bkz. Muhammed b. İsmâil b. İbrahim b. el-Muğîre el-Buhârî Ebû Abdillâh (v. 256 H.). *Târihu'l-Kebîr*, Dâiretü'l-Meârifî'l-Osmâniyye, (c. I- VIII), Baskı: Tahte Murâkabeti Muhammed Abdü'l-Muîd Hân, Haydarabad, Tsz. Bâb: Muhammed b. Abdullah..., c. I, s. 130. Abdülmelik b. Muhammed b. İbrahim en-Nisâbü'rî el-Harakûşî, Ebû Sa'd (v. 407 H.), *Şerefü'l-Mustafa*, Neşr: Dâru'l-Beşâirü'l-İslâmiyye, (c. I- VI), 1. Bsk., Mekke 1424 H., Bâb: Fî zikri ismetullâhi nebiyyihi s.a.v., c. I, s. 445. Ahmed b. el-Huseyn b. Ali b. Mûsa el-Husrevgirdî el-Horasânî, Ebû Bekir el-Beyhakî (v. 458 H.), *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvâli Sahibi's-Serîa*, Neşr: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, (c. I- VII), 1. Bsk., Beyrut 1405H., Bâbu mâ câe fi Hıfzî'llâhi Teâlâ, c. II, s. 33. Ebu'l-Fidâ' İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kuraşî el-Basrî ed-Dimaşkî (v. 774 H.), *El-Bidâye ve'n-Nihâye*, Tahkîk: Ali Şîrî, Neşr: Dâru İhyâi't-Türâsî'l- Arabî, 1. Bsk., 1408 H / 1988 M., Bâb: Kıssatü Buhayra, c. II, s. 350; Yine aynı müellifin, *Es-Siretü'n-Nebeviyye (Mine'l-Bidâyeti ve'n-Nihâye li'bni Kesîr)*, Tahkîk: Mustafa Abdü'l-Vâhid, Neşr: Dâru'l-Ma'rifet li't-Tibâati ve'n-Neşr ve't-Tevziğ, Beyrut / Lübnan 1395 H / 1976 M., Bâb: Zikru Redâuhü Aleyhi's-Selâm min Halimete, c. I, s. 252. Abdurrahman b. Ebî Bekr, Celâlü'd-Dîn es-Suyûtî (v. 911 H.), *Hasâisi'l-Kübrâ*, Neşr: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, (c. I-II), Beyrut Tsz., Bâb: Zikru'l-Mu'cizât ve'l- Hasâisi fi hulkihî's-şerîf, c. I, s. 149. Alâu'd-Dîn Ali b. Hüsâme'd-Dîn İbn Kâdihân el-Kâdirî eş-Şazülî el-Hindî el-Müttakî (v. 975), *Kenzü'l-Ummâl Fî Süneni'l-Akvâli ve'l-Ef'âl*, Tahkîk: Bekrî Hıyânî- Safvetü's-Sekâ, Neşr: Müessesetu'r-Risâle, 5. Bsk., Ysz., 1401 H. / 1981 M., el-Faslü's-Sâlisü Fî Fedâili Tenbîün an, c. XI, s. 454.

Bu rivâyetin sahih olması durumunda şunları söylemek mümkündür. Geleceğin Peygamberi olacak bir gencin yetişme tarzıyla ilgili olarak, Allah'ın O'nu diğer insanlardan farklı bir eğitime tabi tutması elbette ki olağandır. Çünkü O, ta küçüklüğünden beri el-Emîn sıfatıyla tanınmış biriydi. Kadınlarla ilişkilerinde de tabii ki güvenilir ve saygın bir kişiliğe sahip olarak yetişmesi, geleceğin çok büyük bir Peygamberi için tabiidir. Ancak Hz. Peygamber'in, peygamberlikten sonraki uygulamaları yukarıda zikredilen haberlere uymamaktadır. Kendisi düğün ve eğlence konusunda men edilmiş olsaydı, o zaman ashabına da bunu emrederdi. Halbuki O'nun uygulamalarına baktığımız zaman, dâvetlere icâbet etmek, düğünleri def ile ilân etmek, düğünlerde şarkı türkü söylenmesini teşvik etmek gibi haberler Hz. Peygamber'den sahih rivâyetlerle gelen haberlerdir. Dolayısıyla O'nun peygamberlikten önce yetişmesi ile ilgili bu haberin, peygamberlikten sonraki uygulamalarına ters olduğu ve bu haberin de -haram ve yasaklara dalmadan- Müslümanları evlilik gibi bir sosyal toplumun itiyadı olan bazı uygulamalardan uzak tutmak için kaynak olamayacağı âşikârdır.

Mûsikî hakkında kaynak olarak ileri sürülen dokümanların teker teker ele alınmasından sonra bir sonuca ulaşmak için şunları söyleyebiliriz.

Mûsikînin aleyhinde rivâyet edilen daha birçok hadis vardır. Ancak bunlar gerçekten mûsikîyi bir sanat olarak yasaklayan hadisler değildir. Bu hadislerde

mûsikînin yasaklanması hep ârızî (geçici) nedenlerden dolayıdır yahut da hadis sahih değildir. Şimdi lehte ve aleyhte olan bu hadisleri inceledikten sonra bir sonuca ulaşmak istiyoruz ve bir değerlendirme yapıp çalışmamızı bitirmeyi arzu ediyoruz.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in içinde bulunduğu asrı, çeşitli zaman ve mekânlarıyla çok farklı haberleriyle ele aldığımız zaman bunlardan şöyle bir sonuç çıkarmamız mümkündür.

SONUÇ

İslâm kültür geleneğinde Kırk Hadis çalışmalarıyla Müslümanların bazı konular üzerine dikkatleri çekilmiştir. İsmâil-i Ankaravî'nin mûsikî konusunda “Kırk Hadis” adlı bir çalışmasının olduğuna dair bazı haberler kaynaklarda zikredilmiş⁶⁵ ancak adı zikredilen yazmanın Süleymaniye Kütüphanesinden mikrofilmını getirtip inceledik. Gerçekten Hadis-i Erbaîn adını verdiği bu yazma eserin içerisinde karışık ve çeşitli konularda hadisler olduğunu gördük. Bu defa ilâhiyatçı ve mûsikî sanatı üzerinde çalışan bir akademisyen olarak böyle bir çalışmayı yapmanın gereğine inandığımız için, sadece müzik konusundaki hadisleri içine alan bir Kırk Hadis demeti yaparak bu çalışmamızı meydana getirmiş bulunuyoruz.

Mûsikî uygulamaları ile ilgili hadislerin kaynak ve senet itibarıyla sağlam olmaları nedeniyle onların

---

⁶⁵ Erhan Yetik, *İsmâil-i Ankaravî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî görüşleri*, İşaret Yay., Ankara 1992, s. 106-108.

açıklamalarında bir sıkıntı yaşamadık ve görmedik ancak mûsikî aleyhine nakledilen haberler İbn Hazm'ın ifadesiyle felâket oldukları için bu hadislerin açıklaması ve yorumu konusunda gerçekten neler söyleyebiliriz diye bir hayli sıkıntı çektik diyebiliriz.

Aslında rivayet bakımından değerlendirmeye alacak bir değer ve kıymet ifade etmedikleri ve tamamen Hz. Peygamberin uygulamalarına da ters oldukları için bunların yorumu ve açıklamaları üzerinde durmadık. Hatta Hz. Peygamberin uygulamalarının sağlam ve net rivâyetlerle nakledildiği hadisleri gördükten sonra, bir anlam ifade etmeyen bu türden haberleri tek bir hadis numarası altında peş peşe vererek, okuyucularımızın: *“...aslında bazı hadisler vardı, onları unutmuşsunuz ve buraya almamışsınız. Sadece sizin düşüncelerinizi yansıtan haberleri almış, diğerlerini nakletmemişsiniz”* gibi itirazlarına mahal vermemek için aslı olmasa da, râvi açısından bir değer ifade etmese de bunları sayıya dâhil etmeden Kırk Hadis demeti içerisinde sunarak bunlar hakkında da kanaatlerimizi sunmaya çalıştık.

Kur'ân-ı Kerimde mûsikînin lehinde veya aleyhinde bir hüküm bulmamız mümkün değildir. Kur'ân âyetlerinden mûsikînin bir sanat olarak veya genel olarak haram olduğuna dair bir hüküm çıkarmamız imkânsızdır.

Hadislere gelince, mûsikînin lehinde ve aleyhinde olanlar hadislerden de kendilerine göre deliller ileri sürmüşlerdir. Şu var ki, mûsikînin mübâh olduğuna delil olarak gösterilen hadisler daha net, rivâyet bakımından

daha sağlam, İslâm'ın genel prensiplerine ve dünya görüŖüne daha uygun görölmektedir. Mûsikînin haram olduğuna delil olarak gösterilen hadislerin birçoğu uydurma (mevzû), bir kısmı rivâyet edenin kendi yorumu, bir kısmı da o hadisle ilgili olayın tam anlaŖılmadan mûsikî aleyhine delil olarak kullanıldığını göstermektedir.

Peygamberimiz (s.a.v.) özellikle düğünlerde eğlenme, Ŗen Ŗakrak olma, sevinme, oynama ve gülme gibi konularda mûsamaha gösterdiği hatta teŖvik ettiği halde, onun bu tutumunun sonradan, dindarlık hevesiyle bazıları tarafından ne hale getirildiği meydandadır.

Bayramlarda, neŖeli günlerde ve eğlencelerde, insan olması hasebiyle içinde bulunduğu toplumun fitratına ters düŖmeyen, tavırlarıyla, insanlar için gerçekten eŖsiz bir örnek olan yüce Peygamberimiz, tebliğ ettiği dinin prensiplerine aykırı olan davranıŖları da anında düzeltmesini bilen bir sorumluluk anlayıŖıyla hareket etmiŖtir.

O, gerek insanî olan davranıŖlarda, gerek ahrete taalluk eden dînî ve bu âleme ait olan dünyevî hareket ve tavırlarımızda nasıl olmamız gerektiği konusunda bizlere en güzel örnek olmuŖtur. İnsan fitratına değer veren Peygamberimiz, bu konularda katı kurallar ve hükümler koymamak ve koydurmamak konusunda çok toleranslı bir yol izlemiŖ ve ümmetine her konuda olduğu gibi, oyun, eğlence ve Müzik konularında da rahmet olmuŖtur.

GENEL İNDEKS

<p>A Abdillâh b. Beşrân, 6 Abdullah b. Büreyde, 24 Abdullah İbn Amr, 145 Abdullah İbn Mesud, 88 Abdurrahman b. Abdillâh el-Amrî, 108 Abdurrahman es- Sahâvî, 107 Abdurrezzak, 87 Abdülmelik b. Hubeyb, 132, 133 Adak, 25 Ahmed b. Hanbel, 25, 48, 61, 66, 71, 74, 80, 82, 90, 93, 108, 113, 120, 139, 143, 145, 146 Ahmed b. Saîd, 137 Ali el-Müttakî el-Hindî, 107 Ali İbn Bezîme, 144 Âmir b. El-Ekvâ', 70 Âmir b. Sa'd, 94 Amr b. Kurre, 128, 129, 130 Amr İbn Yahya, 76 Ankaravî, 14, 18, 64, 105, 108, 109, 111, 114, 116, 118, 124, 125, 126</p>	<p>Araplar, 37 Ashâb-ı Dirkile, 61, 64 Aşere-yi Mübeşşere, 60 Aşûre günü, 92</p> <p>B Bağdâdî, 6 Bayram Akdoğan, 54, 67 Bedir savaşı, 93 Berâ' b. Âzib, 29, 53 Bestekâr, 94 Bilal-i Habeşi, 56 Buhârî, 13, 17, 18, 28, 29, 44, 47, 49, 53, 66, 71, 73, 76, 93, 100, 101, 115, 134, 138, 150 Büas harbi, 17 Büreyde, 24</p> <p>C Câbir b. Abdillâh, 132 Câbir İbn Semre (r.a.), 59 Cârîye, 17, 18, 23, 24, 92, 111, 117, 118, 125, 126 Cemâdât, 68 Cemâd-ı mutlak, 67 Cürcânî, 6</p>
---	---

<p>Ç Çiharyâr-i güzîn, 26</p> <p>D Dârânî, 39 Dârimî, 39, 112 Dâvud a.s., 44, 45, 124 Def çalmak, 141 Devr-i Saâdet, 4 Düdük, 44</p> <p>E Ebû Âmir, 100 Ebû Belc, 82 Ebû Dâvud, 15, 25, 40, 44, 56, 104, 144 Ebû Hüreyre (r.a.), 47, 134 Ebû Mâlik el-Eş'ari, 100 Ebû Mâlik el-Eş'arî, 139 Ebû Mesud el-Ensârî, 94 Ebû Mûsa, 29, 44, 45, 46 Ebû Naîm, 126 Ebû Ümâme, 110, 118, 140 Ebu'l-Fadl İbrahim, 36 Ebu'l-Fidâ', 36 Ebu'l-Hasen, 78 Ebu'l-Hüseyn, 92 Ebu'l-Mürçâ el-Ceylânî, 137 Edâ ve tavır, 32</p>	<p>Edebiyat, 60, 61 Eğlence, 21 Ehl-i Kitabeyn, 36 Elbânî, 95 El-Ezdî, 117 Emevîler, 11, 124 Enceşe, 65, 66 Enes (r.a.), 32, 65 Ensar, 73, 74, 130 Erfede Oğulları, 62, 63 Erhan Yetik, 152 Estetik, 61 Evlilik, 78 Evs, 17, 18, 19</p> <p>F Fâsıklık, 109 Fedâle b. Ubeyd (r.a.), 49 Ferec b. Fudâle, 137 Fettenî, 109, 110 Fısk ehli, 38, 39 Folklor, 15</p> <p>G Gazzâlî, 101 Güfte, 94</p> <p>Ğ Ğirbâl, 149</p>
--	--

H	87
Habeşliler, 13, 14, 15, 52, 111	I
Hacerü'l-Askalânî, 6, 118, 122	İrâkî, 124
Hâdî, 65, 67	İ
Halid b. Zekvân, 93	İbn Abbas, 144
Hamâsî şiiirler, 93	İbn Ebî Melike, 33
Hâris b. Nebhân, 122	İbn Ebî Şeybe, 88
Hayber Fethi, 70	İbn Hacer, 118
Hayvânî aşk, 111	İbn Hazm, 101, 118, 119, 122, 123, 126, 129, 132, 133, 137, 138, 139, 141, 143
Hazrec, 17, 18, 19	İbn Hibbân, 132
Hendek Savaşı, 61	İbn Kayserânî, 126
Hıristiyanlar, 57	İbn Mâce, 18, 40, 49, 50, 73, 76, 85, 93, 128, 139
Hicâz makamı, 41	İbn Mesud, 107
Hitabet, 60	İbn Ömer, 104, 105, 106, 125
Horasânî, 2, 143	İbn Tâhir, 101
Humusî, 137	İbnu'l-Arabî, 101
Huzeyfe b. el-Yemân (r.a.), 36	İbnu'l-Hirât, 117, 126
Hüdâ-yi nâbit, 32	İbnu'l-Mubârek, 126
Hz. Aişe, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 52, 73, 74, 75, 76, 85, 87, 90, 117, 119, 120, 130	İbnu'n Nahvî, 101
Hz. Ali, 24, 122, 136	İbrahim b. el-Yesa, 142
Hz. Ebû Bekir, 17, 19, 22, 24	İbrahim en-Nahaî, 88
Hz. Osman, 24	İmam Gazzâlî, 53
Hz. Ömer, 24, 25, 26, 79,	İpek elbise giymek, 141

İrfan Aycan, 11	L
İrfan Aycan, 11	Lehy, 95, 114
İrticâli şiir söyleme, 61	Leys İbni Ebî Süleym, 117
İslâm Devleti, 15	
İsmail b. Ayyâş, 118	M
İsmail Hakkı b. Mustafa, 141	Mağrip ülkeleri, 29
İstanbul, 42	Mahâric-i hurûf, 38
İşret ehli, 103	Mâlik b. Enes, 59
İyş u nüş etmek, 100	Mâlik b. Ebî Meryem, 139
	Mazharî, 110
K	Medine, 14, 23, 24, 93
Kâmil Çakm, XVII	Mekke, 42, 149
Kanadî, 88	Melâhî, 108
Kasîde, 72	Mervezî, 36
Kâtip Çelebi, XV	Munkeru'l-hadîs, 134, 142
Kaval, 104	Metrûkü'l-hadîs, 123
Kayne, 90	Mevlevîler, 64, 111
Kazvînî, 7, 18, 40	Meyhane ehli, 81
Kemâl-i edâ, 27	Meze, 100
Keysân, 138	Mezmur, 44
Kınalızâde Ali Efendi, 67	Mısır, 42
Kırk hadis geleneği, 6	Mizmâr, 44, 149
Kûbe, 144	Muavviz b. Afra'nın kızı
Kur b. Ka'b, 94	Er-
Kur'ân-ı Kerim kıraati, 37	Muaviye, 138
Kur'ânın süsü, 33	Muaviye b. Salih, 139
Kütüb-i Sitte, 59, 76, 84, 112	Muğannî, 125
Kütüb-i Tis'a, 84	Muğanniye, 73, 90, 95, 130
	Muhammed b. Hâtub, 80, 82

<p>Muhammed b. Muhâcir, 138 Muhammedü'l-Abdûrî el-Fâsî, 124 Mukrizî, 36 Mûsikî sanatı, 31 Mûsikî sanatı, 60 Müslim, 13, 14, 17, 44, 48, 49, 52, 60, 66, 71 Müzik ve eğlence, 95 Müzik âleti çalmak, 119 Müzisyen, 85</p> <p>N Nâfi', 104, 105 Nâiha, 122 Nefis terbiyesi, 16 Nefs-i emmâre, 16 Nesâî, 59, 95 Nesir, 60 Nevevî, 107 Ney sazı, 81 Nezr, 24, 27, 28 Nifâk, 108 Nikâh, 87</p> <p>O Ok atmak, 112 Oyun oynamak, 63</p>	<p>P Prozodi, 37</p> <p>R Raks etmek, 63 Riyâ, 108 Rübeyyi' binti Muavviz, 93</p> <p>S Saffân b. Ümeyye, 126 Sâib b. Yezîd (r.a.), 90 Saîd İbn Rezîn, 117, 118 Sâlim b. Ebi'l-Ca'd, 56 San'ânî, 88 Seleme b. El-Ekva, 70, 71 Semâ', 105, 109, 111, 116, 125, 126 Semmâk, 59 Sudanlılar, 52 Suhuf, 48 Suyûtî, 31, 36, 84 Süleyman Uludağ, 47, 82, 93, 101, 144</p> <p>Ş Şahitlik, 80 Şarkı dinlemek, 63 Şarkı, 94 Şarkıcı kadın, 91 Şemseddin Sâmi, 44</p>
--	--

<p>Şevkânî, 78, 146 Şeytan ameli, 26 Şeytanın mizmarı, 17, 22 Şiir söylemek, 60 Şiir, 61 Şuayb el-Arnaûd, 93, 145 Şurayh, 88</p> <p>T Tabak çalmak, 119 Taberânî, 6 Tecvit, 30, 37 Teğannî, 110, 124, 146 Tirmizî, 13, 24, 25, 59, 85, 87, 117, 132 Tunus, 2Teğannî, 48 Türkü dinlemek, 63 Türkü, 61, 94</p> <p>U Ubeyd b. Muhammed, 126</p> <p>Ü Ümm-i Mektûm, 56</p>	<p>Y Yahudiler, 17 Yahya b. El-Ala, 128 Yaşar Kandemir, 1 Yemâmî, 134 Yezid b. Abdilmelik, 123</p> <p>Z Zehebî, 118 Zinâ, 78, 120 Zînet, 108 Ziyâd b. Ziyâd el- Cassâs'tır, 141 Züheyr, 59</p>
--	---

KAYNAKLAR

- Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, pub. By Al-Maktab Al-Islaami, (6 vols.) Beirut 1398 H. / 1978.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Tahkîk: Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru'l-Hadîs, (8 cüz), Kahire 1416/1995.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned (El-Mevsûatü'l-Hadîsiyye)*, Tahkîk, Tahrîc ve Ta'lîk: Şuayb el-Arnâvut, Adil Mürşid vd., Müessesetü'r-Risâle, 50 Cüz, Beyrut 1416 / 1995.
- AKDEMİR, Salih, Prof. Dr.; *Son Çağrı Kur'ân (Meâl)*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2015.
- AKDOĞAN, Bayram; *Türk Din Müsikîsi Dersleri*, Bilge Ajans ve Matbaası, Ankara 2010.
- ANKARAVÎ, İsmâil b. Ahmed er-Rusûhî; *Hüccetu's-Semâ'*, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa K. 255 / 2.
- ASKALÂNÎ, Ebu'l-Fadl Ahmed Ahmed b. Ali b. Muhammed b Hacer (v. 852), *El-Metâlibü'l-Âliye bi-Zevâidi'l-Mesânidi's-Semâniye*, Tahkîk: Risâletun İlmiyyetun kuddimet li_câmiati'l-İmâm Muhammed b. Suûd, Neşr: Dâru'l-Âsime, (c. I-XIX), Suûdiyye, H. 1419.
- AYCAN, İrfan; "İslâm Toplumunda Eğlence Sektörünün Ortaya Çıkışı", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XXXVIII. s. 155-193.
- BAĞDÂDÎ, Ebü'l-Kâsım Abdi'l-Melik b. Muhammed b. Abdillâh b. Beşrân, *Emâlî İbn Beşrân*, Dâru'l-Vatan, 1. Bsk., Riyad 1997 / 1418.

- BEYHAKÎ, Ahmed b. el-Huseyn b. Ali b. Mûsa el-Husrevgirdî el-Horasânî, Ebû Bekir (v. 458 H.), *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvâli Sahibi'ş-Şerîa*, Neşr: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, (c. I- VII), 1. Bsk., Beyrut 1405 H.
- BEZZÂR, Ebû Bekr Ahmed b. Amr'ibni Abdilhâlık (v. H. 292), *Müsnedü'l-Bezzâr = Bahru'z-Zuhhâr*, Tahkîk: Mahfûzu'r-Rahmân Zeynullah, Âdil b. Sa'd, Sabri Abdu'l-Hâlık, Neşr: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1. Bsk., (c. I- XVIII), Medine 1988- 2009.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *Sahîhu Buhârî*, (8 cüz), İstanbul 1979.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *Târihu'l-Kebîr*, (8 cüz), Neşreden: Dâiretü'l-Meârif, (8 cüz), Haydarabat, Tsz.
- CÜRCÂNÎ, Ebû Ahmed b. Adıyy (v. 365), *el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl*, (9 cüz) Tahkîk: Âdil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Muavviz, El-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1418/1997.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahmn b. El-Fadl; *es-Sünenu'd-Dârimî*, c. I- II, Beyrut, Tarihsiz.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahmn b. El-Fadl; *es-Sünenu'd-Dârimî*, Tahkîk: Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, Neşr: Dâru'l-Muğnî li'n-Neşr ve't-Tevzî' (c. I-IV), 1. Bsk., El-Memleketü'l-Arabiyye es-Suûdiyye 1412 / 2000.

- EBÛ DÂVUD Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî; *Sünen-i Ebî Dâvud*, c. I- IV, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, Tarihsiz.
- EBÛ DÂVUD Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî; *Sünen-i Ebî Dâvud*, Tahkîk: Muhammed Muhyiddin Abdülhamit, Neşr: Mektebetü'l-Asriyye, Sîdâ-Beyrut, Tsz.
- EBU'L-FİDÂ' İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kuraşî el-Basrî ed-Dimaşkî (v. 774 H.), *El-Bidâye ve'n-Nihâye*, Tahkîk: Ali Şîrî, Neşr: Dâru İhyâi't-Türâsi'l- Arabî, 1. Bsk., 1408 H / 1988 M.
- EBU'L-FİDÂ' İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kuraşî el-Basrî ed-Dimaşkî (v. 774 H.), *Es-Siretü'n-Nebeviyye (Mine'l-Bidâyeti ve'n-Nihâye li'bni Kesîr)*, Tahkîk: Mustafa Abdül-Vâhid, Neşr: Dârü'l-Ma'rifet li't-Tibâati ve'n-Neşr ve't-Tevzîğ, Beyrut / Lübnan 1395 H / 1976 M.
- EBÛ SA'D, Abdülmelik b. Muhammed b. İbrahim en-Nisâbûrî el-Harakûşî (v. 407 H.), *Şerefü'l-Mustafa*, Neşr: Dârü'l-Beşâirü'l-İslâmiyye, (c. I- VI), 1. Bsk., Mekke 1424 H.
- El-Mu'cemu'l-Arabî el-Esâsî*, Cemaatün min kibârî'l-Lügaviyyîne'l-Arab bi-tekîlfîn mine'l-Munazzameti li't-Terbîyeti ve'Sekâfeti ve'l-Ulûm, Larousse, Aleco 1989.
- FETTENÎ, Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindî; *Tezkiretu'l-Mevzûât*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1399.

- HİNDÎ, Ali el-Müttakî; *Kenzü'-Ummâl*, c. I-XVI, Beyrut 1985.
- HORASÂNÎ, Ahmed b. el-Huseyn b. Ali b. Musa el-Husrevgirdî, *Şuabü'l-Îmân*, 1. Bsk. c. I-XIV, Bombay 2003.
- İRÂKÎ, Zeynu'd-Dîn Ebi'l-Fadl Abdirrahîm b. El-Huseyn; *el-Muğnî an Hamli'l-Esfâri fî Tahrîci mâ fi'l-İhyâi Mine'l-Ahbâr*, c. I- V, Beyrut, Tarihsiz.
- İBN EBÎ ŞEYBE, *el-Musannef*, Tahkîk: Kemal Yusuf el-Hût, (I-VII), Riyat 1409.
- İBN HACER, Şihâbu'd-Dîn Ebi'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacerü'l-Askalânî (v. 852), *Lisânü'l-Mîzan*, Matbaatü Meclisi Dâireti'l-Meârif en-Nizâmiyyeti'l-Kâineti fi'l-Hind, (6 cilt 3 mücelled), Haydarabad H. 1329-1331.
- İBN HAZM, el-Endülüsi; *Risâletun fi'l-Ginâi'l-Mülehhî e Mübâhun huve em Mahzûrun?*, Cüz': 1, Bahs: 3, Tahkîk: Dr. İhsan Abbas, 2. Baskı, Beyrut 1987.
- İBNÜ'L-HÂC, Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Muhammedü'l-Abdûrî el-Fâsî, el-Mâlikî, *Medhal*, Neşr: Dâru't-Türâs, (c. I-IV), Ysz., Tsz.
- İBNU'L-HİRÂT Abdülhak b. Abdi'r-Rahmân b. Abdillâh el-Ezdî (v. 581), *Ahkâmu'l-Vustâ*, Tahkîk: Hamdi es-Selefi, Neşr: Mektebetü'r-Reşîd Li'n-Neşr ve't-Tevzî', (c. I-IV), Riyat 1416 / 1995.
- İBN İSHÂK, Muhammed b. İshâk b. Yesârü'l-Matlabî bi'l-Velâi el-Medenî (v. 151H.), *Sîretü İbn İshâk*,

- Tahkîk: Süheyl Zekkâr, (Tek cilt), 1. Bsk., Neşr: Dâru'l-Fikr, Beyrut 1398 H.
- İBN MÂCE, (Ebû Abdillâh) Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî; *Sünenü İbn Mâce*, c. I- II, M.F.A. Bâki neşri, Beyrut 1975.
- İBN MÂCE, (Ebû Abdillâh) Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî; *Sünenü İbn Mâce*, Tahkîk: Şuayb el-Arnaûd, Neşr: Dâru'r-Risâle el-Âlemiyye, (c. I-V), 1. Bsk., 1430 / 2009.
- İBN SA'D, *et-Tabakâtu'l-Kübra'*, (I-VIII), Beyrut, Tarihsiz.
- KANADÎ, Abu Bilal Mustafa; *The Islamic Ruling on Music and Singing in Llight of The Quraan*, Saudi Arabia 1991.
- KANDEMİR, M. Yaşar, "Kırk Hadis", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, Ankara 1988-2013.
- KAZVİNÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, *Sünen-i İbn Mâce*, Tahkîk: Şuayb el-Arnaûd, Dâru'l-Risâleti'l-Âlemiyye, 1.Bsk., c. I-V, Ysz., 2009.
- KURAŞI, Ebu'l-Fidâ' İsmâil b. Ömer b. Kesîr (v. 774), *Fedâilü'l-Kur'ân*, Neşr: Mektebetü İbn Teymiyye, (c. I), 1. Bsk., Ysz. 1416.
- MAZHARÎ, Muhammed Senâullah, *Tefsîru'l-Mazharî*, Tahkîk: Ğulâm Nebi et-Tûnusî, Neşr: Mektebetü'r-Reşîdiyye, (c. I- ?), Pakistan H. 1412.
- MÂLİK B. ENES, Ebû Abdillâh; *el-Muvatta'*, Dâru İhyâi'l-Kütüb'l-Arabiyye, c. I- II, Beyrut, Tarihsiz.

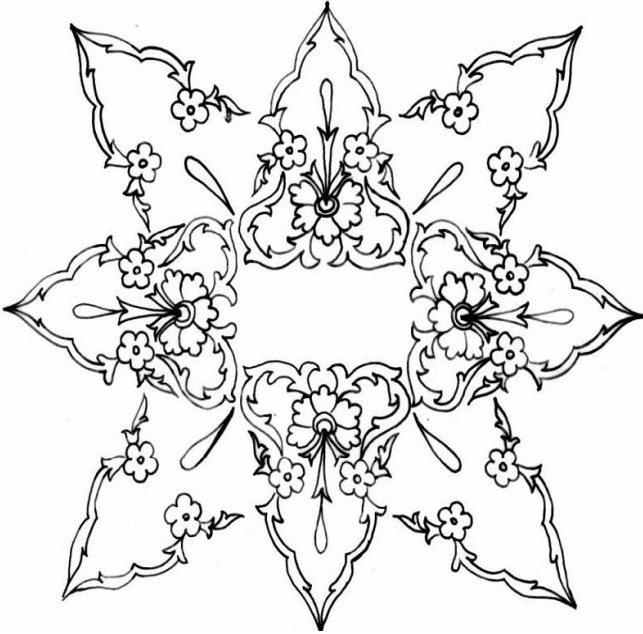

- MERVEZÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Nasr'İbni'l-Haccâc, *Muhtasar [Kıyâmu'l-leyl ve Kıyâmu Ramazâne ve Kitâbu'l-Vitr]*, Kısaltan: Allâme Ahmed b. Ali el-Mukrizî, Neşr: Hadis Akademisi, (c. I), Faysal Abâd- Pakistan 1408/1988.
- MÜNÂVÎ, Zeynu'd-Dîn Muhammed, *Feyzu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmii's-Sağîr*, (6 cüz), Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, 1. Bsk., Mısır 1356.
- MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyn b. El-Haccâc; *Sahîhu Müslim*, c. I-V, Beyrut, Tarihsiz.
- NESÂÎ, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî; *es-Sünen*, (8 cüz), Beyrut, Tarihsiz.
- NESÂÎ, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî; *es-Sünen*, Tahkîk: Abdu'l-Fettâh Ebû Gudde, Mektebetü'l-Matbûati'l-İslâmiyye, (I-IX cüz), 2. Bsk., Halep 1406/ 1986.
- Mu'cemu'l-Arabîyyu'l-Esâsiyyu*, Hazırlayan: Arap Dilcilerinden oluşan bir komisyon, Larousse Yayımı, Tunus 1989.
- SAHÂVÎ, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman; *el-Makâsidu'l-Hasene*, Mısır 1956.
- SÂMÎ, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türki*, Tercüman Yay., 1. Bsk., c. I-III, İstanbul 1986.
- SAN'ÂNÎ, Ebû Bekir Abdurrezzak b. Hümâm, *el-Musannef*, Tahkîk: Hubeyb b. Er-Rahmân el-A'zamî, 2. Baskı, (I-XI), Beyrut 1403.

- SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman; *el-Câmiu's-Sağîr fi Ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, c. I- II, Mısır 1954.
- SUYÛTÎ, Abdurrahmanb. Ebî Bekr Celâleddin; *El-İtkan fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Tahkîk: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, 1394/1974.
- SUYÛTÎ, Abdurrahman b. Ebî Bekr, Celâlû'd-Dîn (v. 911 H.), *Hasâisü'l-Kübrâ*, Neşr: Dârû'l-Kütübî'l-İlmiyye, (c. I-II), Beyrut Tsz.
- ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Neylu'l-Evtâr min Ehâdîs-i Seyyidi'l-Ahyâr Şerhu Münteka'l-Ahbâr*, İdâretu't-Tıbâati'l- Müniriyye, (9 Cilt), Beyrut, Tarihsiz.
- ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Neylu'l-Evtâr*, Tahkîk: İsamu'd-Dîn es-Sabâbetî, c. I-VIII, Dâru'l-Hadîs, Mısır 1993.
- TABERÂNÎ, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb b. Mutîru'l-Lahmî eş-Şâmî, Ebu'l-Kâsım, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, Tahkîk: Târik b. Avdullah b. Muhammed, (10 cüz), Dâru'l-Harameyn, Kahire, Tsz.
- TİRMİZÎ, (Ebû İsa) Muhammed b. İsa b. Sevre; *Sünenu't-Tirmizî*, c. I- V, Beyrut, Tarihsiz.
- TİRMİZÎ, (Ebû İsa) Muhammed b. İsa b. Sevre; *Sünenu't-Tirmizî*, Tahkîk: Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, (c. I- VI), Beyrut 1998.
- ULUDAĞ, Süleyman; *İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ'*, 2. Baskı, Bursa 1992.

YETİK, Erhan Prof. Dr., *İsmâil-i Ankaravî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî görüşleri*, İşaret Yay., Ankara 1992.

ZEHEBÎ, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed (v. 748); *Mizânü'l-İ'tidâl Fî Nakdi'r-Ricâl*, c. I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1971.

YAZARIN YAYIMLANMIŞ DİĞER KİTAPLARI

- 1- *Mevlevîlik ve Mûsiki (Er-Risâletü't-Tenzîhiyye Fi Şe'ni'l-Mevleviyye)*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2009.
- 2- *Mevlevîliğin Din Anlayışında Mûsikî (Hucetü's-Semâ')*, Bilge Ajans ve Matbaası, Ankara 2009.
- 3- *Fethullah Şîrvânî ve Mûsikî Risâlesi (Mecelletun Fi'l-Mûsîka)*, Bilge Ajans ve Matbaası, Ankara 2009.
- 4- *Türk Din Mûsikîsi Dersleri*, Bilge Ajans ve Matbaası, Ankara 2010.
- 5- *Örneklerle Türk Mûsikisinde Formlar*, Bilge Ajans ve Matbaası, Ankara 2010.
- 6- *Kaynaşlı'lı Camcı Hacı Hâfız Ali Akdoğan Hoca Efendi'nin Hayatı, Eserleri, Tasavvuf Anlayışı ve Mûsikîşinaslığı*, Bilge Ajans ve Matbaası, Ankara 2012.
- 7- *Sanat'ın Kitabı*, Mans Medya Yapım Ltd. Şti., Ankara 2014.
- 8- *Dînî Mûsikî*, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları No: 125, Ankara 2017.
- 9- *Mûsikî, Oyun Ve Eğlence İle İlgili Olduğu İddi Edilen Kur'ân Âyetleri Ve Tefsirleri*, Mans Medya Yapım Ltd. Şti., Ankara, 2017.
- 10- *Mûsikî İle İlgili Kırk Hadis ve Şerhi*, Mans Medya Yapım Ltd. Şti., Ankara 2017.

Yayımları isteme adresi ve İletişim:

Doç. Dr. Bayram AKDOĞAN

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

06500 Beşevler / ANKARA

E-mail: akdogan@divinity.ankara.edu.tr

URL: www.bayramakdogan.com

Fakülte Tel : (0312) 212 68 00 / 1278

Mobil : 0546 233 90 90